

U N I V E R S Æ
CHRISTIANÆ THEOLOGIÆ
E L E M E N T A
DOGMATICA, HISTORICA, CRITICA:

UNIVERSITÄT
 CHRISTIANE THEOLOGIE
 ELEMENTA
 DOGMATICA, HISTORICA, CRITICA.

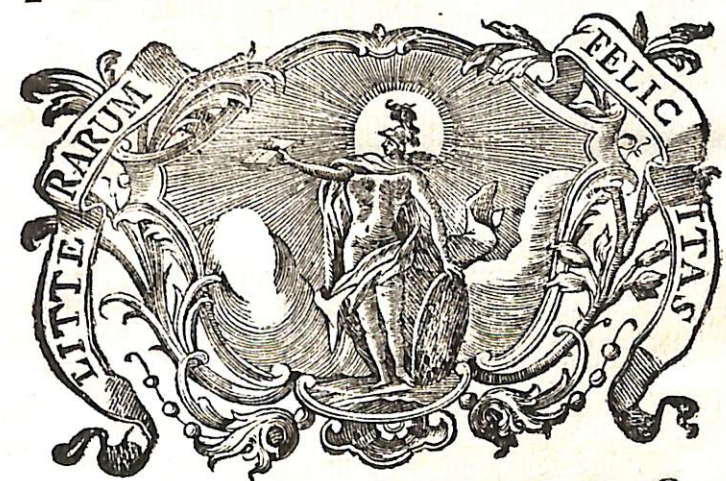

Handwritten text in a circular border around the portrait, likely a library stamp or inscription.

2897

UNIVERSÆ
CHRISTIANÆ THEOLOGIÆ
ELEMENTA
DOGMATICA, HISTORICA, CRITICA
ANTONII GENUENSIS
OLIM
IN REGIA NEAPOLITANA
UNIVERSITATE P.P.P.
EDITIO PRIMA.

TOMUS PRIMUS.

VENETIIS

MDCCLXXI.

Typis JO. BAPTISTÆ PASQUALI.
SUPERIORUM VENIA, AC PRIVILEGIO.

BIBLIOTHECA PASQUALI
MATERA
"STIGLIANI"

Fondo Santoro
c 22/I

ANTONIUS GENUENSIS domo Castilione in Picentinis Reg. Neap. Acad. Prof. ingenio ad
omni versatili, praesertim uberrimo eloquentiae famulatu, adhaec gravioribus
scientiis, linguarum studio, edita voluminum supellectili, ac moribus suis.
Principum virorum amicitias promeritus vix. A. LVI. M. X. DXXI. Dep. A. D.
X. Kal. Oct. CIOCCCLXIX.
Benedi. Gimarelli Sculp.

UNIVERSITATIS
CHRISTIANÆ THEOLOGICÆ
ELEMENTA
DOGMATICA, HISTORICA, CRITICA
ANTONII GENUINIS

IN REGIA NEAPOLITANA
UNIVERSITATE P. B.
P. B. I. M. A.
TOMUS PRIMUS

V. R. E. T. I. S.

I N D E X

CAPITULUM TOMI PRIMI.

CAP. I. De Natura Theologiae generatim.	pag. 1	que tempora, quo Historia Theologiae il-	10
CAP. II. Conspectus Chronologicus Historiae Sacrae ab Orbe condito ad nostram us-		— Anni Mundi.	11
		— Anni Christi.	11

LIBER I.

De Germanis Theologiae Christianae principis, eorumque Characteribus, & pon-	41	derere.	
CAP. I. De Librorum Sacrorum Canone & Versionibus.	ibid.		
CAP. II. De Librorum Sacrorum Genuinitate.	50		
CAP. III. De Librorum Canonico-rum Divinitate.	61		
CAP. IV. Deistarum objectiones contra li-			
		bro-s novi Testamenti diluuntur.	74
		CAP. V. In quo eorum argumentis respon-	
		detur, qui Veteris Testamenti auctorita-	
		tem aut evertere, aut elevare conantur.	78
		CAP. VI. De Traditionibus.	84
		CAP. VII. De Revelationis divina interpre-	
		tatione legitima.	89
		CAP. VIII. De Ecclesia, Conciliorum, &	
		Patrum auctoritate in re Theologica.	96

LIBER II.

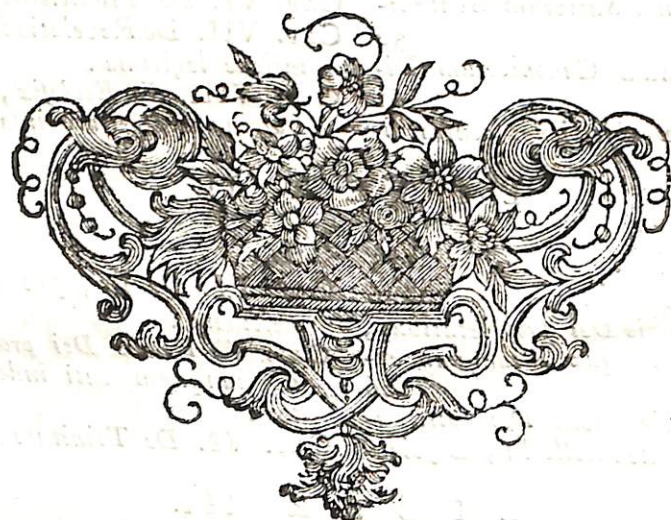
De Deo Uno, & Trino.	115		
CAP. I. De Natura Dei.	ibid.		
CAP. II. De praeceptis Dei proprietatibus, & primum de illis, quae ei tanquam en-	126		
ti conveniunt.			
CAP. III. De proprietatibus Dei spiritua-			
libus, & primum de intellectu, & scien-			
		tia.	131
		CAP. IV. De iis, quae ad voluntatem Dei	
		pertinent.	138
		CAP. V. De iis Dei proprietatibus, quae	
		illi tanquam enti independenti tribuun-	
		tur.	142
		CAP. VI. De Trinitate.	146

LIBER III.

De rerum Creatione.	163		
CAP. I. De universi corporei creatione.	163		
		CAP. III. De Statu primorum hominum	
		integro.	182
		CAP. IV. De Statu hominis corrupto.	188
		CAP. V. De Angelis.	197
CAP. II. Hexaemeron, seu de Operibus sex	171		
dierum.			

LIBER IV.

<i>De Rerum Gubernatione, & Providentia Divina.</i>	
CAP. I. <i>De Providentia, qua Deus Universum gubernat.</i>	214
CAP. II. <i>De Jure aeterno, & naturali generatim.</i>	ibid.
CAP. III. <i>De Statu hominis naturali, deque officiis, quæ in eo statu ex Jure naturali manant.</i>	324
CAP. IV. <i>De Hominum societate, & de officiis, quæ in eo statu ex jure aeterno fluunt.</i>	226
	236
CAP. V. <i>De Officiis hominis adversus hominem hipotheticis.</i>	241
CAP. VI. <i>De Legibus Dei positivis, & primum de vetustis.</i>	246
CAP. VII. <i>De legislatrice humana facultate, ejusque vi.</i>	252
CAP. VIII. <i>De Legum divinarum fine, premio, & pœna, & de Lege Evangelica.</i>	255
CAP. IX. <i>De Peccati natura.</i>	259
CAP. X. <i>De Peccati speciebus.</i>	261

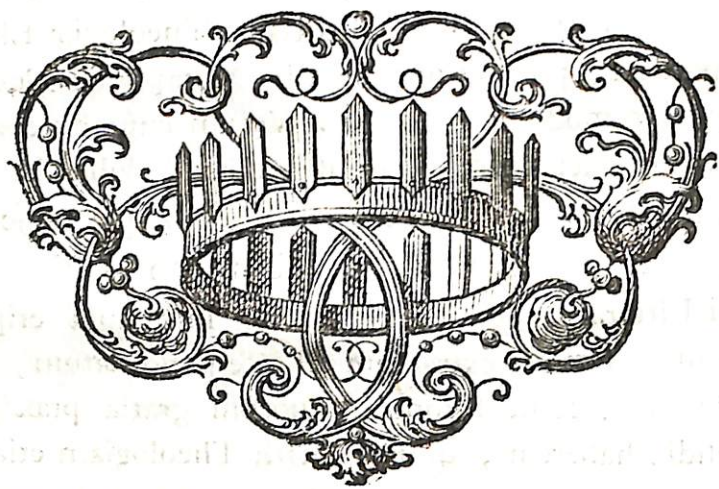

AD LECTOREM.

EN tibi, Benevole Lector, Universæ Christianæ Theologiæ Elementa Dogmatica, Historica, & Critica Antonii Genuensis, Viri scriptis suis jampridem clari. Libri inscriptio te monet, in usum privatorum Adolescentium, quibus domi prælegebat, ea comparata esse, ut tamen, cum per otium liceret, illa miscuerit, & addiderit, quæ vel sublimiores animos detineant. Itaque cum in aliis Operibus sibi ipse nunquam omnino satisfecerit, in hoc etiam complacuisse videtur. Nam ab anno 1743. se totum in eo perficiendo jamdiu esse dicebat; in sequente vero anno in spem veniebat, ut post Appendicem ad Priorem Metaphysicæ Partem (quam lucubratiunculam ad quasdam malevolorum objectiones diluendas exarare jusserrat Eminentiss. Josephus Spinellius S. R. E. C. Archiepiscopus Neapolitanus) posset hæc Christianæ Theologiæ Elementa in publicam lucem edere; pluribusque in aliis Metaphysicæ locis Theologiam pertractasse quodammodo gloriabatur. Verum cum huic emittendæ manum summam imponere nimis distulisset, haud dubie iis justis de causis, quæ hominibus in vita accidere solent, quasque nunc conjectare supervacaneum puto, effectum est, ut ipse magno omnium mœrore, maximoque Rei Litterariæ detrimento morte immatura eriperetur. Hinc Opus sepositum in scriniis extractum est, & prelo datum, ut & ejus memoriæ consuleretur; & ut Tirones, quorum gratia præcipue susceptum erat, ea subsidia haberent, quibus totam Theologiam etiam sine Magistro perdicerent. Non tamen hic dicam, quam improbum laborem exantlaverim in contexendis iis scriptis, quæ partim aliena manu mendose, partim ab Auctore ipso adeo vacillantibus literulis exarata erant, ut verborum sensus vix erui posset; qua in re omnia ex voto cessisse confido: de typographicis vero erroribus, si qui irrepperint, veniam posco, & ut corrigas, oro.

Præter hæc, quæ tibi, Lector, exhibemus, plurima alia Auctoris Opera edita jam nosti, veluti Metaphysicam, Physicam, de Jure Naturæ,

ræ, & Gentium, Logicam duplicem, Latina lingua, & Itala, Geometriam, Ethicam, Œconomiam, atque alia Philosophica, Academica, & de Commercio; insuper erunt adhuc inedita: ast omnium seriem texere supersedeo, cum præsertim Neapolitanos Cives in sempiternum grati animi testimonium ejusdem Vitæ brevi edituros esse certo sciam. Vale; atque precare, ut Natura parens nondum effœta quamplurimos partus enitatur similes Antonio Genuensi.

ELEMENTORUM CHRISTIANÆ THEOLOGIÆ PROLEGOMENA.

CAPUT PRIMUM.

DE NATURA THEOLOGIÆ GENERATIM.

§. 1.

Theologiam voco cognitionem earum rerum, quæ cum primis ad Dei naturam, & operationes; tum vero quoque ad Religionem, seu cultum ab homine Deo debitum pertinent.

SCHOLIUM.

Si pressius loqui velimus, Theosophus, & Theologus, Theosophia, & Theologia non idem sunt. Theosophia enim est perfectæ Dei, divinarumque rerum notitia; Theologia qualiscumque disputatio, aut differendi de divinis habitus: & Theosophus est, qui ex scientia de Deo, rebusque divinis differit; Theologus, qui quocumque modo. Sed ex præsentē Eruditorum usu eorum vocabulorum notiones miscentur, & pro quocumque habitu de rebus divinis differendi usurpantur. Ad originem autem vocum Theologiæ, & Theologi quod spectat, esse illas antiquissimas apud Græcos, & Latinos, nemo, qui sit in iis literis vel mediocriter versatus, ignorare potest. Passim Aristoteles vetustissimos Poetas, qui res

Tom. I.

divinas cecinerunt, Orpheum potissimum, & Hesiodum Theologos appellat, eorumque carmina Theologiam. Idipsum facit Cic. lib. 3. de natura Deorum; facit & Lactantius lib. de Ira Dei cap. 2. facit & Eusebius lib. 1. Præpar. Evang. & passim, dum Poetas, & Historicos rerum divinarum Theologos nominat. Sanchoniathonis veterem Historiam, qua res humanæ a primis mortalibus ad sua usque tempora, lingua Phœnicia erant descriptæ quoniam sacra quædam historia erat, Theologiam appellat Theodoretus lib. 1. de Curat. Græcarum affectionum ferm. 2. Observat autem Petavius (in prolegomenis Dogm. Theol. cap. 1. §. 1. & 2.) Θεολογία esse præterea in vetustis Patrum scriptis divinitatem alicui tribuere; addit idcirco Joannem Evangelistam Theologum præ cæteris appellatum esse, quod manifestius, quam cæteri divini scriptores, divinitatem Christi explicuerit.

Ultima definitionis verba addidi, quod Theologia non est scientia tantum Theoretica, quæque curiositatis gratia addiscitur, quemadmodum pleræque Mathematicæ atque metaphysicæ Disciplinæ; sed Præ-

A

Ethica

etica maxime, quæ hominum erga Deum officia, & rationem, atque viam, qua cum eo in gratiam redire possimus, demonstrat; quod de Christiana Theologia potissimum accipiendum est. Itaque hæc in Scripturis Divinis vocatur *scientia salutis* (Lucæ 1. v. 77.) & *Pietas* (1. ad Timoth. cap. 6.) & *Cognitio veritatis, quæ secundum pietatem est* (ad Tit. cap. 1.). *Pietas* autem est *Deum nosse, & sequi*, ut Gentiles ipsi Philosophi docuerunt.

§. 2. Theologiæ duo genera vulgo statuntur; nam aut naturalis est, aut revelata. Etenim cum Theologia sit *scientia Dei*, rerumque divinarum (ex §. 1.) Deus vero & res divinæ, vel naturali mentis humanæ lumine, vel manifestatione a Deo hominibus facta cognosci possint; illam Theologiam, quæ ex lumine naturali conficitur, naturalem; hanc vero, quam ex Dei revelatione discimus, revelatam appellamus. Sed & est tertium Theologiæ genus, quod Scholasticum vocant; nempe cum & principiis naturæ lumine notis, aut revelatione patefactis de Deo, divinisque rebus ratiocinamur. Addunt quidam quartum Theologiæ genus, quod est Theologia Ethnica traditionaria, quam Gentiles ex Majorum traditione habebant. Hæc Theologia quandoquidem Gentilium Fabulis in crustata est, magna perspicacia, & iudicio ex illorum scriptis haurienda est. Sunt autem ea de re optime meriti Samuel Bochartus in *Geographia sancta*, Georgius Hornius in *Historia Philosophiæ*, Thomas Burnetius in *Archeologiis Philosophicis*, Petrus Daniel Huetius in *Demonstratione Evangelica*, Tho-

mas Hyde de *vetere Persarum Religione* &c.: ex iis meliora excerpfit Auctor *Historiæ Fabulæ*, quæ Gallice prodiit. Hæc vero Theologia non est confundenda cum Theologia Pagana, seu Idololatrica, quæ occupata est circa Gentilium Numina, atque eorum templa, cæremonias, cultus, quam scripserat Varro in 42. libris rerum divinarum, & humanarum; quamque laboriose admodum ex vetustis auctoribus collegit Joann: Gerardus Woffius in *Theologia Gentili* duobus Tomis in folio.

S C H O L I O N.

Apposite observant Viri docti, Theologiam naturalem; & revelatam sibi amice manus tradere, & alteram alteri lumen præferre; velut duos radios ejusdem luminis Dei æterni. Nempe homines Deus alloquitur, aut via naturæ per rationem naturalem, aut via prophetiæ per revelationem. Hinc S. Augustinus lib. de Ord. Philosophos elegantissime appellat *Vates naturæ*; quod scilicet Philosophi rationem naturæ, quæ quasi quædam naturalis prophetia est, consulant, dum veritatem investigant. Paulus quoque Apostolus in Epist. ad Rom. (cap. 1. v. 19.) scribebat: *id quod de Deo cognosci potest, manifestum fuisse inter Philosophos; idque Deum illis manifestasse, per rationis nimirum vim*. Quocirca utraque est conjungenda ei, qui omnibus numeris absolutus Theologus esse cupit. Præclara sunt Augustini verba, & diligenter imitanda: *Ego, inquit, ita sum affectus, ut quid sis verum, non credendo solum, (quod revelatæ Theologiæ est); sed etiam intelli-*

gendo

S C H O L I O N.

gendo (quod est naturalis) apprehendere impatienter desiderem (lib. 3. contr. Academicos cap. 20.); quod Vir doctus, & sanctus opere explevit. Idipsum magna certe cum gloria & præcepit, &, quoad pro ejus temporis barbarie potuit, egit B. Thomas. Hos imitari conati sunt Scholastici; sed cum essent & meliorum literarum ignari, & Aristotelicæ Philosophiæ æquo nimis dediti, rationi dum multum, Aristoteli plurimum deferunt, ineptiis, & spinis horridam Theologiam fecerunt, & perridiculam. Nos quantum in utroque genere profecerimus, aliorum sit iudicium: certe utrumque in his elementis sequuti sumus, & subtile illud metaphysicorum disputandi genus; & ornatum aliud, atque comptum Patrum, & Criticorum.

§. 3. Interim est non leve inter revelatam, & naturalem Theologiam discrimen. Nempe angustior, & imperfectior est hæc, illa amplior, & perfectior: quippe lumen naturæ exiguum est, & magna ex parte humanæ naturæ tenebris obsitum; lumen vero revelatum & longius, latiusque patet, & purius est, atque sincerius. Hinc Apost. ad Corinth. scribit (Ep. 1. cap. 2. v. 7.): *loquimur sapientiam Dei in Mysterio, quam præfinivit Deus ante sæcula ad gloriam nostram, quam nemo Principum hujus sæculi agnovit*. Nam quamquam in Ep. ad Rom. fatetur, ope rationis naturalis Philosophos Deum cognovisse; existentiam tamen Dei, ac providentiam intelligit: vix porro aliud. Sed & statim addit: *illos in cognitionibus suis evanuisse*.

Hæc ipsi Gentiles cognoverunt; nam Plato in *Timæo*, & alibi passim docet, veritates divinas vel ab ipso Deo, vel ab iis, qui a Deo sunt orti, addisci maxime. Præclarum illud Euripidis in *Helena* v. 1164.

..... neque compertum habeo,

Quid certum sit in rebus humanis;

Deorum verba vera esse reperi.

Imperfectio autem Theologiæ naturalis vel hinc abunde patet, quod nemo Philosophorum fuerit, qui non aliqua erronea circa naturam Dei, & spirituum, circa originem Mundi, officia erga Deum, & homines non docuerit. Errores quoque omnes, & Hæreses a Philosophis in religionem nostram derivatos conqueruntur veteres Ecclesiæ Patres; in primis Epiphanius Hæresi 67. Eleganter S. Gregorius Nazianzenus orat. 7. queritur: *Pyrrhonis instantias, Chrysippi syllogismos, Aristotelis prævum artificium, & facundia Platonis præstigias male in nostram Ecclesiam irrepsisse, tamquam Ægyptia quedam flagella*. Tertullianus Philosophos gravissime appellabat *Patriarchas hæreticorum*; quod & repetit passim Hieronymus. Quæ cum ita sint, facile intelligere possumus, quam longe errent quidam nostri Theologi, qui Philosophiam Aristotelicam adhuc mordicus retinent, quod putent eam Theologiæ nostræ pernecessariam esse, cum nulla sit Philosophorum secta æque Religionis nostræ inimica. Apposite scripsit Cardanus Aristotelis alioquin admirator in libb. de *Varietate Philosophiæ Aristotelicæ Physicæ inutilem, Religionis*

noxiam etiam fuisse. Sane longus est catalogus Atheorum, quos Aristotelica genuit Philosophia: legi potest Historia Atheismi, quam Joannes Franciscus Buddæus initio tractationis de Atheismo, & superstitione præfixit. Cæterum idipsum dictum volo de cæteris Philosophorum sectis, potissimum recentioribus. Nam ex Cartesianismo profluxit Bekkerianismus, & Spinozismus: ex Gassendistarum secta Materialismus: Leibnitiana Philosophia vergit ad Idealismum: Newtoniana ad purum Mechanismum. Quæ dico, non ut Theologus noster hæc ignoret; sed ne in cujusquam verba juret. Sectarius esse Theologus non potest: electivum ei eligendum est philosophicum genus; nempe inventis & opinionibus cujusque utetur; siquidem cum rei suæ faciat, neminem sequatur ut ducem, præter ipsam rationem, quam ex uno hominum sensu in communi hauriat. Legantur, quæ eam in rem diximus in Arte Logico-Critica lib. 1. cap. 5. §. 14.

§. 4. Illud etiam accedit maximum discrimen, quod Theologia naturalis, etsi veram, non tamen omni ex parte integram moralem nos doceat; nec vera media, quibus cum Deo reconciliemur, ut vitam æternam habere possimus, monstrat; quod exemplo Moralis Gentilium facile demonstrari potest. I. In maximis quibusdam capitibus tota labascit Philosophia Ethnica. II. Nec ea esse alia potuit, postquam non justas de Deo, Providentia, animabus humanis sibi Gentiles confecere notiones. Deinde agnoscere quidem Ethnici generis humani corruptionem quasi divinando; at remedia om-

nino ignorarunt. Nam ad hominem beatum efficiendum alii voluptates corporeas, ut Epicurei; alii bona Fortunæ; alii contemplationem veritatis; alii evulsionem affectuum &c. præscripserunt: qua in re cum non convenirent, deridiculi Martiali ipsi fuere. Apposite ergo Paulus Apostolus (ad Corinth. Epist. 1. cap. 1. v. 19.) scribit: *scriptum est: perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo.* Idem Apostolus tota Epist. ad Rom. docet, sine Theologia revelata neminem salutem habere posse; & Petrus apertissime docet: *Non esse aliud nomen sub Cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, præter Christum.*

S C H O L I O N.

Egregie, & passim hac de re disputant Patres. Unius Lactantii verba ponemus: *Doctrinam Dei, inquit, sequimur, qui scire solus potest, & revelare secreta: cujus doctrinæ Philosophi expertes existimaverunt, naturam rerum conjectura posse deprehendi, quod nequaquam fieri potest; quia mens hominis tenebroso corporis domicilio circumsepta longe a Dei perfectione summotam est.... unde nobis aliquo lumine opus est ad depellendas tenebras, quibus offusa est hominis cogitatio.... lumen autem mentis humana Deus est, quem qui cognoverit, & in pectus admiserit, illuminato corde mysterium veritatis agnoscet; remoto autem Deo, celestique doctrina omnia erroribus plena sunt.* Vide Clem. Alex. Exhort. ad Gentes, & Euseb. in Præpar. Lege & Huetium lib. 1. Alnet. Quam igitur solemmniter insanjunt Sociniani, qui nos ad so-

lam

lam Theologiam naturalem revocare conantur, quam satis esse ad beatitudinem putant! Mirum autem est, Benedictum Spinozam terribilimum Deistarum, & Atheorum Caput in Tract. Theol. Polit. cap. 15. cognovisse: *utilitatem Sacre Scriptura, sive revelationis.... eamque, ut ille ait, magnum admodum solamen mortalibus attulisse* (a). Nempe tanta est veritatis vis, ut etiam refractarios, & contumaces ad ingenuam confessionem adigat. Cæterum de hac quæstione, an Gentiles sola religione naturali salvari possint, alibi in loco.

§. 5. Ex quo illud necessario sequitur, studium Theologiæ revelatæ omnium maxime necessarium esse; & Scripturarum divinarum studium a Christianorum nemine, qui id commode præstare possit, impune negligi (b); quod docet Gregor. IX. Papa in epist. ad Germanicum Patriarcham Constantinop. his verbis: *Cum juxta testimonium veritatis occasio sit errorum ignoratio Scripturarum, cunctis expedit illas legere, vel audire; idem passim docent Chrysostomus, & Augustinus legatur homil. 3. de Lazaro, & Augustinus de utilitate credendi cap. 6. Ad*

Ecclesiasticos vero quod spectat, rotunde scribit S. Leo Papa Epist. 23. *In iis Scripturarum ignoracionem nec venia, nec excusatione dignam esse.* Etenim cum Ecclesiasticis demandatum sit onus, ut Religionem conservent, & defendant, idque facere nequeant sine Scripturarum scientia; officium suum certe produnt, qui omisissis Prophetis, & Apostolis, ut cum Hieronymo loquar, amatoria carmina, & Romanenses legunt historias. Præcipua vero esse debet novi Testamenti lectio, cujus libri præ cæteris Christianam Religionem in compendio continent, & divinum quemdam, atque sacrum animis inspirant horrorem.

§. 6. Patet hinc, duplicem esse Theologiæ finem; Theoreticum unum, alterum Practicum; prior est, ut Deum, & res divinas noscamus ob ipsam voluptatem, quæ uberrima ex ea scientia manat, in qua non parva Beatitudinis præsentis vitæ pars posita est, velut in contemplatione summi ipsius boni. Hinc Propheta David passim in psalmis repetit, se in meditatione rerum divinarum incredibilem voluptatem sentire. Augustinus jam senex repuerascere cupiebat, ut

ex

- (a) Quamquam id ille dicit, idcirco quod omne inter naturæ rationem, & revelationem commercium exclusum velit, quasi diversa sint objecta rationis naturalis, & revelationis divine. In quo ille toto aberrat cælo; nam principio revelatio non aliam ob causam facta est, nisi ut divina sapientia & ratione brevem suam rationem homines perficerent: deinde unus est ut revelationis, ita rationis naturalis usus, scientiam scilicet nobis comparare, quo rectius & expeditius possimus ad veram beatitudinem contendere. Dum igitur hæc dissociare conatur Spinoza, aut rerum naturam, ejusque fines pervertere vult; aut humane nature, in qua cognoscenda tamdiu ille laboravit, imperitiam prodit.
- (b) Quod Scriptura, & Patres condocent. Nam veteres Mosaicæ leges, & Prophetas Hebræi addiscere debebant: omnibus erat lex, & prophetia data. Post captivitatem Babilonicam omnes in Sabbato Rabbini in Proseuchis libros sacros legebant. Philo, & Joseph. Vide Aulysium in Scholis sacris Hebræorum. Ex Actis Apostolorum colligitur idem. Evangelia ad omnium instructionem sunt scripta; & Apostoli Epistolas suas totis dabant Ecclesiis, ut patet ex titulis.

ex integro posset in Scripturarum sacrarum lectione occupari. Patres omni ævo nullum majus solatium in præsentis vitæ calamitatibus experti sunt, quam divinarum rerum contemplationem. Posterior vero est, ut hac scientia utamur, primum quidem ad ad Deum glorificandum; qua ratione Apostolus eam vocat *scientiam gloriæ Dei per Jesum Christum* (Epist. 1. ad Corinth. c. 12.): deinde ut vitam nostram secundum cognitionem istam instituamus. Docet ergo Theologia & recte cogitare de Deo, atque sentire; & liberaliter, ac rite ei servire.

S C H O L I O N.

Non sunt confundendi Theologiæ fines cum Theologorum officiis. Theologorum enim officium duplex est, quemadmodum August. observat; primum, ut sciat, quemadmodum fides opituletur piis: 2. quemadmodum adversus impios defendatur. Itaque Theologiæ officia longe, lateque vagantur. Nam primo Theologi officium est, aut in Scholis redactam juventutem ad res sacras instituere; aut publice ex pergaminis Populum docere, aut ex sacro Tribunali consulere privatorum conscientiarum. Deinde etiam Theologus diligenter debet investigare, quinam error in res sacras irreperere possit; num qui conentur avitam religionem evertere: tum errores istos convellere, errantesque, qua charitate, qua argumentis confutare: uno verbo cum juxta Malachiam prophetam: *labia Sacerdotis custodiant scientiam, populusque de ore ejus requirat legem*, Theologus esse debet paratus omni poscenti reddere rationem de ea, quæ

in nobis est fide, & spe, ut Petrus Apostolus gravissime monet. Videant ergo ii Theologi, qui tota ætate occupantur in variis contentionibus, & rixis, num officio suo faciant satis.

§. 7. Cum porro Theologia sit scientia de Deo, rebusque divinis, deque, religione Deo debita (ex §. 1.); res vero divinæ sint, nedum Deus ipse, ejus attributa, & Personæ divinæ; sed effecta quoque ab illo; item loca, tempora, Personæ Deo dicatæ, cæremoniæ, sacrificia; religio vero contineat omnem moralem, officia nempe erga Deum, erga nosmetipsos, erga alios, sequitur, Theologiæ objectum longe, lateque patere, & studia Theologica complecti etiam studia Moralis, omnisque Juris Pontificii.

S C H O L I O N.

Bipartita est, inquit Canus (de locis lib. 12. Cap. 2.) Theologiæ tractatio, una de Deo secundum se; altera de eodem, quatenus est rerum principium, & finis. Itaque Sanctus Thomas summæ meditationis Vir Theologiæ Summam tres in partes secuit. Et primum quidem de Deo, divinisque Personis; deinde de rebus a Deo factis; tertio loco de mediis, quibus ad Deum pervenire possumus, egit. Nulla partitio ordinatior fieri potuit; itaque eum sequiores omnes Theologi sectati sunt.

§. 8. Jam vero patet, principia Christianæ Theologiæ esse Dei revelationes, & rationem naturalem, quæ eas præeat, comitetur, sequatur. Nam ut sine ratione revelatio nec statui potest, nec rite intelli-

gi(a); ita sine revelatione recta ratio nec omnia attingit, nec est ab omni errore immunis, adeoque ad perfectam hanc scientiam parum præstat Theologo subsidii. Itaque etsi primas partes revelationi dare debeamus; rationem tamen, ut Muhammedani faciunt, excludere fas non est. Nam in re Theologica qui solam consulunt rationem, paulatim libertini & Athei evadunt; qui solam addiscunt revelationem sine rationis usu, ruunt in foedam superstitionem. Usus autem rationis in Theologia his continetur: 1. recta ratione ducere divinam revelationem agnoscimus, eamque a Pseudoprophetiis distinguimus: 2. eadem recta ratione utimur in ea interpretanda: 3. eadem recta ratio docet ex principiis revelationis justas consequentias deducere. 4. Et eas in hominum utilitatem, & Dei gloriam convertere. Tandem 5. recta ratione utimur in defendenda Dei revelatione adversus impios. Constat ergo, principia Theologiæ nostræ esse debere: & Dei revelationes, quibus primæ partes dandæ sunt; & rectam naturæ rationem, qui alter Dei radius est. Quæ tamen duo principia ita adhibenda sunt, ut ratio naturæ faciem præferat prophetiæ, quæ non brutis facta est, sed hominibus ratione utentibus; Prophetia augeat, perficiat, emendet rationem. Præit ratio: sed quum aliquantum processit, verecunda agnoscere debet se non ulterius posse, aut debere procedere. Nihil est in Prophetia rationi contrarium.

(a) Nam ut statuatur, præstabilienda est Theologia naturalis, quæ ab ipsius Dei existentia & providentia auspicietur: ut intelligatur formandam esse rationem, quæ suapte natura informis est, & primis quibusdam sapientiæ notionibus, atque æternis, ut vocantur, imbuendam.

rium: multa tamen supra rationem.

§. 9. Sed quæret fortasse aliquis, num ne auctoritas Nationum, & Philosophorum; num Ecclesiæ, Conciliorum, & Patrum ad principia Theologiæ Christianæ referenda sit? Respondemus nullo modo. Nec enim Nationes, & Philosophi faciunt aliud, quam testari de recta ratione, aut Veterum traditione, & quid ratio ex communi Nationum, & Sapientum sententia firmata patefecerit, verum & constans demonstrare. Concilia, Ecclesiæ, aut Patres nihil aliud in Theologia docent, præter quam quod revelatione, & ratione constat. Revelatione nempe, & ratione Ecclesiæ, Concilia, & Patres utuntur in re Theologica, aut promovenda, aut confirmanda, aut interpretanda. Itaque quamquam nos Theologum non dicimus, qui in singulis Theologicis questionibus ignorat, quid Ecclesiæ, quid Concilia, quid Patres docuerint; tamen auctoritatem Nationum, Philosophorum, Ecclesiæ, Conciliorum, & Patrum ad principia Christianæ Theologiæ non referimus. Quo ergo loco, flagitabit alius, hæc habere debemus? Respondetur, aut Testium, aut Interpretum loco; nempe aut rationem, & revelationem scriptam, vel traditam interpretantur, aut de traditione testantur, aut ex principiis revelationis, & rationis disputant. Porro quanta sit auctoritas Ecclesiæ, Patrum, & Conciliorum loco suo commodius.

SCHO-

SCHOLIION.

Scio, Melchiorem Canum decem statuiffe locos, unde Theologus argumentetur; nimirum 1. auctoritatem Scripturæ Sacræ; 2. auctoritatem traditionum Christi, & Apostolorum; 3. & Ecclesiæ Catholicæ; 4. & Conciliorum Generalium; 5. & Ecclesiæ Romanæ; 6. & Patrum veterum; 7. & Scholasticorum, atque Juris Pontificii peritorum; 8. rationem naturalem; 9. auctoritatem Philosophorum, & Juris Civilis Consultorum; 10. historiæ Romanæ auctoritatem. Non inficior ex omnibus his locis argumentari posse, & plerumque debere Theologum; cæterum si quis attente observaverit, videbit, decem istos Cani locos ad duos illos, revelationem nempe, & rationem redire. Illud hoc in loco per transennam dictum sit, pluries Canum in hac partitione lapsum. Et primum quidem divisionis leges violat; nam auctoritas Ecclesiæ, & Conciliorum unum tantum locum constituunt; quandoquidem Concilia Generalia aut ipsa sunt Ecclesia Catholica, aut eam repræsentant: & auctoritas Scripturæ, & traditionis, cum idem sint Dei verbum, unum quoque locum constituere debent. Deinde locis certis non erant admiscendi incerti, & vix probabiles, quales sunt septimus, nonus, decimus.

§. 10. Quanta autem sit propositionum Theologicarum certitudo, non potest exacte definiri, nisi earum propositionum principia, & cum principiis connexio probe perspiciatur. Primum: si propositiones Theologicæ (propositionem Theologicam appel-

lo, quæcumque pertinet ad Deum, aut res divinas) clare, & distincte, aut in lumine naturali, aut in revelatione contineantur, certæ erunt, & fidei divinæ; itaque quicumque has propositiones negare audet, jure ac merito impietatis, & hæreseos accusatur.

SCHOLIION.

Sed si quis negat harum propositionum aliquam, non statim hæreticus est censendus, nisi constet, hunc monitum ab Ecclesia pertinaciter adversus eam reluctari. Apposite Augustinus (lib. 6. de Baptismo contra Donatistas Cap. 16.): *Constituamus, inquit, hominem idem sentire de Christo, quod Photinus opinatus est* (is censebat Christum purum fuisse hominem) *existimantem ipsam esse Catholicam fidem, istum nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholica Fidei retinere maluerit, & illud, quod tenebat, elegerit*. Idem scribit S. Vincentius Lirinensis in Commonitorio; idem docet S. Thomas 2. 2. qu. 17. art. 3. ad 3. Consulatur & Canus lib. 12. de locis cap. 7. Hinc judicium ferri potest de pueris foemellis, & idiotis, qui in sectis hæreticorum nascuntur, quos Scholastici hæreticos vocant *materiales*, non *formales*. Legatur quoque Nicolaus in libris doctissimis de Unitate Ecclesiæ.

§. 11. Quod si propositiones Theologicæ, suapte natura evidentes sint, neque clare, & distincte in revelatione contineantur, neque ab universa Ecclesia probatæ sint, & definitæ, certæ non sunt putandæ, neque ad fidem pertinere censendum est; quo circa ab his propositionibus licet desciscere sal-

salva Ecclesiæ compage, & unitate; nempe hujusmodi propositiones magis, aut minus probabiles judicandæ sunt, prout majorem, aut minorem habent cum principiis Theologiæ connexionem. Non recte igitur eos, qui has propositiones non admittunt, hæreticos censemus, nisi in rebus Theologicis stupidi simus, aut affectibus adversus dissentientes agitemur, quod Theologo Christiano indignum est. Ex Ecclesiastica enim historia discimus, veteres Patres, qui doctrina, & sanctitate fulgebant, de his quæstionibus inter se acerrimi quidem, sed amice disputasse.

§. 12. Generatim autem propositiones Theologicas ad tria genera referre possumus cum Cano. 1. genus continet articulos Fidei; 2. dogmata Fidei; 3. doctrinas Catholicas. Addere possumus & 4. doctrinas nempe controversas, idest adhuc obscuras, & incertas. Articuli Fidei sunt præcipue quædam Catholicæ doctrinæ Capita, certa, & stabilia, in quibus plura alia dogmata Christianæ Fidei continentur, ut egregie explicat B. Thomas 2. 2. quæst. 1. art. 7.

SCHOLIION.

Lutherani, & Calvinistæ articulos Fidei dividunt in fundamentales, & non fundamentales: fundamentales appellant illos, quos qui non credit nec Christianus est censendus, nec salvari potest; quales sunt esse Providentiam, Jesum Mariæ Filium fuisse verum Messiam, esse Trinitatem, futuram Corporum resurrectionem, esse alteram vitam beatam, vel miseram, & similes. Non

Tom. I.

(a) Vide Oldenum in Analysi Fidei Cath.

fundamentales vero vocant, quos si quis ignorat invincibiliter, tamen & Christianus est, & salvari potest; quales ex. gr. Christum descendisse ad inferos, esse communionem Sanctorum, & similes. Theologi nostri, in primis Nicolaus in libris de unitate Ecclesiæ, vehementissime adversus hanc Novatorum doctrinam invehuntur. Sed nihil vetat, articulos Fidei & nos in fundamentales, & non fundamentales dividere, ita ut primorum fides explicita esse debeat, non postremorum (a). Illud tantum cavendum est, quod Novatores docent, ne putemus consistere posse unitatem Ecclesiæ, etiam cum iis, qui articulos non fundamentales respuunt. Etenim nos docemus salvari hominem posse, qui hos articulos invincibiliter ignorat; non vero etiam eos, qui diserte negant.

§. 13. Dogmata Fidei sunt, quæ aut in Scripturis clare, & distincte continentur; aut ex Scripturis, vel traditione deducta ab universa Ecclesia credenda proponuntur. In hoc dogmata Fidei ab articulis Fidei distinguuntur, quod Articuli Fidei sint prima Capita, & maxima Christianæ Religionis, non vero dogmata: ex. gr. omnes homines nasci in peccato Originali, sine gratia Dei interiore neminem posse recte credere, aut operari, & similia, dogmata quidem sunt Fidei, sed non articuli.

§. 14. Doctrinæ Catholicæ sunt, quæ a magna Ecclesiæ parte tenentur, & a probatissimis Theologis defenduntur, licet ab Ecclesia non sint definitæ tanquam ad Fidem pertinentes; veluti esse vere Beatos,

B

& cum

& cum Deo in Cœlo regnare, quos Ecclesia Romana Sanctos declaravit, & similia. Qui has doctrinas negat, proprie temerarius appellatur. Doctrinæ tandem controversæ sunt eæ, quæ nulla censuræ nota, pro, & contra defendi possunt, & defenduntur a Theologis; quales sunt quæstiones illæ: utrum Angeli creati sint ante Mundum corporeum; utrum sit ignis materialis in Purgatorio, & similes.

§. 15. Propositiones in re Theologica, quæ veritati opponuntur, variis vocabulis appellari solent, Hæreticæ, sapientes hæresim, temerariæ, scandalosæ, pietatis offensivæ, male sonantes, simplicium seditivæ, schismaticæ, injuriosæ, impiæ, Judaicæ, Paganæ, de quibus omnibus consuli potest Canus l. 12. de Locis Cap. 10. Annatus lib. 1. Apparatus Theol. Cap. 5. & Juveninus in Institutionibus Theol. tom. 1. Disput. 1.

CAPUT II.

Conspectus Chronologicus Historiæ sacræ ab Orbe condito ad nostra usque tempora, quæ Historia Theologiæ illustratur.

§. 1. **I**nter cætera, quæ Theologiæ Christianæ Candidatis sunt necessaria, non ultimum tenet locum Chronologia, seu temporum ratio. Hujus enim lumine, & Theologiæ fata, atque progressum discimus, & quæ ad revelationem pertinent, facilius interpretamur. Itaque Theologis nostris historiam hanc universalem maxime commendamus. Plures sunt, cum Veteres, tum Recentiores, qui historiæ hu-

jus sacræ, & profanæ universalis compendia ediderunt, quæ rerum sacrarum studiosus Tiro sibi compareret, & attente legat necesse est. Sed ut Veteres mittam, ex Recentioribus satis est habere Usserium Armachanum Episcopum, & Petavii non solum Rationarium temporum, verum etiam Libros de doctrina temporum: nos historiam Theologiæ explicaturi operæ pretium putavimus, id conspectu hoc Chronologiæ efficere. Cum autem de tempore, quod ab Adam ad Christum lapsum est, centum circiter sint variæ Chronologorum sententiæ, quas præter alios exhibet Stamelius in prologiis Bibliorum Sacrorum, nos eam sequimur, quæ communior inter doctos est, quamque sequutus est Usserius; nempe ab Orbe condito ad Christum annos numeramus 4000. supputationique hebraicæ adhæremus.

§. 2. Omne illud tempus dividi solet, vel ratione Religionis, vel ratione historiæ, vel ratione Epocharum communium. Ratione Religionis tres maxime ætates statuunt Theologi. 1. Est legis naturalis, 2. legis Mosaicæ, 3. legis Evangelicæ. Prima obtinuit ab Adamo ad exitum Hebræorum ex Ægypto, duce Mose, per ann. 2512. juxta nostrum calculum: vocatur autem status legis naturalis, quod tota ea ætate nullis scriptis legibus, aut libris, quod sciamus, sed traditione sola majorum Religio, & Theologia conservata est. II. ætas est a Mose, seu ab exitu Hebræorum ex Ægypto ad Christum natum per an. 1488. & vocatur ætas legis Mosaicæ scriptæ, quod toto eo tempore lex Mosis, & scripta prophetica Reli-

Religionem, & Theologiam conservarunt. III. ætas est a Christo ad nos per annos, juxta vulgarem computationem 1745. (a) licet in calculo hoc Dionysiano quatuor anni sint relictæ, ut probant Chronologi: vocatur ætas legis Evangelicæ ob novam legem, & gratiam a Christo mortalibus delatam.

§. 3. Quod ad historiam, Ethici-philologi spatium omne antea acti temporis in tres partes partiti sunt; & Ægyptii quidem, teste Diodoro Siculo lib. 1. tres ætates statuebant, Deorum, heroum, & hominum: in prima nempe Mundi ætate regnasse Deos opinabantur, in altera heroes, in tertia homines. At Varro Romanorum doctissimus tempora omnia in obscurum, fabulosum, & historicum dispescuit: *primum* (dicam Censorini verbis de Die natali cap. 8.) *ab hominum principio ad Cataclysmum priorem: secundum ad Olympiadem primam* (annum Mundi 3228. juxta Usserium); *quod quia in eo multa fabulosa referuntur, mobilis nominatur: Tertium a prima Olympiade ad nos, quod dicitur ἱστορικόν; quia res eo gestæ veris historiis continentur.* Ita Censorinus. Tria hæc tempora haud dubium in omnibus historiis obtinent, & accurate distinguenda sunt. Primæ nempe populorum origines tenebris mersæ latent: proxima originibus fabulis sunt incrustata; certior historia sero tandem incipit. Legatur Vicus de Constantia Philologiæ Cap. 1. p. 32.

§. IV. Communior hodie temporum divisio est per Epochas, seu puncta quædam temporum observatu digniora. Harum qua-

tuordecim sunt præcipua. I. Est creatio Mundi, II. Diluvium, III. Vocatio Abraham, IV. Moses, V. Excidium Trojæ, VI. Templum Salomonis, VII. Roma condita, VIII. Cyrus, IX. Scipio, seu Carthaginis everio, X. Christus natus, XI. Constantinus Magnus, XII. Carolus Magnus, XIII. S. Ludovicus Galliarum Rex, XIV. Lutherus, & hæreses Occidentis.

ANNI MUNDI.

§. 5. Epocha I. Creatio Mundi ex nihilo statuitur ab Usserio die 23. Octobris, annis ante Æram Christianam 4004. Principium Theologiæ revelatæ; cum enim Adam perfectus a Deo sit creatus, procul dubio scientiam Dei, rerumque divinarum habuit perfectissimam: hæc Adæ Theologia vocatur Adamitica, & Paradisiaca. Abrahamus Calovius (in Isagoge ad Theologiam lib. 1. & 2.) locos etiam communes Theologiæ Paradisiacæ exhibuit. Adæ Theologia tota fuit revelata, seu potius infusa, ut loquuntur Scholastici; sed confirmavit eam deinde rectæ rationis usu. Illud quæri solet, an post peccatum Adæ scientia sit depravata, aut obscurata? Respondео: quin Adæ voluntas per peccatum corrupta fuerit, & creaturis addicta, dubitari non potest; sed non statim ejus scientiam obscuratam fuisse censeo: illud probabile est ex commercio cum creaturis paulatim Adæ scientiam, quæ erat purissima, obscuratam fuisse; id enim ex experimento naturæ humanæ continuato discimus. Sed

B 2 legat

(a) Eo anno scribebat Auctor.

legatur Malebranchius lib. 1. de inquirenda veritate cap. 1.

129. Cain Fratrem suum Abelem ex invidia occidit: hinc profugam agit vitam. Ex illo provenit Cainitarum natio, mente depravata, moribus corrupta. Legatur Josephus lib. 1. Antiquit. Ad hoc tempus referenda est Sacra doctrina corruptio, & depravatio.

130. Seth nascitur Adæ. Fuit Vir pius, & sanctus: ejus liberi *Filii Dei* appellari cœperunt, ut a Cainitis distinguerentur: Cainitis nomen *Filiorum hominum* hæsit. Hoc tempore Civitates, & dominationes cœpisse probabile est. In Genesi legimus hoc tempore Setho natum esse filium Enos, eumque cœpisse *invocare nomen Domini*. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ cap. 10. opinatus est, Theologiam, seu sacram doctrinam a Cainitis depravatam ab hoc Enos restauratam esse: alii putant hoc tempore publicum Dei cultum per Enos legibus, & ceremoniis quibusdam ordinatum fuisse; sed alii putant verba Hebræa *לקח בשם יהוה* verti posse: *cœptum est profanari*, nempe *nomen Domini*; putantque tunc factum idololatriæ principium. Ita Targumin (sic vocant Judæi Paraphrases Chaldaicas) Maimonides, & Seldenus de Diis Syris in prolegomenis cap. 3. Observant enim isti radicem Châchel, unde Hochal, esse *profanare*. Sed eam video doctis placere opinionem, ut tunc cœptum sit invocari ex nomine Domini, id est tunc Filii Seth vocari cœperint *Filii Dei*. Sane in pluribus Scripturæ locis *Vara Beschem* significat *vocari ex nomine alicujus*, ut Numerorum cap. 33. v.

42. Isajæ cap. 48. v. 7. Hinc Aquila verba hebræa vertit: *tunc cœptum est appellari ex nomine Dei*. Legatur Calmet in hunc locum Gen. 4. v. 17.

687. Mathusalem filius Henochi nascitur. Vir fuit omnium maxime longævus: mortuus est enim anno 968. ætatis suæ parum ante diluvium, aut ipso diluvii anno, ut censet Natalis Alexander.

1336. Deus Noemum admonet de futuro diluvio 120. annis ante: hoc tempore omnis caro corruerat viam suam, ut scribit Moses. Sunt, qui opinantur non tantum mores fuisse corruptissimos; sed & Idololatriam, & Atheismum regnasse. De idololatria leves habentur conjecturæ: graviores de Atheismo, saltem practico; non desunt tunc, qui docent Cainum fuisse primum Atheum; sed difficillime id mihi persuaderi potest. Quidquid sit, non dubito Cainitarum sectam longe fuisse opinionibus, & moribus depravatissimam; sed & Filii Seth, ob connubia, & commercium cum Cainitis, ita & ipsi corrupti erant, ut diluvii tempore vix inventæ sint octo Personæ sceleris integræ, & vitæ.

1656. §. 6. Epocha II. Diluvium universale die 17. Mensis secundi, qui Novembri, & Decembri nostro respondet, ante Christum annis 2340. circiter: fuit autem per 40. dies, & noctes. Aquæ totam Telluris superficiem undequaque cooperuerunt, altissimosque montes per 15. cubitos supergressæ 150. diebus Terræ superficiem obrutam tenuerunt. Plures fuerunt, cum apud Veteres, tum apud Recentiores, qui diluvii aquis totam Tellurem obrutam fuisse

nega-

negarunt. Vetus est Sinensium traditio, diluvii aquas ad Sinas usque non pervenisse: ex Recentioribus Isaacus Peyrera Anglus in Systemate præadamitico conatus est probare, aquas diluvii Noetici inter Asiæ fines stetisse. Isaacus Woffius in disp. de veritate mundi capite 12. Peyreram confutare aggressus est; sed ita tamen, ut non valde curet, utrum tota Tellus diluvii aquis mensa fuerit. Eduardus Stillingfleetus Anglus & ipse in originibus Sacris lib. 3. cap. 4. putat, diluvium constitisse intra regiones, quæ sunt inter quatuor maria, Persicum, Caspium, Euxinum, & Siriacum. Rationes, quibus isti moventur, sunt sequentes: prima: tanta aquarum copia in toto terrarum Orbe non reperitur, ut altissimos totius Orbis montes ad 15. cubitos tegere potuerit. Secunda: nulla tanta esse potuit Arca, ut omnia animantium genera exciperet. Tertia: reperiuntur Insulæ a Continente longissime distantes, quæ animantibus plenæ sunt, in primis, America. Si diluvii aquæ totam Tellurem cooperuerunt, & Noemus post diluvium in Asia habitavit, unde dicemus ad hujusmodi insulas Bruta minime aquatica devenisse?

Thomas Burnetius in Theoria Telluris Sacra lib. 1. cap. 2. ut ab his objectionibus se eximeret, censuit ante diluvium totam Tellurem planam fuisse, seu potius planisphericam; intra tellurem vero ingentes aquarum copias coarctatas, quæ disrupta tellure undequaque exierint, atque eam cooperuerint. Sed hoc systema Moisaica narrationi adversatur, idque solidissime confutavit Melchior Leidekkerus in

Archeologia Sacra Tom. I. operum de Republ. Hebræorum adjecta dissert. 6. cap. 6. Nos primæ objectioni respondemus, Deo ita volente Telluris aquas excrevisse, non secus atque quinque illi panes, de quibus in Evangelio. Qui sciunt, docentque materiæ in infinitum divisibilitatem, nullam in hac objectione difficultatem reperient. Quidam Geometræ demonstrant, quod si exiguum corpus in omnes partes suas dividatur, ex hujusmodi partibus infinitum spatium vacuum impleri potest. Legi possunt, quæ hac de re scribunt Rohaltius, Gravesandius, & Keil. Secundæ objectioni mathematicè responsum est a plurimis, demonstratumque, Noeticam Arcam majoris etiam Brutorum numeri capacem fuisse: legatur hac de re Natalis Alex. in historia Veteris Testamenti Ætate Secunda. Tertiæ objectioni respondet Huetius in Demonstratione Evangelica, nempe aut insulas istas antiquitus Continenti fuisse conjunctas, quemadmodum de Sicilia memorat Justinus, deinde vel Terræ motu, vel Oceani tempestatibus disjunctas, vel navigiis ea Bruta fuisse vecta. Et quod ad Americam spectat, nondum satis constitit, utrum Asiæ conjuncta sit; quin imo plurimi esse conjunctam censent in extremis Tartariæ finibus, qua ad mare Japonicum vergit.

1658. Hoc circiter tempore a Noemo factam putant plerique Telluris divisionem. Erant ei Filii tres; major natu Japhet, minor Sem, minimus Cham. Chamo Arabia, & Africa; Semo Asia intra Taurum ab Euphrate ad Indiam; Japheto cætera in ditiorum venerunt, si Eusebio credimus, qui

hanc

hanc partitionem a Noemo testamento firmatam scribit; quæ omnia commenta esse sine ullo fundamento, nemo non videt. Itaque mirum esse posset, Philastrio habitos esse hæreticos eos, qui eam partitionem negarint (de Hæresi 118.) nisi familiare hoc esse bono huic Episcopo sciremus. Ab his Noemi Filiis dubium non est, quin universa Telluris superficies populata sit. Quamquam autem nationum hinc origines in tanta vetustate distincte enarrare valde est difficile; operose tamen & erudite provinciam istam perfecit Vir Doctissimus Samuel Bochartus in *Phaleg*.

1661. Hoc tempore Ægyptii Regni initium statuitur. Ejus primus Fundator gentilibus historicis dicitur Menes. Menem eundem atque Chamum esse, docti plurimi censent (a). Bochartus autem Mizraim Ægypti conditorem facit: is fuit Chami filius. Mizraim eundem esse, atque Osiridem Ægyptiorum Deum, censet Woffius in 1. de Idololatria cap. 25. Porro Chami memoriam in Jove Hammone, qui in Africa colebatur, servatam censent Eruditi: sed conjecturæ omnes.

1770. Circa hoc tempus homines, qui tunc in Asia erant, duce Nemrodo, ingens Turris Babelicæ ædificium aggressi sunt. Causa tantæ molitionis, ut eorum nomen celebraretur: destiterunt tamen ab incepto ob linguarum confusio. Non satis conveniunt interpretes, qua ratione hæc linguarum confusio contigerit. Quidam putant,

non alia ratione linguas fuisse confusas, nisi quod discordia nata inter Turris ædificatores, non bene inter se convenerint de opere perficiendo; itaque putant, dici linguam confusam pro eo quod sententiæ fuerint discordes. Isti ergo linguarum varietatem non miraculo ullo factam, sed paulatim ex gentium dispersione natam volunt; sed Moisaicæ narrationi adversantur, & Patrum omnium doctrinæ. Credendum igitur est, divinitus eam rem evenisse, ut scilicet familiæ per Tellurem dispergerentur, eamque popularent.

Illud hoc in loco examinare non abs re fuerit, utrum in hac linguarum confusione Noetica lingua perierit; an vero servata sit? Plurimi Veterum illam Noeticam linguam funditus intercidisse, adeoque linguam hebræam, quæ pro Adamitica, & Noetica habetur, linguam esse ex Assyria, & Cananæa natam. In hac opinione præter alios est Vir doctissimus Petrus Daniel Huetius. At Veterum major pars, & Recentiorum plerique doctissimi putant, linguam Adamiticam, & Noeticam in Heberi familia conservatam fuisse, & hebræam idcirco dictam, eamque ad Abrahamum, Mosem, aliosque hebræos devenisse. Sententiam hanc his firmant argumentis. I. Non est probabile Semum, ejusque familiam fuisse inter conditores Turris Babelicæ, cum essent Viri pii; conditores vero illi parum religiosi; ergo nulla fuit causa, qua Semi lingua intercidere debuit. II. Radices, & Ori-

gina-

(a) Vide Marsham. can. Sæculo I. qui ex Sacerdotum Ægyptiorum sententia apud Herodot. ad Sesostriam numerat ann. 1400. Fuit autem Sesostrius Sesac, de quo Reg. 3. 11. 40. qui venit Jerosolimam anno 5. Jeroboami Regis Juda.

ginationes veterum vocabulorum Adami, Ævæ, aliorumque nominum propriorum hebrææ sunt linguæ; ergo hebræa eadem est atque Adamitica. III. Radices linguæ hebrææ omnium sunt simplicissimæ; ergo hebræa lingua omnium est antiquissima. Tandem addunt auctoritatem veterum hebræorum, plurimorumque Patrum. Sed argumenta hæc rem non evincunt, iisque doctissime respondet Huetius, Dupinus, & Simonius. Non desunt, qui censent Sinarum linguam omnium esse antiquissimam, idque probant simplicitate radicum Sinenfis linguæ; nec improbabile est, Noemum post diluvium Indiam versus, & Sinas venisse. Legatur Schucfordius in historia Sacra, & profana prima ætate Mundi. Ego cum observem, linguas, Chaldaicam, Arabicam, Cananæam, Ægyptiam, & Hebræam & radices habere similes, & in cæteris magnam similitudinem, quod Eruditorum nemo negat, in eam ingredior suspicionem, has omnes linguas ex uno trunco derivatas, paulatimque distinctas circa Abrahami tempora: quamobrem inanes mihi videntur ii, qui studiose perquirunt, quænam harum linguarum antiquior sit.

Circa hoc tempus Imperii Babylonici origo ponenda: ejus fundator Nemrodus. Hunc eundem esse cum Belo plurimi putant: sed quando Belus statuitur Ninivitici Imperii, seu Assyrii conditor, aut Nemrodus non est Belus, aut duo fuerunt Beli. Legatur Rollinus de Assyriorum Imperio.

2008. Abrahamus ex Thare anno illius IX. nascitur. Mirum dictu: hoc tempore

omnes ferme gentes in idololatriam iverant, & jam Thare Abrahami Pater (Josue cap. 24. v. 2.). Illud autem valde incertum est, unde factum sit istud idololatriæ principium. Plerique in ea sunt opinione, idololatriam in Ægypto cœpisse, atque ex cultu Chami: contendunt enim Jovem Hammonem eundem esse atque Chamum, quod si verum est, idololatria paulo post diluvium cœpit. Alii vero opinantur in Chaldaea idololatriam natam: volunt enim Nemrodum a Chaldæis sub Beli nomine adoratum. Extabat sane Babylone vetustissimum Beli templum, ut ex Herodoto, Diodoro Siculo, aliisque discimus: necesse autem est, ut Bel idem sit, atque Baal, qui extra Chaldaeam quoque cultus est. Bel autem, & Baal *Dominum* significant, unde etiam Jehovah tributa in Scripturis. Sed Viri doctissimi Gherardus Joan: Woffius, Augustinus Calmet, aliique hac idololatria hominum antiquiorem putant idololatriam Solis, Lunæ, & Stellarum. Legi potest Calmetus in erudita dissertatione, quam hac super re scripsit.

2083. Abrahamus ex Ur Chaldæorum a Deo vocatus simul cum Patre in Charras, seu Haram Mesopotamiæ urbem se confert.

2105. §. 7. Epocha III. Novum foedus Dei cum Abrahamo. Circumcisio tamquam foederis illius pignus instituta ann. ætatis Abrahami 75. In hoc foedere duo Abrahamo promissa; primum, ex ejus lumbis infinitam pene gentem nascituram: secundum, ex ejus progenie nasciturum Messiam: *in semine*, inquit, tuo benedicentur omnes tribus Terræ: utrumque completum est. Nam pri-

primum ex Abrahamo duo nati Filii, Ismael, & Isaac: ex Ismaele Arabes proveniunt, qui etiam nunc Sacrae illius originis gloriantur: ex Isaaco Esau, & Jacob. Nati ex Esau Idumæi, populatissima hominum natio; ex Jacobo Hebræi, qui occasione captivitatum per totam ferme tellurem dispersi mirum in modum aucti sunt; alterum completum est in Jesu Mariæ Filio, quem verum esse Messiam loco suo demonstrabimus.

2108. Hic Petavius regni Argivorum statuit initium.

2276. Joseph filius Jacobi, Abrahami Nepos, ætatis suæ anno 17. a Fratribus venundatus Ægyptiis traditur; apud quos ad summam progreditur dignitatem. Hoc tempore Ægyptios artibus, scientiis, & politica floruisse apparet; sed ex historia Sacra non constat, utrum idololatæ fuerint.

2298. Jacob cum tota familia Ægyptum proficiscitur: erant autem 75. circiter Personæ: vocabantur Hebræi. Incertum autem inter doctos, utrum sic dicti ab Hebero antiquissimo stirpis auctore, an ab Habar, quod est trans, quasi dicas *transfluviales*; quippe qui ex Mesopotamia proficiscientes Euphratem transierant: Eruditi in partes diversas scissi sunt. Cæterum ex historia Sacra apparet, Ægyptiorum mores longe fuisse diversos a moribus hebræorum hujus temporis, quippe cum Ægyptii cum Hebræis comedere nefas putarent.

2302. Jacobus extrema Filiis, & Nepotibus prædicens, promittensque, ex Juda

nasciturum Messiam, moritur, ætatis suæ anno 134.

2433. Moses nascitur ex stirpe Levi, & a Filia Pharaonis Ægypti Regis in regia educatur, versaturque per annos 40.

2448. Regnum Atheniense Cecrops condidit, vir Ægyptius, qui Saitarum Coloniam in Atticam deduxisse dicitur. Consule Arundeliana marmora a Seldeno edita.

2513. §. 8. Epocha IV. Moses. Exitus ex Ægypto hebræorum (a), & lex scripta, ante Christum annis 1487.

Mosis vita portentosa est. A Matre in fluentis Nili expositus (ut masculi omnes Hebræorum Nilo exponerentur, dum eorum timet gliscentem in dies multitudinem, edixerat Pharaon) in cystula blandiens a Thermute (id adolescentulæ nomen est Josepho) Regis Filia repertus, servatus est, in Filium adoptatus, & magna cura, atque spe educatus. Egit in Regia per 40. annos: hinc, quod Ægyptium peremisset (quod capitale Ægyptiis erat, ut auctor est Herodotus) fuga se in Madianitidem contulit: Sephoram ibi Jethronis Filiam duxit uxorem, atque Jethronis per quadraginta annos pavit gregem. Hac ætate a Deo vocatus divina vi, innumerisque portentis Hebræos ab Ægyptiaca servitute in libertatem adsevit. Leges cum Naturales, tum Canonicas, & Civiles a Deo doctus Populo dedit, easque literis mandavit, primas in Exodo, secundas in Levitico, tertias in Deuteronomio. Scripsit præterea & Mundi origines, & veterum Patriarcharum per 26. sæcula res

(a) Degebant Israelitæ Tani, quæ inferioris Ægypti urbs fuit. Vide Marsham. Can. Sacul. I.

gestas. Historiam quoque peregrinationis 40. annorum per Arabiæ deserta ad nos demandavit. Quumque Hebræos ad loca Cananæ propinqua (eam Terram Abrahamo, ejusque Posteris promiserat Deus) ductitasset, mortuus est ætatis suæ anno 120. Regiminis 40. Apud Gentiles ipsos scriptores magnus Philosophus, magnus Legislator, magnus Dux audit. Horum loca cumulavit Huetius in Demonstratione Evangelica.

Sed apud alios profanos scriptores varia omnia. Josephus auctor est, Mosem ab Ægypti Rege armorum Ducem adversus Ætiopes missum: rebus prospere gestis Ætiopum Regis Filiam uxorem duxisse. Hinc & militia, & affinitate magnus, cum Hebræos ab Ægyptiis premi videret, eos in libertatem & consilii, & armorum vi adsevit. Scribit Tacitus in 5. historiarum, Mosem ejectæ ab Ægypto multitudinis, quod lepra essent infecti, Ducem se fecisse: cumque esset Vir, & in re bellica exercitissimus, & simul callidissimus, se tanquam a Deo missum simulasse, ut ei imperitum vulgus facilius crederet, fideretque. Deinde, quo sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus, contrariosque cæteris mortalibus indidisse. Idem & Diodorus Siculus scribit: *odium*, inquit, *adversus homines traditione propagavit* (lib. 34.); consentit & Strabo Geographus. Straboni igitur, Diodoro, & Tacito impostor habitus est Moses. Horum auctoritate abusus Tolandus in Aisidæmone, cum retulisset de Numa ex Livio, eum Religionem admetum populo insinuandum finxisse: eadem, inquit, *omnino de multis aliis legislatoribus,*

præsertim vero cum Religiones, aut Sacra instituisent, referunt probatissimi scriptores, & simplex credidit vetustas. Ita Delphis Lycurgus ab Apolline, & Minos a Jove in Antro Dictæo sua omnia didicisse comminiscébantur; ut homines nempe divina auctoritate devincti legibus ab ipsis probatis libentius obedirent. His, atque similibus Moysem Hebræorum Nomethetem assimilare non addubitat Diodorus Siculus. Hæc Tolandus in originibus Judaicis. Idem Atheus Mosem in numero Pantheistarum retulit, falsaque credidit opinione, vocabulo Jehovah intellexisse Mundum incorruptibilem, æternum, & interminabilem, in quo ei Spinoza præverat: quæ tam sunt putida, ut pigeat ea serio confutare. Nam quis, nisi impudentissimus Tolandus, in animum inducere poterit, Mosem esse Pantheistam, cum aperte doceat mundum a Deo factum, solumque Deum esse æternum? Præterea Mosem divinam sibi traditam auctoritatem tot confirmavit argumentis, quot edidit miracula: talia porro edidit miracula, quæ nec imposturæ, nec sensuum illusioni obnoxia esse poterant. 1. decem Ægypti plagæ. 2. transitus Maris Rubri. 3. Aqua e silice profiliens. 4. Mons Sinai gloria, & majestate Dei ornatus. 5. Columna nubis, & ignis exercitus præcedens, & 300. alia.

Sed qui hæc miracula elevare volunt, hæc objiciunt. 1. Magos ipsos Ægyptiacos miracula quædam edidisse: cum autem isti nulla Dei virtute id fecerint, potuit & Moses eadem vi miracula suadere. 2. objiciunt, pleraque, quæ miracula dicuntur, miracula non fuisse, licet sic credita a

stupido vulgo, ex. grat. Mare Rubrum potuit Moses transire, dum aquæ refluerent; populo autem persuadere, id Dei virtute factum. Josephus Hebræus rerum hebraicarum peritissimus hunc in modum explicat, profertque simile exemplum Alexandri M. dum mare Pamphylum transiret per angustum litus, dum aquæ refluerent, quodque Jovis Hammonis vi factum militum vulgus credidit. Eodem modo potuit Moses ignem verticis Montis Sinai succendere, populoque persuadere fumum, flammam, strepitum a maiestate Dei descendente provenisse: eam ob rem, inquiunt, severissime cavit, ne quisquam ad Montem propius accederet. Tandem miracula, quæ in Pentateucho narrantur, possunt esse conficta ab Esdra, aut alio Scripturarum restauratore, ut religioni Hebraicæ fides conciliaretur.

Sed hæc facile refelluntur 1. cum Magia priora miracula edidissent, aggredientes ad 4. non potuerunt, coactique sunt fieri: *digitus Dei est hic*. Priora autem illa incantationibus suis, idest commercio Dæmonum effecisse, non est quod dubitemus; permittit vero id Deus, ut ex comparatione potentiae Dæmonum, & Jehovæ appareret manifestius, quam deciperentur Ægyptii, qui Dæmoniis cultum divinum præstabant, Deo Coeli, & Terræ Creatori relicto. Nec dicas Moses fortasse Dæmonem potentiorum fuisse; adeoque ea prodigia fecisse, quæ Magorum Dæmones non poterant. Nam cum hæc Moses miracula unice tenderent ad ostendendam supremi Dei potentiam, & divinitatem, adeoque ad evertendum omnium Dæmoniorum cultum, qui dicit a Dæ-

moniis facta, is contraria loquitur, atque prorsus ineptit. Quod secundo loco repouunt, ex ipsa Mosaica narratione confutatur: scribit enim Moses in transitu Maris Rubri aquas instar Montium hinc inde stetit, quod Josephi illam exceptionem commentitiam evertit. In hac autem re fidem præstare Josepho potius quindecim circiter sæculis juniore, quam Moyse rebus coævo, & testi oculato, omnes Criticæ Canones refragantur. Nam quod de Sinai dicunt, tam est ineptum, ut ne confutatione quidem egeat: satis est historiam ipsam legere. Postremo argumento tum demum respondebimus, cum Pentateuchi genuinitatem demonstrabimus: hoc in loco id scire satis est. Pentateuchi librum tanta veterum Hebræorum, Gentiliumque consensione pro genuino habitum, ut qui id negat, is etiam fateatur cum Harduino oportet, omnes veteres libros, qui aut Hebræi, aut Græci, aut Latini ad nos sunt demandati, heri, aut nudius tertius a Monachis confictos: quæ non sana esse non sanus juret Orestes.

2553. Moses moritur, Hebraicæque populi regimen assumit Josua, qui cum Chananæis per sexennium certans, iis debellatis Chananitide tandem potitur, eamque Hebræorum tribubus distribuit.

Circa hæc tempora posuerim adventum Cadmi in Græciam: fortasse fuit ex illorum numero, quos ex Chananitide Josua expulit. Fertur hic literas in Græciam detulisse: erant autem illæ Phænicæ, seu veteres Hebraicæ. Lege Waltonum in prolegomenis.

2561. Moritur Josua, regnantque seniores Hebræi per 300. annos.

2820. §. 9. Epocha V. Excidium Trojæ. De Bello Trojano, & Trojæ excidio plena historicorum sunt monumenta. Sed Dio Chrysostomus primus fuit, qui dubium hac super re movit in oratione, *quod Ilium non sit captum*. Provocavit ad Sacerdotem quemdam Ægyptium, qui ex antiquis Ægyptiorum monumentis ostenderit, Helenam Tyndarei Regis Spartani Filiam a pluribus tum Asiæ, cum Græciæ Proceribus ad matrimonium expetitam; Alexandro Priami Regis Trojani Filio, legitimo conjugio nuptam. Græciæ autem Principes ab Atridis concitatos ex mera erga Alexandrum invidia, & crescentis Trojanorum potentiae metu Helenam repetierunt, qua denegeta, bellum Trojanis fecisse, infeliciter a Græcis, prospere a Trojanis gestum. Varia quoque idem Dio contra Homerum affert, quibus ejus fidem labefactet. Dionem sequuti sunt plures eruditissimi Viri, in primis Christianus Adamus, Robertus Gerardus, Croesus, Georgius Hornius, Jo. Baptista Vicus, alique.

Hoc circiter tempore Æneam in Latium venisse, veteres Græci, Latinique historici scribunt. Sed hunc Æneam in Italiam adventum inter fabulas reponunt Cluverius Italiæ antiquæ lib. 3. Cap. 2. Bochartus in Epist. ad Sagrais, Huetius in Demonstratione Evangelica, alique.

2909. Hebræis Regem expetentibus Deus Regem dat Saul. Politia Hebræorum ex Aristocratica evadit Monarchica.

His circiter temporibus Codrus Rex A-

thenarum pro Patria se devovit: eo extincto Athenienses Jovem Regem suum pronunciant, Regiæque dignitate sublata, perpetuos creant Archontes.

2941. David Pastor Filius natu minimus Jessæ a Samuele Propheta jussu Dei Rex creatur.

2965. David fugatis, victisque Jebusæis Jerosolymorum Urbe potitur, eamque Regni caput statuit.

2971. Salomon nascitur Davidi ex Bethsabea Uriæ.

2989. Salomoni Regnum ab Optimatibus, & Populo asseritur.

3000. §. 10. Epocha VI. Salomon Templum Dei septem annis cum dimidio fabricatur. Hoc est primum Templum, quod Deo a mortalibus dicatum memorant historiae. Appion Grammaticus Alexandrinus putavit hoc ad exemplum Heliopolitani constructum; sed confutatus est a Josepho in libris adversus Appionem.

3029. Obitus Salomonis. Roboamus ejus Filius Regnum capeffit; sed ob morum asperitatem alienatis Hebræorum animis, decem Tribus amittit, quæ duce Jeroboamo filio Nabat Regnum Samariticum, quod & Israelitarum dicitur, constituunt; itaque hoc tempore incipit distinctio Regni Judæorum, & Israelitarum.

3112. Hoc circiter tempore initium Carthaginensis Regni locatur. Legatur Rollius in historia Carthaginensium. Florebant apud Hebræos Prophætæ Helia, & Elisæus. Haud diu post Lycurgus leges Lacedæmonibus dat.

3228. Ludi Olympici ab Hercule instituti,

tuti, diuque interrupti restituuntur. Hinc Olympiadum initium apud Græcos. In Latro regnabant Latini Reges, Italique inculti adhuc erant, & silvestres.

3246. Phul Assyriæ Rex Israelitarum fines aggressus Samaritanos tributarios facit. Floret Isaias Vates.

3260. §. 11. Epocha VII. Roma condita Olympiadis 6. ann. 3. juxta Varronem, a Troja capta ann. 430, & 750. circiter ante natum Christum.

3380. Judæorum mores in dies depravari incipiunt. Sub Josia scelestissimo Principe floret Jeremias Propheta.

3398. Nabuchodonosor Jerosolymam obsidet, expugnatque, plurimosque Judæorum Babylonem captivos ducit: inter eos Daniel Propheta.

3416. Rebellantes Judæos iterum obsidet Nabuchodonosor; urbem funditus evertit, Templumque foedo exurit incendio, omnesque in Chaldæam captivos deportat. Prophetant Daniel, & Ezechiel. Atque ita universi Hebræi hoc tempore fusi, dispersi, captivique reperiuntur; quippe usque ab anno 3283. Salmanasar post triennalem oppugnationem Samaritanos expugnaverant, regnumque Samaritanum disernerant.

3450. Cyrus in Perside regnat, Persicamque Monarchiam longe lateque provehit. Cyri historiam elegantissime descriptam habes apud Rollinum de Assyriorum Imperio. Florebant apud Græcos septem Sapientes, ex quorum numero Solon, qui leges Atheniensibus tulit.

3464. §. 12. Epocha VIII. Hebræorum

libertas. Cyri ope. Judæi ad patrios lares revertuntur post septuaginta captivitatis annos, Templumque iterum extruunt. Revertuntur autem omnes Hebræi, sed Judæi tantum admixtis pauculis de tribu Levi, & Benjamin.

3550. Nehemias facta sibi ab Artaxerxe Longimano facultate Jerosolymorum mœnia ædificat. Ab hoc anno Artaxerxis regni 20. incipiunt 70. Danielis Hebdomades juxta Huetium; sed Pridaux putat incipere ab anno Artaxerxis regni 7. qua de re alibi.

Hoc circiter tempore Esdras Vir doctus, & divinus librorum Sacrorum novam editionem molitur, eos ab infinitis mendis repurgans. Herodotus primus Græcorum historicus floret.

3670. Alexander Macedo Asiam invadit: ejus tempore florebat Aristoteles.

3720. Pyrrhus Epirotarum Rex a Tarentinis excitus bellum adversus Romanos movet.

3727. Hoc tempore regnante apud Ægyptios Ptolemæo Philadelpho, fertur adornata *πρὸς* Septuaginta Seniorum Bibliorum versio.

3770. Bellum Romanorum adversus Carthaginienses primum, quo Siciliam, Sardiniamque Regno Italiæ adjiciunt. Hoc tempore Romani Græcos cognoverunt: floret Ennius Poeta.

3780. Secundum Bellum Punicum cum Romanis duce Annibale.

3792. §. 13. Epocha IX. Carthago a Scipione devicta; pax Romanis; nova bella inde adversus Macedones, & Syrios; Romanum

manum Imperium per Asiam, Africamque longe provectum.

3834. Antiochus illustris Jerosolymam diruit, 80. Virorum millia cædit, templumque profanat. Florescere incipit Judas Machabæus; hinc Machabæorum, seu Assimonæorum nomen celeberrimum.

3858. Simon Machabæus ob egregia facta Regis insignibus a Judæis ornatur: nova, & ultima Judæorum Monarchia.

3910. Marii, & Sullæ ambitio Romanam pessumdant Rempubl.

3937. Pompejus Judæos domat, atque Romanis subjicit. Sub idem tempus Judæa Romanorum evasit Provincia.

3952. Romanorum Bellum Civile. Divisa inter Pompejum, & Cæsarem Republ. Bellum Pharsaliæ. Pompejus devictus; Cæsar Dictator regnat. Latium literis floret.

3964. Herodes Senatus decreto Regnum obtinet Judææ. Vir erat Idumææ originis; ergo hoc tempore Judæorum sceptro ad alienigenas translato, Messia adventus appropinquabat ex Jacobi vaticinio. Gen. 49. de quo loco suo.

3980. Octavius Cæsar ex Actiaca pugna victor triumphat: universo Orbe potitur; toto Orbe pax, qua Romanum patebat Imperium. Jani portæ clausæ.

4000. §. 14. Epocha X.

ANNI CHRISTI.

Christus nascitur Bethlehemi, eo tempore, quo juxta veteres prophetias expectabatur, ut alibi demonstrabimus.

30. Joannes Zachariæ Filius, qui & dicitur Baptista (a), prædicare incipit baptismum poenitentiae, & appropinquationem regni Cælorum. Christus baptizatur in Jordane, suamque incipit doctrinam patefacere. Quærunt hic: cur Christus se esse Messiam non aperte dixerit, & statim probaverit; sed circumcisione usus sit, & parabolis, idque lente? Respondemus, quod alioquin si statim fuisset agnitus, nec ea egisset, quæ egit, nec esset passus; ideoque prophetiæ veteres completæ non fuissent.

33. Christi mors juxta vulgariorem opinionem; nam valde quam super ea re discordant veteres auctores. Legatur Natalis Alexander sec. 1. hist. Ecc. Quinquaginta dies post Christi mortem Spiritus Sanctus Apostolos occupat: eorum prædicatio. Atque hoc tempore novam quasi faciem revelata Theologia accepit; nam quamquam Deus pluries, & Patribus legis naturæ, & Prophetis legis scriptæ mentem, atque voluntatem suam patefecit; numquam tamen apertius, & plenius id fecit, quam in Christo, qui idcirco Dei Verbum, Deique Sapientia appellatur. Duo autem præstitit Christus: primum Theologiam revelatam a Rabbiorum fabulis, qui mandata hominum docebant, non Dei (Matth. 15. v. 9.) repurgavit. 2. novam lucem, & plenitudinem quamdam illi adjecit.

Sed nondum hoc tempore Theologia in unum quasi corpus, & systema redacta fuerat. Methodus enim eam docendi erat, ut Scri-

(a) Quod baptismi ope, vetere apud Hebræos ritu, ad poenitentiam homines adhortaretur.

Scripturæ prælegerentur: post Apostolos eadem perduravit methodus per plures annos; nam aut Cathechistæ excerpta doctrinæ sacræ capita publice docebant; aut Scripturas prælegebant, aut Epistolas hortatorias scribebant. Parum post cum Hæretici Ecclesiæ, & doctrinæ unitatem perturbarent, Viri docti, & Sancti scripta apologetica scripserunt adversus Gentiles, adversus Hebræos, adversus Christianos non sentientes recte. Ita Theologia polemica originem habuit, quæ paulum ex usu Philosophiæ pressius pertractata est & compactius.

37. Pauli conversio. Ecclesiæ fines paulatim dilatantur, incumbentibus in eam rem naviter Petro, & Paulo, quorum ille peragrata Syria Antiochiæ sedem Pontificiam fixisse creditur anno post Christi mortem 7, cui annos sex integros præfuit. Romam inde circa Claudii secundum migravit juxta Eusebium; initio Neroniani imperii juxta Lactantium. 25. Annis fuit Romæ juxta Eusebium, 11. juxta recentiores Criticos. Petrum fuisse Romæ Novatores plurimi negarunt, idque ut Pontificis Rom. Primatum everterent; sed ridiculum est, (inquit ipse Joan. Clericus in historia unit. pag. 142.) narrationi adversari, quam tanta consensione veteres retulerunt historici, ob frigidam quasdam difficultates, quas Chronologia suppeditat.

40. Caligula Tiberi Nepos, Filius Germanici Romæ imperat: edicto jubet, ut tamquam Deus quacumque Romanum patet Imperium colatur.

49. Claudius ejicit Judæos, & Christianos Roma, ob motiones, quas Chrestus

(sic vocat Christum Suetonius) inter eos excitaverat.

50. Concilium Jerosolymitanum 3. in quo soluti sunt fideles ab observatione legalium, exceptis cibis idolis dicatis, & sanguine suffocato: in his Comitibus Petrus primus sententiam dixit hunc in morem: *Vivum est Spiritui Sancto, & nobis.*

64. Nero cum Urbi subjecisset ignes, falso sceleris hujus in Christianos derivavit invidiam; ideo comprehensi plerique, & horrendis affecti suppliciis, adeo ut nonnulli sebo, adipe, & pice obliti facium instar in usum nocturni luminis arserint, ut loquitur Tacitus Annal. 15. Hæc est prima contra Christianos persecutio.

67. Eodem ferme tempore Simon Magus, qui Samariæ Religioni Christianæ nomen dederat, ad maleficas artes cum rediisset Romam advenit, ac præstigiis suis Romanos illudit, quem Petrus a Dæmonibus in aera subvectum (si vera narrat Eusebius) ac volitantem oratione sua dejecit; ob id, siue ob alias causas, Neronis jussu, tam ille, quam Paulus capitis damnati sunt 3. Kal. Julias juxta Petavium.

70. Bellum Judaicum, coeptum a Vespasiano, confectum a Tito Vespasiani Filio: per azymorum dies obseffa Jerosolyma; hinc templo incenso, Urbs penitus capta, & solo æquata. Ea clades Judaicæ genti, ac nomini exitium attulit; nam horrenda fames inclusos mœnibus in eam rabiem impulit, ut humanis vescerentur carnibus, & natorum etiam corpora Matres absumerent, ut testis oculatus Josephus lib.

7. de Bello Judaico refert: itaque undecies

cen-

centena millia, quod fando vix alias auditum erat, una illa obsidione perierunt.

93. Anno Domitiani 13. vel 14. in Christianos iterum sævitum. Joann. Apost. in Patmos insula relegatus scripsit Apocalypsim sub Domitiani exitum.

Primo hoc sæculo hi recensentur hæretici. Simon Magus; is se esse Deum dicebat, qui in Samaria apparuerit, ut Pater; in Judæa, ut Filius; in Gentibus, ut Spiritus Sanctus. Fato omnia agi censebat; hinc liberum hominis arbitrium pernegabat: addebat, animas migrare de corpore in corpus, non esse necessaria opera bona, & similia, quæ de Simone Epiphanius, Augustinus, & alii veteres retulerunt, quæ me saltem auctore, valde sunt incerta. Ex Simonis secta profluxisse Gnosticos opinatur vir doctus Henricus Hammondus; & Gnosticorum capita Menander Saturninus, & Basilides referunt, de quibus consule dissertationem singularem Joann. Francisci Buddei. Id de Simone certum, eum pecuniæ vi conatum esse extorquere ab Apostolis potestatem dandi Spiritum Sanctum; hinc Simonia dicta. Corinthus quoque, ejusque discipulus Ebion hoc tempore vixerunt: eorum error præcipuus erat, Christum fuisse purum hominem, seu ante nativitatem ex Maria non extitisse; adversus quos Joannes Evangelium scripsit, ut refert Hieronymus.

100. Historia Ecclesiastica II. sæc. densis immersa est tenebris: id certum est, hoc tempore Christianam doctrinam, & Religionem longe, lateque per Asiam, Africam, Europam provectam esse, ita ut (mirum

dictu!) quo non pervaserant Romanorum arma, nomen pervasit Christianus: frustra & Principes arma, & Philosophi sæcularem sapientiam opposuerunt. Plurimi tamen in hoc sæculo Hæretici extitisse memorantur; in primis Chiliaistæ, seu Millenarii, tum & Gnosticorum propagines Valentiniani, qui fabulas, & Deorum genealogias docebant: qui cum moribus essent corruptissimi, non parvam apud Gentiles nomini Christiano infamiam fecerunt, ut ex Tertulliani Apologetico discimus. Marcion quoque, qui duo posuit principia Universi activa, bonum unum, alterum malum: tandem Hermogenes, qui materiam Deo coevam posuit, adversus quem Tertullianus vehementissime est investus.

Præcipuos II. sæculi Scriptores Ecclesiasticos, & Theologos recenset B. Hieronymus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis: ex horum numero sunt Justinus Martyr passus sub Marco Aurelio, Polycarpus Smirnenfis Episcopus Joann. Apost. discipulus, qui ann. 80. agens sub eodem Principe bestiis damnatus est. Pantænus e Stoico Philosopho Christianus, qui cum Alexandrinæ Scholæ præfuisset, Indias Evangelii proferendi causa petiit.

200. Sub initium III. sæculi floruit Clemens Alex. auditor Pantani in gentili literatura versatissimus; tum & Origenes omnium hominum a Patrum memoria doctissimus. Miltiades, & Apollonius, qui contra Montanum scripserunt. Polycrates Ephesiorum Episcopus, qui Victori Pontifici pro Quartadecimanis vehementius obstitit; in Africa Tertullianus sub Severo, &

Ca-

Caracalla; Romæ Minutius Fælix; Alexandriæ Ammonius Philosophiæ professor, qui primus Platoniam Theologiam cum Christiana miscuit: ejus fuit discipulus Plotinus: in Galliis S. Irenæus Lugdunensis Episcopus, & Polycarpi discipulus.

257. Controversia S. Cypriani Carthag. Episc. & S. Stephani Pontificis de Rebaptizatione Hæreticorum.

260. Concilium Antiochenum adversus Paulum Samosatenum, qui post Sabellium Trinitatem negaverat.

277. Sub Probo Imperatore Manichæorum hæresis erupit; ut in Eusebiano Chronico legitur: quamquam alii sub Aureliano paucis ante annis eam locant. De ea loco suo.

286. Sub Diocletiano gravis, & quanta hætenus non fuerat, in Christianos exorta persecutio est. Ejus anno 18. habente edixit templa dirui (seu potius loca, in quibus conveniebant Christiani ad sacras preces; nec dum enim templa publice dicata a Christianis erant), & sacros libros ad incendium tradit. Qui metu, poenise fracti Sacros libros tradiderant, Traditores in Africa vocati sunt, quod semen Donatistarum schismatis postea fuit. Hoc tempore floruerunt Arnobius Rhetor, qui libros septem adversus Ethnicos scripsit, & ejus Discipulus Lactantius.

312. Epocha XI. A Constantino ad Carolum Magnum ann. 488. Hoc anno Constantinus cælesti Crucis ostento (a) (ita fama obtinuit) in qua erat scriptum *in tu p vinc*, in hoc vinces, simul & somnio eandem rem indicante adversus Maxentium animatus, Alpes transgressus, victisque ad Veronam Maxentii ducibus, eundem non longe ab Urbe superavit (b). Christianam hinc Religionem complexus, ita fovit, ut longius se Romanis finibus extenderit. Helena Mater loca, ubi natus, & ubi mortuus Christus erat, templis, & donariis ornavit: tum primum liberum in Imperio Romano Christianam profiteri Religionem, templa extruere, docere palam, ac prædicare.

Sed utrum hæc Ecclesiæ pax plus Christianæ Religioni profuerit, an nocuerit, in ambiguo est: tunc enim primum lascivire ingenia, omnia novari, luxu & ambitione corrumpi Episcopi, sedes mutare, circumcursare, Comitia adversus Comitia agitare, æquo nimius divina scrutari, mysteria ex humanis notionibus metiri, schismata duo Africam Donatistarum, Melatiano- rumque; novæ doctrinæ plurimæ Arianorum, Macedonianorum, Photinianorum, Euthichianorum, Nestorianorum Orbem totum turbare. Viginti Catholicorum ad Constantinopolitanum I. usque comitia, viginti Arianarum partium.

Arius

(a) Metzorum fuisse contendit Albertus Fabricius, qui ea super re peculiarem scripsit Dissertationem.

(b) Causam, ob quam a Gentilibus ad Christianorum sacra transierit Constantinus, hanc tradit Zosimus, quod post occisum filium Crispum ob suspicionem incestus, & hinc uxorem, conscientia scelerum agitated petierit a Sacerdotibus Ethnicis, eque haberet talium criminum expiandi modum? nullum esse ii respondentes ob eorum gravitatem, audiit, apud Christianos, omnia quæcumque ea essent, & quocumque, deleri crimina: itaque ad Christianos accessit.

Arius Alexand. Presbyter Christum Dei Verbum non esse parum cum Patre substantiæ, & perfectionis; sed Patri tamen *ὁμοούσιον* similem vulgare incipit: creatum ergo Verbum a Patre, sed Creaturarum omnium primogenitum docet. Alexander Alexandriæ Episcopus eam ob rem Arium communionem submovit. Arius prensare Episcopos, factionem sibi non spernendam conciliare; Theologis divisus, totaque commota Romana Ecclesia, Constantinus & Religionis, & Imperii ergo suam interesse pacem ratus Nicææ Bithyniæ Episcoporum Comitia excivit. Convenere ex toto Imperio Romano, Occidente simul, & Oriente Patres 318. Sancitum adversus Quartadecimanos, ut Christiani omnes Pascha celebrarent Dominica, quæ proxime decimam quartam Martii Lunationem sequeretur: præterea Verbum esse non tantum *ὁμοούσιον* sed & *ὁμοῦσιον* (Consubstantiale) Patri: tum & viginti Canones (non plures memorant Veteres: adjecti enim ex Arabicis Codicibus non videntur genuini) scripti, quibus exterior Christianismi cultus, & disciplina ut formaretur, cautum. Subscripsere Patres post vehementes contentiones, exceptis quinque, Eusebio Nicomediensi, Theogni Nicæno, Mario Chalcedonio, Theodoro Marmarida, & Secundo Ptolemaidensi: causabantur, se vocabulum *ὁμοούσιον* recipere non posse; quippe cum dicitur Verbum esse

Tom. I.

se ex eadem Patris substantia genitum, id vel intelligitur *divisione*; qua ratione dicimus duos crateres aureos ex eadem massa factos ejusdem esse substantiæ; vel per *emanationem*, quale lumen a Sole; vel per *eruptionem*, quales ab seminibus plantæ: nullo autem modo ex his tribus Filium a Patre procedere falsa opinione censebant. Sed & illud recente memoria disputatum, an Nicæni Patres in ea fuerint sententia, idque in Symbolo definierint, unicam numero esse in Patre, Filio, & Spiritu Sancto substantiam; an unicam specie. Et de Unitate numerica intellexisse, non est quod dubitemus: alioquin Deorum pluralitatem admisissent, quam perpetuo appugnant (a). Interim Stephanus Curcellæus, cui assentitur Joannes Clericus, dissertationem edidit, in qua conatus est ostendere, Nicænos de unitate specifica intellexisse, adeoque tres Deos induxisse. Mascule Curcellæum confutavit Bullus in *defensione Fidei Nicænæ*.

330. Cum non conquiescent Arianorum animi rebus Nicææ statutis, Arianorumque Episcoporum numerus mirum in modum crevisset, infinita hinc inde comitia, & conciliabula agitari cœperunt: novæ Fidei formulæ cussæ, aut recussæ veteres; moti sedibus Episcopi, alii intrusi: interim rem Catholicis naviter agentibus iterum revocati, aut rejecti. Athanasius in primis spectabatur, Arianorum flagellum idem & victima.

D

ma.

(a) Athanasius Tom. 2. pag. 160. edit. Paris. ait: Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum esse unum Deum, ut Petrus, Paulus, & Timotheus unus homo. Unitatem hanc, partem esse specificam, partem individualement censuit Scherloch in *defensione Trinitatis*. Inequalitatem specificam tuebatur Arius, & recentiore memoria Towler, Bull, Cudworth, Payne, & Clarke, ut scribit Auctor: Liberté de penser pag. 94.

ma. Is post Alexandrum Alexandriae statutus Episcopus, & nunc ejectus, nunc iterum reductus, in Fidei Nicænæ confessione constantissime vixit, dum Patrum Nicænorum plerique metu, pænive fracti, aut decepti laberentur; ipseque Liberius Pontexilii fastidio victus, & damnasset Athanasium, & Arianorum Fidei formulæ non satis Orthodoxæ subscripsisset.

Florebat hoc tempore Eusebius Cæsariensis vir in sæculari juxta ac sacra literatura versatissimus; Hilarius Pictaviensis celeberrimus Trinitatis defensor, & Athanasius ipse, quo nemo doctius, & vehementius Arianos confutavit.

349. Emerferat hoc tempore Photinus Sirmienfis Episcopus, qui Sabellii restauraverat errorem: damnatus est hoc anno in comitiis Sirmiensibus.

361. Extincto Constantio, solus regnat Julianus. Hic in literis sæcularibus non mediocriter instructus, ejuratis Christianæ fidei Sacramentis omnibus Gentilismum instaurare occœpit; idolorum fana referavit; in Pont. Maximum profanis ritibus consecratus est; occultis artibus Christianam oppugnavit fidem: Magistratus, ac Præfecturas, nisi Gentili, nemini commisit: Pueris in Scholis Christianorum Gentiles enarrari Scriptores vetuit: variarum hæreseum antistites suo quemque arbitrio vivere permisit: Gentiles porro omni crudelitatis genere grassari Christianum in populum impune tulit: Christianos liberalium artium doctores esse vetuit. Sub eo floruerunt Themistius Philosophus, & Libanius Sophista. Mortuus est Julianus in

proelio adversus Persas incerto telo.

370. Circa hæc tempora vivebat Aërius Arianus sacerdos. Is novos Arianis addidit errores. I. Nulla in re Sacerdotium ab Episcopatu differre, nisi regimine. II. Inutile esse pro defunctis orare. III. Jejunia esse debere libera, nec quemquam nisi Mosaico ritu ad jejunia adigi posse. Epiphanius hæc. 75. Augustinus de hæresibus §. 51.

375. Sub Gratiano Imperatore S. Ursulæ, & Sociarum historia contigisse narratur. Fertur eam cum Sociis ex Britannia accitam, ut Armonicorum Principe Armonicisque nuberent; cumque in Barbaras Hunnorum manus devenissent, omnes esse trucidatas. Sociæ esse feruntur 11000. ex librariorum incuria, aut imperitia portentosum hunc natum numerum censent Eruditi. Contendunt in vetustis libris scriptum fuisse: *Ursula & XI. M. V.* idest *Ursula, & socia undecimilla Martyres Virgines*; alii ita scriptum volunt: *Ursula undecimilla*, hinc lectum: *Ursula, & undecim mille*; alii vero ferunt ita scriptum: *Ursula, & undecim Martyres*; hinc lectum: *undecim mille pro undecimilla*. Quidquid sit, factum in dubium vocari nequit: numerus incertus.

381. Theodosius, qui a Gratiano ann. 379. ad Imperii consortium erat adscitus, Catholicæ religionis incensus amore, adversus hæreses omnes Sanctionem edidit, ac solam retineri jussit Catholicam Fidem, quam Romæ Damasus Pont. teneret (Cod. tit. de hæresibus lib. 5. & tit. de fide Cathol. lib. 2.). Constantinopoli Græcorum Patrum comitia habuit, quæ a Latinis probata, præter pauca: secunda sunt Generalia. In his Aria-

niæ sectæ alumni plurimi damnati, Macedonius, qui Spiritum Sanctum esse creaturam dictitabat, Aërius; & Eunomius, qui Verbus *ἑτεροδοκῶν*, diversæ a Patre substantiæ, & naturæ affirmabat. Nicæno Symbolo additum: *& in Spiritum Sanctum Dominum vivificantem, qui ex Patre procedit*; sui cuique Dioecesi statuti limites, & Episcopo Constantinopolis, quasi novæ Romæ, eadem, quæ veteris Romæ Pont. secundo tamen ab eo loco, jura concessa sunt. Sed id decretum ratum esse vetuit Romanæ Sedis auctoritas: hinc inter Græcam, Latinamque Ecclesiam discordiarum jacta semina.

Plurimum his temporibus ornamentum contulerunt Theologiæ viri literis, & pietate præcellentes, S. Basilus M. qui anno 370. mortuus est; tum ejus germanus Gregorius Nyssenus; Gregorius præterea Nazianzenus, Ambrosius Mediolanensis, Philastrius Brixienfis, Episcopi; Hieronymus quoque, qui Joviniani Mariæ Virginis Virginitatem negantis, & Vigilantii adversus Martyrum cultum declamantis errores confutavit.

398. Floret S. Joannes Chrysostomus pietate, & literis insignis. Is cum Epiphanio altercationes de Origenis doctrina habuit acerrimas, Epiphanio contra Origenem, pro Origene disputante Chrysostomo.

Sed quamquam res Sacræ hoc tempore tot virorum doctissimorum collata opera maxime florerent, at nondum systema ultimum Theologiæ prodierat.

405. Cum multiplex Barbarorum excursio Romanæ rei prope exitialis esset, quippe quod Rodaigis Gothorum Princeps cum

400000. (uti Zosimus prodit, vel 200000. ut Orosius, & Marcellinus) totam incenderat Italiam, Stilicho mira felicitate omnem eam multitudinem Fesulanis inclusam montibus internecione delevit, Duce ipso capto, & occiso.

406. Excitus a Stilichone ex Epiro Alaricus, cum Gothorum manu item Vandali, Alani, Suevi, Burgundiones in Gallias, & Hispanias immissi, tum grassari in Europa barbaries iterum coepit.

450. Per hæc tempora varii in Ecclesia motus extiterunt, celeberrimique cum Hæreticis Catholicorum conflictus, contra duas præsertim hæreses Pelagii, & Nestorii. Pelagius natione Scotus ex insula Britannia oriundus; primum Monachus in Palæstina vixit, ubi adversus gratiam Christi pestilentissimum dogma concepit animo, seu a Rufino accepit, quod Rufinus ab Origene: unde Hieronymus Pelagii errorem *Origenis ramusculum* vocat. Ejus Discipulus Celestius Carthagine damnatus ann. 412. Pelagius ipse Diospolim in Palæstina a Patribus accitus, cum dogma dissimularet, absolutus ingentes sumpsit spiritus. Sed Hieronymi primum stilo, tum Africanorum Patrum sententiis vexari coepit: ann. quippe 416. Provinciales duæ Synodi in Africa celebratæ, in quarum altera, quæ Milevi in Numidia coacta est, Augustinus interfuit, Pelagium damnaverunt: secuta sunt decreta Innoc. & Zosimi Pontificum, tum & Honorii Imp. edictum ea de re. Legatur Petavius tom. 3. Dogmatum Theol. de Hæresi Pelagiana, & Cardinalis Norisius in historia Pelagiana.

Cæterum cum Pelagius ab Africanorum Patrum sententia ad Pontificem appellasset, seu potius confugisset, in VI. Carthaginensi Synodo acriter de his appellationibus disputatum adversus Papam Zosimum, qui eas Nicæni Concilii Canone confirmare adnuebatur. Sed is Canon nullo in Codice repertus: hinc in Synodo huiusmodi appellationes vetitæ; parum abfuit, quin ad Schisma res verteret. Putat Natalis Alexander simplicium tantum Presbyterorum, non etiam Episcoporum vetitas appellationes; sed generatim loquuntur Carthaginenses Patres. Ea de re consulatur Petrus de Marca de concordia Sacerdotii, & Imperii, & Dupinus de veteri Ecclesiæ disciplina.

420. Nobilissimi tota Europa Francorum Regni iacta fundamenta. Pharamundus primus creatus Rex. De Gallorum autem origine, si vacat, legatur eruditissimum opusculum Patris Pezronii.

421. Celeberrimæ Venetiarum Reipublicæ origo.

430. Dum Nestorius Constantinopolitanam regit Ecclesiam, Augustinus vir ille pietate, & literis super æthera notus, anno ætatis suæ 76. moritur, continuis adversus Manichæos, Pelagianos, Donatistas disputationibus exercitatus. Is omnium maxime Theologiam methodicam, seu systematicam promovit: infinitos pene libros scripsit ad rem Theologicam pertinentes, in quibus & rationis naturalis viribus, & revelationis usu Christianæ Fidei dogmata explicat, confirmat, tutatur. In primis vero ejus enchiridion ad Laurentium habendum est, tamquam epitome Theologiæ Christi-

anæ. Sed libri de Civitate Dei præscripti cæteros omnes & doctrina, & eruditione, & utilitate superant, meritoque omnium litteratorum æstimationem meruerunt. Libri de Gratia pluries a Papis probati, non quidem tamquam Fidei sint dogmata in illis explicata (ut imperiti quidam docent) sed tamquam nihil adversus orthodoxam Fidem continentes; idque ut Massiliensium retunderetur impudentia, qui minus recte de Gratia Dei sensisse Augustinum prædicabant, eumque Prædestinarianorum caput faciebant. Ludovicus Ellias Dupinus in nova Bibliotheca Scriptorum Ecclesiasticorum tom. 3. hæc de Augustino scribit: *usitata ejus methodus est, præclara principia ponere, ex quibus elicias innumeras consequentias; adeo ut omnia doctrinæ ejus capita artissimam inter se habeant connexionem.* Ad Scripturarum interpretationem quod attinet, partem moralem, & dogmaticam nemo Augustino melius explicuit; at in historica, & critica parte labitur interdum: Vir doctus, sed Orientalium linguarum hebraicæ potissimum ignarus. Cæterum fuit Augustinus Platonicus Philosophus, Metaphysicus adeo subtilis, ut vix ei parem invenias. Ex eo Malebranchius systema de lumine interno hausit; illud enim Augustinus docuerat in libro de Magistro.

431. Nestorius hoc anno errores suos vulgatiores fecit. Is in Christo & duas Personas, & duas naturas distinxit, duosque Christos statuit, Deum unum, hominem alterum, voluitque Mariam Virginem appellandam esse *Χριστοτόκον*, non *θεοτόκον*: hanc ob rem opera Cyrilli Alexandrini, & Cæle-

stini Papæ ab Imperatore coacta Ephesi comitia 200. circiter Episcoporum Nestorium damnant. His comitiis præfuisse Cyrillum, patet ex actis, in quibus a Cyrillo depositum Nestorium dicitur: patet ex Epist. 47. Leonis M. in qua sic scriptum est: *prioris autem Ephesina Synodi, cui sanctæ memoriæ Cyrillus Episcopus tunc præfedit &c.* Sunt tamen, qui contendunt auctoritate Cælestini præfuisse Cyrillum. Orientales porro Episcopi cum Joanne Antiocheno 30. circiter numero peractis comitiis advenerunt, seu casu seu, quod similis vero, data opera, ne Nestorium damnarent. Itaque alia habuerunt comitia; legitimæ acta Synodi resciderunt, & Cyrillum, atque Memnonem Ephesi Episcopum damnarunt: hinc novæ factiones per Asiam, Africamque.

458. Novas interea turbas Constantinopoli Monachus Eutyches excitat. Cum æquo nimius acriter Nestorium refelleret, abusus rationis viribus & ipse, ut Nestorius, unam docuit in Christo naturam, unamque Personam, naturamque Christi humanam a divina absorptam, in eamque commutatam. Contendunt quidam, Eutychetis, & Nestorii errores inde natos, quod ille notionem vocabuli *οὐσις*, quod vertitur natura, hic vocabuli *ὑπόστασις*, non satis intellexerint. Quidquid sit, hoc anno Constantinopoli a Græcis Patribus damnatur Eutyches. Sed anno sequente ibidem a factiosis Patribus absolvitur; absolvitur & in Ephesino Conciliabulo eodem anno. Sed ea eodem anno rescissa Romæ in tertio Romano Concilio.

451. Incalescentibus in Eutychiana di-

sputatione Episcoporum ingeniis in Religione æquo nimius curiosis, Marcianus Imperatoris ergo, Calchedone 630. Episcoporum, & quatuor Legatorum Leonis Papæ comitia habuit. Interfuit Imper. ipse, ejusque uxor Pulcheria, magna præterea Senatorum, & Præsidum caterva. 8. die Octobris convenere Patres, 1. autem Novembris, tredecim post actiones confecta re, damnatoque Eutychete discessere. Extat in his comitiis Patrum ad Leonem Papam epistola, qua ejus, Ecclesiæque Romanæ dignitatem, & Primatum mirifice prædicant.

Hoc eodem anno Hunni Paludis Mæotidis accolæ immensis prope copiis duce Attila regionem nostram invadere. Fusi, fugatique ab Ætio in Galliis Italiam versus declinant, eamque fœdissimo belli incendio deprædantur.

463. Petrus Fullonus Antiochenam sedem invadit. Sub eo Theopaschitarum secta (Patripassianos vocant) grassari cœpit. Contendebant, naturam divinam passam. Eutychetis haud dubium ramusculus. Fama est hunc in modum vulgatum Trisagium pronunciasse: *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, qui passus est pro nobis.* Actus est in exilium ab Imperatore Leone.

476. Extincto Augustulo Orestis Filio, Occidentalis Imperii pars ab Orientali penitus divulsa, Odoacre Herulorum rege (ex Ponto Euxino venerant) Italia potito. In Galliis regnat Merovæus.

482. Secundum hæc Zeno Constantinopoli Imp. Acacio Urbis Episcopo auctore *ΕΝΩΤΙΚΟΝ* edit, idest Epistolam unionis, in qua quid de Trinitate, & Christo sentiendum sit

fit Christianis, docet. Probata in ea Nicæna, Constantinopolitana, Ephesina comitia: de Calcedonensibus silentium: vetitum quin imo hæc aut oppugnare, aut propugnare mordacius; qua in re jura Imperii evasit Zeno, & Sacerdotii invasit jura. Extat hæc Epistola apud Evagrium in historia Ecclesiastica lib. 3. cap. 14. Qui Zenoni paruerunt, dicti Melchitæ, quasi *regalistiæ*; *Melch* enim Hebræis, Arabibusque *Rex est*: vocati præterea *hesitantes*, tum & Acephali, quod nulli factioni adhærerent Episcoporum.

490. Theodoricus Ostrogothorum (idest Orientalium Gothorum, Occidentales enim Gothi Wisigothi dicti) Rex Zenone Imperatore impulsore, Odoacrem invadit, Herulosque ex Italia pellit. Creatus est a Zenone Italiæ Rex, Vir haud dubium Regno non indignus.

492. Imperator Anastasius *εὐοτικός* fovit, ita tamen ut pacis amore videretur *indifferentissimum* in Ecclesia probare; omnes enim, qui turbas ciebant occasione comitiorum Chalcedonensium, seu defenderent illa mordacius, seu accusarent, ejiciebat. Hoc tempore nulla in Ecclesia pax; Episcopis ferme omnibus divisus in Arianos, Nestorianos, Eutychianos, Orthodoxos, seque mutuo aut accusantibus, aut a communione repellentibus. Lectu digna sunt, quæ ea de re scribit Evagrius lib. 3. cap. 30.

501. Romæ ob Papæ electionem tumultuatur: divisus animis inter Simmachum, & Laurentium, qui de Papatu contendebant, victor excessit Symmachus; sed non sine cæde, quamquam Theodoricus concordia

ergo comites, militese electioni ut adessent, imperavisset.

518. Mortuo Anastasio, Justinus ex Thracia oriundus, Constantinopoli imperat. Is Manichæos, qui Zoroastris sectatores erant, & per id temporis magno numero per Persidem grassabantur; tum & Arianos, illos bello in Persas, hos edictis severissime persecutus est; qua ex re Theodoricus Arianorum partium fautor concitatus per Joannem Papam Justino (525.) edicit, se, nisi ab Arianis persequendis desisteret, idem cum *Omonianis* facturum. Secundum hæc Papam in carcerem conjicit; Boetium Virum dignitate, & literis præclarum occidit (526.).

527. Semipelagiana hæresis per Gallias gliscit. Circa hoc tempus Justinianus Novellas, Constitutiones, & Codicem, quem Justinianum idcirco appellant, promulgavit. Digestorum vero libros post hæc tempora, ut colligerentur curavit. Legatur hac de re auctor historia Civilis Neapolitana.

531. Sed in Ecclesia Alexandrina turbæ ex Theologorum præcalido ingenio natae. Contendebant quidam, Christi corpus ante ejus mortem impassibile fuisse, quod cum Evangelio repugnaret, gravissime iis meliores restiterunt; eam ob rem turbatum quoque in Imperio: adeo verum est, non posse societates tranquille geri, ubi Fanatici homines, aut superbi Religionem ingenio suo metientes disputare malunt, quam credere.

545. Origenis opinionis duæ, animas ante corpora diu creatas fuisse; & dæmonum,

ac

ac damnatorum poenas finem olim habituras, iterum agitari coeptæ. Theodorus Cæsareæ Episcopus, & Justiniani familiaris in primis pro Origene certat, repugnantibus aliis: novæ turbæ.

553. V. Œcumenica Synodus Constantinopoli habita: damnatus in ea Origenes, tum Theodorus Mopsvestenus, Theodoretus Cypri, & Iba Edeßæ Episcopi, quamquam jamdieu vivis sublatis; idque idcirco, quod tria eorum Capitula Eutychianis favere viderentur: nempe id supererat, ut vivi contra mortuos etiam sævirent! Ei rei diu obstitit Vigilius Papa; sed probavit tandem in Romano Concilio.

573. Floret Gregorius Papa, qui ob rerum gestarum magnitudinem Magnus appellatus est. Religio Christiana, ut in Insula Britannia propagaretur, per Augustinum Monachum curavit. Præterea Constantinopolitani Patriarchæ, qui se Patriarchæ Œcumenici titulo insigniri volebat, gravissimis Epistolis coercuit superbiam; nullum esse in Ecclesia Patriarcham Œcumenicum, idest Episcopum Episcoporum probavit; quod tamen Romani Pontificis Primatum non evertit, ut alibi demonstrabimus. Interim per Europam, maxime Barbarorum discursonibus, crescebat barbaries, & studia Theologica, ut cætera, refrigerabant.

622. Muhammedis fuga. Nova Religio, quæ paulatim magnam Asiæ, Africaque partem, nec minimam Europæ occupavit, hodieque tenet.

Heraclius pluribus cum Persis fractus præliis, Turcas (hoc tempore primum audita

natio: ii ex Septemtrionali Asiæ parte oriundi creduntur) auxiliares invocat, eorumque ope de Persis triumphat. Sed doctioribus Cyro Alexandrino, & Sergio Constantinopolitano Patriarchis Ecclesiam turbat: Monothelismo Ecclēsim promulgat, idest expositionem ann. 639. quod confirmatum inde est Constante Imperatore ann. 648. Restitere Papæ: de Honorio ambigitur: eum inter Monothelitas VI. Synodus Œcumenica, quæ Constantinopoli habita est anno 680. retulit.

648. Saraceni in dies potentiores evadunt; Muhammedana gliscit longe, lateque religio: ita Deus Episcoporum discordias, & vitia puniebat.

707. Justiniano II. rerum potiente, hoc anno Constantinopoli in Trullo (ita regium Palatium nominant) conventus Græcorum Præfulum habitus est, conditique Canones 105. eam synodum *πεντηκστή*, idest Quinsextam vocarunt, velut ad supplendam V. & VI. Œcumenicas, in quibus nulli erant Canones editi. Fertur, in ea Synodo probata Sacerdotum connubia; sed isti Canones Romanorum Pontificum decretoria auctoritate caruerunt, saltem apud Occidentales.

710. In Hispania effusi ex Africa Saraceni, Roderico regnante, Gothos oppresserunt. Ii a Juliano Comite, cujus Filiam, an Uxorem, Rodericus Rex stupro violaverat, acciti. Tota ferme Hispania sunt potiti: pauci cum Pelagio viro strenuo in Asturibus, & Cantabris incolumes. Hoc tempore apud Anglos vivebat Beda presbyter, vir doctus, & pietate insignis.

717. Leo Isaurius in Oriente Imperator. Conceptam olim in animo contra sacras imagines impietatem Judæo usus auctore protulit: anno 726. an vero 730. publico edicto imagines delendas præcepit. Hanc Leonis insaniam Gregorius II. Romanus Pontifex, cum per literas cohibere non potuisset, de Concilii Romani sententia Imperatorem, ejusque sectatores subjecit anathemati: Romam, & quidquid Italiæ reliquum est, a Græcorum abstraxit Imperio, & tributa pendere iis ultra prohibuit; quod jure, an injuria fecerit, non est hic dicendi locus. Cæterum metuens Leonem Papam, & Longobardos, qui per id temporis Italiam tenebant, sibi conciliavit; & Caroli Martelli, qui tum Childerici Regis nomine regebat Gallias, auxilia petiit: tum primum Galli Reges cum Papis in Ecclesia se miscuerunt. Sed Leonis classis tempestate in Adriatico confecta Gregorium metu solvit.

730. Hoc tempore florebat in Syria Sanctus Joannes Damascenus, qui pro sacrum imaginum cultu acerrime decertavit: is primum Theologiam in systema contraxit. Scripsit quatuor libros sub titulo de Fide Orthodoxa, in quibus (sunt verba Dupin) *universam complexus est Theologiam scholasticam methodica ratione, & via*. Mabilonius tamen de studiis Monasticis parte 2. cap. 6. Thagonem quemdam Episcopum Cæsaraugustanum, qui circa medietatem 7. sæculi vivebat, Theologiæ systematicæ auctorem facit. Hic ex Gregorii Magni scriptis collegit libros quinque Sententiarum, servatis ipsius Gregorii verbis, & paucis ex Augustino additis.

742. Hoc anno Leo Imp. Gregorius III. & Carolus Martellus mortui. Leoni Constantinus Copronymus successit, Gregorio Zacharias, Carolo Martello duo ejus Filii, Carlomannus, & Pipinus.

751. Pipinus auctoritate Zachariæ Papæ deposito, atque in Monasterium intruso Childerico, tamquam ad regendum inepto, regia potitur auctoritate. Auctor historiæ nostræ Civilis magna in Papam invidia hoc factum retulit. Sed Papa neque Childericum deposuit, neque Pipinum Galliarum regem creavit; verum a populis illum depositum, hunc electum confirmavit, ratumque esse edixit.

754. Pipinus ad preces Stephani III. Papæ, qui quod Aistulphum Longobardorum in Italia Regem infestum haberet, in Galliam confugerat, transiens Alpibus, inclusum Papiæ Aistulphum jurare compulit, cuncta se, quæ Romanæ ditionis erant, redditurum. Sed eum promissa facere detrectantem, Romæque imminentem moenibus, iterum transgressus in Italiam ann. 756. ad pactorum revocavit fidem, Romanoque tradidit Pontifici Exarchatum Ravennæ, Anconam cum quatuor Piceni oppidis: tum primum sæcularem ditionem habuere Papæ.

773. Galliæ regnum integrum tenet Carolus Pipini Filius: is ad Adriani Papæ preces Italiam magno cum exercitu venit. Desiderium Longobardorum Regem Romanæ Sedis hostem devicit, atque in Galliam abduxit; Romano vero Pontifici cum omnia, quæ a Pipino Patre donata erant, rata esse voluit; tum adjecit alia, Sabinense territorium, & Ducatus, Spoletinum, atque Beneventanum.

787.

787. Constantino, & Irene apud Orientem imperantibus, Tharasio vero Constantinopolitano Patriarcha Synodus Nicæna II. VII. Œcumenica coacta. Convenere Patres 250. Cultum imaginum licitum esse, nec eas quemquam contemnere licere, definitum; sed is cultus relativus statutus, ut a Gentilismo different Christiani.

800. Epocha XII. Carolus Magnus Occidentis Imperator coronatus est Romæ a Leone III. Papa, quem Carolus in Papatu adseruerat. Cæterum quid sibi vellent Papæ horum sæculorum, dum Imperium arbitrato suo concederent, non satis teneo: nam nec regendi jura, nec ditionem dabant, cum neutrum Papæ haberent. Papa enim, & Episcopi cæteri in Regnum Christi vocati sunt, quod mere est spirituale. Hujus Regni principatum habeat Papa cum Episcopis: at de Telluris regnis disponere altioris juris est, quod a Deo Papis concessum non legimus; quin aperte Christus pronunciat: *Regnum solum non esse de hoc Mundo*, id est non esse sæculare. Apostoli quoque præcipiunt, omnes debere esse subditos Potestatibus sublimioribus, quia non est potestas, nisi a Deo: nullum ergo Papæ habent jus Imperium aut dandi, aut auferendi. Sed ferenda barbarorum sæculorum facta, quæ cordatiores deinde Pontifices minime probarunt.

802. In Oriente Nicephorus ejecta Irene Imperium arripuit, homo avarus ac perfidus, ex Manichæorum disciplina, quorum magicis artibus erat deditus. Itaque Christianos occultis artibus vexavit, aut vexari impune tulit.

Tom. I.

813. Leo Armenius bellum adversus imagines, & Catholicos instaurat.

822. Michael Balbus imagines, omneque Catholicum nomen proscripsit; is præterea, si Cedreno fides, corporum resurrectionem negabat, prophetas irridebat, scortationem inter adia phora ponebat.

858. Photius in Conventu Constantinopoli habito, in Sede Constantinopolitana, ejecto S. Ignatio, intruditur. Sequenti vero anno habito Conventu, in eo S. Ignatium damnat.

863. In Concilio Romano Photius damnatur, restituitur Ignatius; hinc nova odia inter veteris, recentisque Romæ Patriarchas.

869. Basilio Macedone regnante apud Orientem convocata sunt VIII. comitia Œcumenica Constantinopoli. In iis consentiente Basilio ejectus Photius, restitutus vero Ignatius: viginti septem præterea Canones conditi, qui mores spectant. Canon IV. acerrimæ inter doctos Controversiæ causa extitit. Eo sancitur: *Photium nunquam fuisse prius, nec esse Episcopum*: quæ verba si intelliguntur de ipso Episcopatus ordine, & charactere, ut ea interpretatur Morinus, errorem continent: erat enim Photius a Gregorio Episcopo ordinatus; ergo si per fas, si per nefas, valida erat ordinatio. Sed illud rem magis difficilem facit, quod ipse Nicolaus Papa videtur Morino favere; sic enim ad Imperatorem scripsit Nicolaus: *nihil Photium a Gregorio accepisse*; quæ si vera sunt, probant, aut Episcopatum non esse, nisi iptum regimen, quo deficiente in sæculari ordine redigitur Episcopus, quod

E

Lu-

Lutheranum est; aut ab Hæreticis, & Schismaticis ordinatos non esse, valide ordinatos, quod æque absurdum est. Itaque commodius verba illa Canonis, & hæc Gregorii de Jurisdictione accipienda sunt; nempe Gregorius, a quo Photius est ordinatus, nullum habebat jus aut Ignatium deponendi, aut Photium consecrandi.

896. Moritur Formosus Papa ex Portuensi Episcopo ad Romanam Sedem electus. Suffectus Stephanus Formosum sepulchro extractum, sacrisque vestibus exutum, & tribus mutilatum digitis in Tiberim abiecit, hac tantum de causa, quod relicta pristina Sede contra veteres Canones in Romanam involasset. At ann. 900. Romanus Papa Formoso honorem restituit: ita se Papæ aut damnabant mutuo, aut absolvebant.

907. Famosi hoc sæculo sunt Sergii Papæ & Marosæ, tum Joannis X. & Theodoræ Matronæ Romanæ impudicissimi amores. Et Marosia quidem ex commercio cum Papa adeo prævalida evasit, ut Filium, quem ex Sergio susceperat, anno 931. Papam effecerit.

962. Imperium Occidentis a Caroli Magni posteris ad Teutonicos transit. Primus igitur a Teutonicis Otho Magnus Imperator Occidentis coronatus est hoc anno a Joanne Papa XII. Sed Othone Roma digresso, Joannes adversus eum machinatus est: eam ob rem reversus Otho conventu Episcoporum Romæ habito Joannem deposuit, eique Leonem subrogavit: qua in re Imperii jura migravit. Mortuo interea

Joanne anno 994. a Romanis suffectus est Benedictus V. qui ab Othone in Germaniam pulsus est: ita continuatum schisma.

982. Græci Calabriam, & Siciliam cæcis ad internecionem usque Othonis II. copiis recuperant, quas sub Othone primo perdiderant.

990. Hoc circiter tempore, Othone III. Occidentis Imperatore, fama est, Gregorium V. Imperatoris creandi jus quorundam Principum suffragiis alligasse, quos num. 7. statuunt; sed nihil certi ea de re ex historiis demonstrari potest. Hinc politici ad longum usum, & tacitam approbationem numerum Electorum referunt (a).

1014. Hoc tempore Northmanni in Neapolitanum regnum advenerunt: ii ex Scandinavia, vel Scandia (quo nomine Dania, Svevia, & Norwegia continetur) venerant: Tancredus cum 12. liberis caput. Ii primum in Apulia confederunt; Tancredi Filius Drago ann. 1039. primus Apuliæ Comes creatus est. Wilhelmus Terrobrachius Calabriam, & Capuam occupavit: Robertus Guiscardus Messanam, Palermum, & magnam Siciliæ partem; sed eam Fratri suo Rogerio Basso reliquit, qui primus Siciliæ Comes dictus est; dehinc Rogerius secundus Comes Siciliæ Apuliam, Calabriam, & Capuam Siciliæ conjunxit, ac primus titulum Siciliæ, & Italiæ Regis usurpavit; tum capto Innocentio secundo Papa, & honorifice dimisso, Neapoli, & aliis Græcorum regionibus donatus est: ejus tamen suasu titulo Regis Italiæ abstinuit,

(a) Legatur Thuanus lib. 1. & Georgius Hornius in Orbe politico part. 2. pag. 27.

tem, Papæ Monarchiam a Christo esse, & neminem præter Papam in terris dicendum Monarcham? At si de spirituali loquitur Hornius, aperte mentitur: ea enim a Christo est, non ab usurpatione Romanorum Pontificum.

1070. Florebat Lanfrancus Cantuariensis Episcopus, cui successit anno 1093. S. Anselmus. Ab his Theologiæ Peripatetica Philosophia primum admixta est. Certe ad Anselmum quod attinet, acutissimus fuit logicus, nec iners metaphysicus: demonstratio enim existentiae Dei, quam tanto primum plausu protulit Cartesius, totidem pene sensibus in Anselmi Menologio reperitur. His circiter temporibus Berengarius docuit, Christi corpus in Sacramentis Eucharisticis non re, sed figura contineri: pluries errorem suum abjurare coactus est. Mortuus est ann. 1088.

1130. Circa hæc tempora a Lothario Imperatore institutum ferunt, ut ex Jure Civili Romanorum judicia fierent: ex quo legum scientia Bononiæ, & in aliis Italiæ Urbibus doceri cœpta. Florebat S. Bernardus Clarevallensis Abbas, vir sanctitate, utiliter insignis, & in Ecclesia componenda plurimum occupatus. Mortuus est ann. 1153.

1151. Hoc anno moritur Gratianus Monachus Benedictinus, qui *Decretum* compilavit, seu potius *Concordiam discordantium Canonum*. Hoc opus magnam id temporis æstimationem meruit; ex quo intelligi potest, quam inepta, & barbara fuerit eo tempore Theologia.

1164. Moritur Petrus Lombardus. Is Libros

bros quatuor Sententiarum scripsit, ex quibusdam veteribus Patribus collectos, itaque sententiarum Magister est appellatus. Is liber tantum obtinuit plausum (adeo depravata erant literarum studia!) ut sequiores Theologi nihil aliud pensi habuisse videantur, quam commentarios in hunc librum scribere; atque hinc Theologia Scholastica contentiosa, & inutilibus quaestionibus scatens originem habuisse videtur. Tres ejus ætates statuuntur, vetus, media, & nova: vetus a Petro Lombardo ad Albertum Magnum, idest ad ann. 1220. duravit; media ab Alberto ad Durandum, seu ann. 1320. nova a Durando ad Lutherum, seu ann. 1520. vetus Aristotelem in limen, media in aditum, nova in cubile admisit. Hæc autem vitia in Scholasticis notantur: primum exiguum Scripturarum peritia: secundum Ecclesiasticæ historiæ summa ignorantia: tertium ignorantia critices, & linguarum Orientalium: quartum dialecticæ contentiosæ abusus maximus: quintum inutilium quaestionum immensa propemodum farago: sextum vocabulorum nihili magna copia: septimum nullus delectus, exiguum judicium, ingenii abusus. Adeatur Claudius Fleurius in discursu præliminari in Sæculum 17.

1170. Waldefius Mercator Lugdunensis, unde Waldenses (qui & pauperes de Lugduno) docere cœpit, non esse obediendum Papæ: potestatem absolvendi a peccatis, & conficiendi Eucharistiam Laicis esse etiam concessam: indulgentias nihil

valere: non extare Purgatorium: Sanctos non intendere precibus nostris: festa, & jejunia non esse observanda.

1200. Sub initium hujus sæculi veteres Manichæi sub Albigensum nomine in Galliis eruperunt. Cum Manichæis duo stuebant principia, bonum unum, malum alterum (a): tam magno numero, & pertinacia creverunt Albigeneses, ut, quod antea inauditum fuerat in Ecclesia, bello sacro adversus eos decertatum sit. Indictum id bellum anno 1210. anno vero 1229. debellatum. Ea in re S. Dominicus, & ejus socii egregiam operam navaverunt. Tribunal Inquisitionis, quod barbaro vocabulo *Sanctum Officium* appellatum, tunc primum erectum Tolosæ. Ea de re legantur, quæ habet Auctor historiæ nostræ Civilis. Eodem tempore S. Franciscus Assisæ Mendicantium Ordini originem dedit. Mirum! intra paucos annos Dominicorum, Franciscanorumque Monasteriis oppleta Europa: tanta id temporis Christianorum pietas!

1215. Hoc anno Innocentio III. Papa coactum est Concilium XII. Œcumenicum Romæ in templo S. Joannis Lateranensis, idcirco Lateranense IV. appellatum. Convenere Episcopi 412. adfuere Patriarchæ duo, Constantinopolitanus, & Jerosolymitanus: eorum Comitiorum causæ tres 1. ut expeditio fieret adversus Saracenos Jerosolymam tenentes, quæ pluries tentata, sed quæ semper Græcorum perfidia frustra ceciderat 2. ut natæ quædam Hæreses dam-

na-

narentur. 3. ut universæ Ecclesiæ reformationi consuleretur. Explicata est in eo Concilio Catholica fides: damnatus Liber Abbatis Joachimi in Petrum Lombardum de unitate SS. Trinitatis. Afferebat in eo libro Joachimus, Lombardum fuisse hæreticum, quod docuerit in Trinitate esse rem quamdam (idest naturam ipsam divinam) quæ nec generaret, nec esset genita, nec procedens; damnatus quoque est Almaricus Carnotensis, qui docebat Corpus Christi non magis esse in Sacra Eucharistiæ mysteriis, quam in qualibet alia re: tum primum publice vocabulum transsubstantiationis adhibitum est; barbarum, sed necessarium.

Epocha XIII. S. Ludovicus Galliarum Rex.

1245. Cum Fridericus II. armis Italianam peragraret, nihilque remitteret de odio in Romanam Sedem, eum Innocentius IV. in comitiis Lugdunensibus, quæ XIII. Œcumenica recensentur, *Sacro approbante Concilio* excommunicavit: omnes porro, qui ei juramento fidelitatis tenebantur adscripti, a fide præstanda absolvit, & auctoritate Apostolica firmiter inhibuit, ne quisquam de cætero sibi tamquam Imperatori, aut Regi pareret: in hac Synodo rubri pilei signum Cardinalibus datum proditur.

1274. Hoc eodem anno mortui sunt viri duo sanctissimi, & doctissimi, S. Bonaventura, & S. Thomas Aquinas. De S. Thoma sic Georgius Hornius in historia phil. lib. 6. cap. 4. hoc neque in studendo diligenter quisquam, neque parior in loquen-

do fuit. Scripsit quamplurima, inter quæ Summa Theologiæ eminet, tantæ æstimationis hodieque, ut eam non modo Græci in suum sermonem verterint, ac studiose legant; verum etiam Arabes, & Sineses Christiani. Est certe hæc Summa perfectum Theologiæ Christianæ systema, quamquam a Scholæ nævis non sit immunis. Nimis illam esse Aristotelicam scribit Ludovicus Vives ad Augustinum de Civitate lib. 15. Launojus negat Summam hanc partem esse genuinum S. Thomæ: ex Vincentio Bellvacensi descriptam alii censent: is vero, quamquam Thomæ cœvus, eum prævertit descriptione & morte. Sed eis peculiarem dissertationem opposuit Natalis Alexander, in qua Launoi & hujusmodi cæterorum impudentiam mascule castigat (a).

1292. Multam per hoc tempus militia sacra perturbationem in Europa commoverat: pluries id bellum tentatum, ut dixi; sed frustra. Actum ea de re in Comitibus Œcumenicis Lateranensibus, & Lugdunensibus. Fridericus II. quod rem vovisset, deinde prodidisset causam, ab Innocentio IV. excommunicatus. Hoc anno Bonifacius VIII. Philippum Pulchrum Galliarum Regem, hanc sacram militiam detrectantem, excommunicavit: ferunt, constitutionem præterea edidisse, qua contendebat omnes Reges etiam in temporalibus Pontifici subesse; sed ei tamen audacter restitit Galliarum Rex, adferens Reges in temporalibus soli Deo subesse, quod verum.

1307. Clemens V. sedem Pontificiam tran-

(a) Legatur Bossuetius in historia Variationum lib. XI.

(a) Meretur & legi le Chien, qui subtilius etiam pro B. Thoma scripsit.

transfuit Avenionem in Galliis, ubi annis fuit amplius 70.

1308. Moritur Joannes Duns Scotus Doctor subtilis appellatus: ab eo secta Scotistarum fundata. Is sententias B. Thomæ ad incudem revocavit, & magna ex parte oppugnavit: hinc nata diffidia illa æterna, & hæreditaria Scotistas inter, & Thomistas, qui in re Theologica plerumque quarunt, non quid Scripturæ, Ecclesiæ, & ratio doceant; sed quid Thomas, vel Scotus; in eoque propugnando, aut oppugnando toti sunt, quod Theologia Christiana indignum est.

1311. Concilium Viennense, quod est Generale XV. a Clemente V. convocatum, & quatuor quidem de causis. 1. ob causam Templariorum, quorum Ordo determinatus est. 2. ob plures hæreticos, Fraticellos, Dulcinistas, Beguardos, & Beguinæ. 3. ob subsidium Terræ sanctæ importandum. 4. ob reformandam Ecclesiæ disciplinam. In his Comitibus præterea damnata est tamquam hæretica doctrina omnis asserens, aut vertens in dubium, animam rationalem non esse vere, & per se formam corporis humani; quod ita intelligitur, damnari eos, qui asserunt, vitam hominis non pendere ab anima rationali corpus informante; sed animam formam esse hominis adstantem docent.

1378. Magnum Schisma Occidentis post mortem Gregorii XI. inchoatum: durat annis 40. juxta Petavium, ad finem nempe Concilii Constantiensis; juxta alios annis

70. nempe usque ad 1449. quo Felix V. Antipapa in Concilio Basileensi electus, Nicolao V. Papæ se se subdidit.

Circa hæc tempora tormenti bellici genus, quod a fremitu *bombarda* vocatur, inventum dicitur a quodam auctore Germano: illoque Veneti primum usi feruntur in Bello, quod ad *fossam Clodiam* cum Genuensibus gesserunt anno 1380. (a).

1414. Comitibus Ecumenicis Constantiensibus XVI. Generalia, opera Sigismundi Imp. a Joanne XXIII. convocata: tres eorum causæ. 1. ut Schisma, quo jamdiu laborabat Ecclesiæ, componeretur. 2. ut Wicleffi, Joannis Hus, & Hieronymi Pragensis errores damnarentur. 3. ut Ecclesiæ reformaretur in *Capite*, & in *membris*, quemadmodum Patres loquuntur. Itaque Joanni XXIII. & Benedicto XII. Pontificatus abrogatus est, electusque Martinus V. a quo Concilium probatum, & confirmatum est.

In 8. sessione 45. Joannis Wicleffi errores sunt proscripti, quæ hæretici, quæ erronei, quæ scandalosi, quæ blasphemæ, quæ temerarii: inter hos, *Deum sato regi, auctoremque esse, & approbatorem flagitiorum omnium: Papam esse Antichristum: Romam vero ab anno millesimo Babylonem, & meretricem magna a factam esse.* Errores suos Wicleffus, Ecclesiæ Schismate commodum faciente, quasi per universam Europam brevi disseminaverat, & in iis pertinax anno 1384. apoplexia correptus fuerat mortuus: erat is presbyter, doctorque Oxoniensis, & Patrocinii Rector. Ex occasione autem libro-

rum

rum Wicleffianorum, qui in Boemia delati erant, Joannes Hus Presbyter, & Academia Pragensis aliquando Rector, eorum delectatus lectione, Wicleffus se discipulum propalam est professus; ei Hieronymus Pragensis ad stipulatus est: uterque autem pertinax flammis est addictus per Sigismundum Imperatorem; ille quidem anno 1415. Julii 6. hic vero anno sequente. Præterea in hoc Concilio statutum est, Ecumenica Comitibus etiam Papæ esse superiora, quod & in Basileensibus confirmatum est. Sed ea de re alibi.

1438. Comitibus Florentina, seu potius Basileensia Florentiam ab Eugenio Papa translata: actum in iis est de unione Græcæ, Latinæque Ecclesiæ: aderat Joannes Palæologus Constantinopolitanus Imperator cum Josepho ejusdem Ecclesiæ Patriarcha. Et Græci quidem multis post contentionibus cum Latinis in concordia redire: acceperunt & Armeni, quibus Catholica formam Fidei scripsit Eugenius: verum Græci in Orientem postquam redierunt, opera potissimum Marci Ephesini Episcopi, qui præcipuus fuerat adversus Latinos disceptator, ad vomitum sunt reversi.

1440. Ars Typographica prodiit, auctore Joanne Guttembergio equite Moguntino. Alii a Marco Paulo Veneto ex Sinis de vectam scribunt (a).

1453. Constantinopolis in Turcarum venit dominatum. Ejus gentis origo varie ab auctoribus traditur: major pars conveniunt, Turcas oriundos a Sarmatia, vel

Scythia Asiatica, Heraclio apud Orientem imperante.

1470. Literæ hoc tempore per Italiam in magno fuerunt splendore, Græcorum doctissimis, qui capta Græcia ad eam accurrebant, benigneque a Domo Medicæ excipiebantur, Latinorum acuentibus studia. Italicarum igitur literarum Græci Magistri, in primis Bessarion Cardinalis summus Platonicus Philosophus, Theodorus Gaza Thessalonicensis, Georgius Trapezuntius Cretensis, Argyropyros Bizantinus, Demetrius Chalcontilas, alique; tum vero Italia celeberrimos Philosophos, & Philologos produxit.

1517. Epocha XIV. Lutherus. Dum continuis acerrimisque bellis in Europa configitur, in primis inter Carolum V. Imperatorem, & Franciscum I. Galliarum Regem, bonæque literæ instaurantur, nova in Republica, & in Ecclesiæ, atque tetra bella excivit Martinus Lutherus. Is apud Islebium in Saxonia natus anno 1483. Augustiniana vota professus anno 1505. anno vero 1508. Philosophiam docere cœpit Wittembergæ in Academia, quam recen-ter Fridericus Dux Saxonie erigendam curaverat. Haud multo post opera potissimum Andreæ Carlostadii Wittembergensis Archidiaconi, Magister in Sacra Theologia renuntiatur anno 1517. ætatis suæ 33. Monachus paulo iracundioris temperamenti adversus Indulgentias declamare occœpit; & primo quidem abusus, mox dogmata ipsa perstrinxit. Itaque Parisiensis, Lovanien-

(a) Vide Jonstonum de Constantia naturæ.

(a) Legatur Jonstonus de constantia naturæ.

nienſis, & Colonienſis Academiae ann. 1519. plurimos in ejus ſcriptis publice notarunt errores. Sed is magnifice omnes contemnens, factioni ſuæ augendæ omnes convertit vires. Vocatur Romam, tergi-verſatur, longam viam, paupertatem, literarias curas cauſatur; itaque Leo X. anno 1520. 41. in eo graviffimos damnat errores, eumque communione ſummovet. Furere tum Lutherus, in Papam debacchari, Principes preſare, factionem longe, lateque diſſeminare, odia in Papam augere. Et avidi plures nova dogmata reformationis ſpecie arripiunt: miſcetur cum Republica Eccleſia, perturbatur Imperium, novi errores, novæ factiones. Lutherana ſecta in ramos ſciſſa: hinc Auguſtani, Calviniani, Zuingliani. Veluti belli fulmen, ſuperam, inferamque Germaniam, Angliam, Daniam, Norwegiam, Sveviam, tum & Gallias, atque Helvetios avidiffime arripit: quot Theologorum conventus! quot privatæ diſputationes! quot ſcriptiones! Sed res verterat ad arma: ruunt in ſe ſe mutuo Galli, Germanique, omniaque ſœdo vaſtant belli incendio. Anno tandem 1545. ventum ad Comitium Tridentinum: in iis diu agitata omnia, & nunc inter-

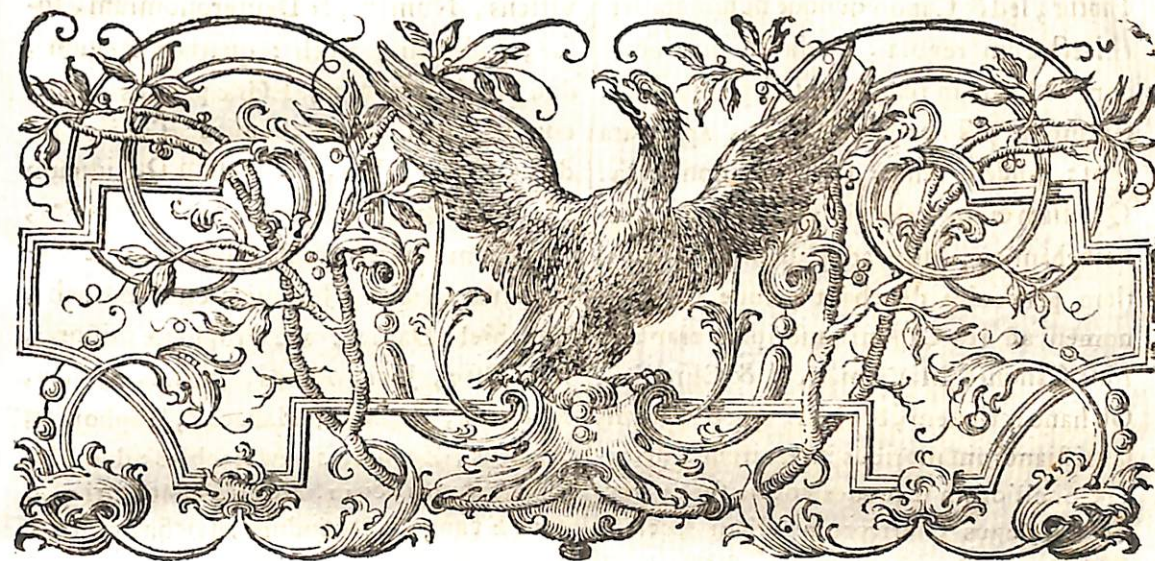
(a) Pallavicinus, & Sarpius in hiſtoria Concilii Tridentini.

miſſa partium ſuſpitione, aut privatis affectibus, nunc reſtituta; tandem in iis explicata dogmata, proſcripti errores, inſtaurata, etſi non ex omnium voto proteſtantibus Hiſpanis, Gallis, Germanis, Diſciplina, ſed malo longe, lateque graſſanti lene remedium; nam qui poterant vehementius religioni cavere, Carolus V. & Franciſcus I. ſeu majorum malorum metu, ſeu politiæ arcanis, ſeu, quod ſimilius vero, ita Deo res agente, ut Chriſtianos a corruptiſſimo ſæculo excitaret, contempſere. Sed legendi ſunt, qui hiſ de rebus ex inſtituto ſcripſerunt. (a)

Interea Chriſtiani Theologi ad profundius Sacrarum rerum ſtudium convertuntur. Linguae primigeniæ Sacra, profanaque hiſtoria, Patrum monumenta diligentius verſantur: aucta hinc Theologia. Sed non defuerunt decora ingenia, qui res iſtius temporis literarias egregie præſcripſerunt: nos quod attinet, contenti hiſ digitorum inſtiſſe ad elementa noſtra explicanda tandem Deo bene juvante, aggredimur: nam quæ ſunt Theologiæ Candidatis neceſſaria, nos quidem in Elementis Artis logico-criticæ paucis, Dupinus vero in opere de ſtudio Theologico pluribus eſt complexus.

ELE-

ELEMENTORUM CHRISTIANÆ THEOLOGIÆ

LIBER I.

DE GERMANIS THEOLOGIÆ CHRISTIANÆ PRINCIPIIS, EORUMQUE
CHARACTERIBUS, ET PONDERE.

Germanæ Theologiæ Chriſtianæ principia ſunt *lumen revelatum*, & *lumen naturale*, quo revelatio ſtatuitur, interpretatur, regitur, & deſenditur, quemadmodum in primo Prolegomenum Capite demonſtratum eſt. Hæc nunc principia examinanda ſunt, explicanda, & conſtituenda. Eſt autem hæc tractatio omnium maxime Theologo neceſſaria: is enim niſi principiorum Theologiæ ſcientiam habet, ne latum quidem unguem in re Theologica proficere poteſt, atque in
Tom. I.

verſandis theologicis doctrinis nec ordine, & via procedere, & in erroribus conſutandis toto cœlo aberrare. Quæ ad revelationem ſpectant primum omnium perpendenda.

CAPUT I.

De Librorum ſacrorum Canone &
Verſionibus.

§. I. **V**Ox Canon eſt græca *Κανών*, id eſt Canna; hac enim Veteres ad longitudines dimetiendas, ut & nos hodie, uteban-

F

bantur; sed & Canon quoque nominata Architectorum regula: paulatim quæ accedunt ad formam regulæ, ut virgulæ, pali, Columnæ, Tabellæ, Canones appellata sunt: tandem omnis norma Canon dicta. Quoniam vero Tabellis plerumque ea inscribebantur, quæ ad plurimorum notitiam pervenire debebant; inde Canonis nomen ad res Canonis inscriptas transit: hinc Canones Mathematici, & Chronici. Ob hanc rationem, & ob id, quod regendis Christianorum moribus inservirent, decreta Conciliorum Canones vocata sunt; item & Catalogus Clericorum alicui Ecclesiæ addictorum Canon appellatus, & Clerici illi, *Canonici*. Nos vocabulo Canonis librorum sacrorum intelligimus delectum librorum quorundam in Ecclesia Catholica, vel publico quodam decreto, vel sensim factum, ut huiusmodi libri essent velut norma fidei, & morum hominum credentium. Libri talis Collectionis dicuntur Canonici, ut libri, qui in hac Collectione non sunt, Acanonici, idest non Canonici. Et quidem libri, qui in Canonis Collectione prima sunt positi, protocanonici; qui vero serius sunt adscripti, deuterocanonici.

§. 2. Jam existere ejusmodi Collectionem, seu Canonem apud Christianos, nemo ambigit; nempe quæ Sacra Biblia vocantur, sunt libri plures in unum corpus collecti, atque tanquam divini, & fidei, ac morum norma Christianis omnibus propositi. Libri huiusmodi Canonici hi enumerantur Tridentinis Patribus (Sess. 4. decreto de Scripturis canonicis) Pentateuchus, seu quinque libri Moysis, Genesis, Exodus, Le-

viticus, Numeri, & Deuteronomium, Josue, Judicum, Ruth: quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus, & secundus, qui dicitur Nehemias: Tobias, Judith, Esther, Job, Psalterium Davidicum 150. psalmorum, Parabola, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel: 12. Prophetæ minores, idest Osee, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: duo Machabæorum I. & II. Novi Testamenti quatuor Evangelia secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Joannem: Actus Apostolorum a Luca conscripti. 14. Epistolæ Pauli Apostoli, quarum una ad Romanos, duæ ad Corinthios, una ad Galatas, una ad Ephesios, una ad Philippenes, una ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, una ad Titum, una ad Philemonem, 8. una ad Hebræos: Sancti Petri Apostoli duæ: S. Joannis Apost. tres: S. Jacobi Apostoli una: Judæ Apost. una, & Apostoli Joannis Apocalypsis. Omnes hos libros cum omnibus suis partibus canonicos esse definiunt eo in loco Tridentini Patres.

§. 3. Hunc Canonem ex perpetua traditione collegere Patres Tridentini: eundem enim proposuit Eugenius IV. in Comitibus Florentinis; eundem paucis exceptis habent Patres Carthag. in Concilio III. Canone 47; habet & Gelasius Papa in Concilio Romano; habet S. Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana cap. 8. habet Innocentius I. in Epist. ad Exuperium Tolosanum Episcopum; habet & auctor Syno-

pseos,

pseos, quæ tribuitur Athanasio; tum & Eusebius, & Origenes, & alii 3. Sæculi Patres. Omnes isti magna consensione docent ab universa Ecclesia divinos habitos esse eos libros, quos recensuimus, tantum si excipias libros Judith, Tobia, Sapientia, Ecclesiastici, Machabæorum, Epistolam ad Hebræos, Apocalypsim, & unum, aut alterum alium, de quibus variæ particulares Ecclesiæ varia senserunt, & ut inferius dicitur, qui serius in Canone admissi fuerunt, quique prioribus Ecclesiæ sæculis nullo publico decreto velut divini sunt habiti. Semper in Ecclesia tanquam Hæretici damnati sunt, quicumque libros illos protocanonicos, aut eorum partem aliquam rejecerunt. Legatur Bellarminus de verbo Dei scripto.

§. 4. Et Veteris quidem Testamenti libros jamdiu ante Christi ortum in unum collectos fuisse apud Hebræos, veteres omnes Christiani, & Hebræi magna consensione tradiderunt. Nam Origenes Vir in omnibus literis eruditus, qui circa tertii sæculi medietatem floruit, apud Eusebium lib. 8. hist. Ecclesiasticæ cap. 23. & Epiphanius in tertia Hæresi, & Hieronymus in prologo Galeato narrant, apud Judæos viginti duos tantum Libros sacros habitos fuisse, & Theopneustos, rejectis aliis, qui sacri, & divini non erant. Idem secundo testatur Josephus lib. 1. contra Appionem Grammaticum, qui cum esset doctissimus Hebræorum Sacerdos, & quidem Phariseus, quæ

secta potissima erat apud Hebræos, resque omnes sacras in manu habebat, ignorare id non potuit: floruit autem Josephus Vespasiani tempore, idest 1. Christianismi sæculo. Manifesto igitur patet, Canonem librorum Veteris Testamenti vetustissimum esse apud Hebræos, & longe ante Christi ortum adornatum.

§. V. Hoc ipsum confirmatur ex versionibus, & Targumin librorum illorum, quæ & Christi circiter temporibus, & ante Christum ex Hebræa lingua in Chaldaicam, aut Græcam factæ sunt. Quod spectat ad Targumin, seu Paraphrases, coeperunt quidem illæ post Babylonicam captivitatem, quemadmodum Rabbini docent (a), comprobantque doctissimi Christianorum; nempe cum Populus Judæus, qui ex Babylone redux fuit, veterem Hebræam linguam minus intelligeret, Hebræorum doctiores paraphrases Chaldaicas lingua scilicet vernacula adornare coeperunt, quas Targumin vocant. Qui autem primi paraphrases istas coeperint, non constat. Humphredus Pridaux in historia Judæor. l. 16. ad ann. 37. ante Christum harum, quæ nunc sunt, paraphrasum refert initium. Putat primum omnium Onkelosum Pentateuchum vertisse, deinde Jonathanem vertisse Prophetarum libros, nempe Josue, Judicum, Samuelis, Regum, Isaiæ, Jeremiæ, Ezechielis, & 12. Prophetarum Minorum; sed oportet Onkelosum juniorem fuisse Jonathanem, quippe constat ex Thalmude, eum

F. 2

pa-

(a) Vide Rabi Maimonidem Hilch Tefhi lib. 1. cap. 12. A diebus, inquit, Esdræ consueverunt Judæi habere interpretem, qui populo id interpretetur, quod lector ex lege prælegit.

parentalia fecisse Gamalieli, cuius discipulus fuit Paulus Apostolus: at Jonatham ex doctissimorum Rabbiorum consensione vixit viginti circiter annis ante Christum, quo tempore in vivis fuisse Gamalielem necesse est. Errat autem vir doctissimus Robertus Bellarminus, dum Onkelosum eundem fuisse cum Aquila Pontico, qui Scripturas in Græcum vertit, censet; quandoquidem Aquila Apostolis posterior fuit, quippe qui vixit altero sæculo Christiano. Illud autem contra Targumin quidam opposuerunt, quod nec Josephus, nec Origenes, nec Eusebius, nec Epiphanius, nec Hieronymus, qui rerum Hebraicarum fuerunt studiosissimi, nec ullus alius vetus Scriptor paraphrases istas meminerit. Sed fortassis nondum e Judæorum manibus in publicam lucem prodierant. Scribit enim Elias Levita Præfat. in paraphrases, quod *antequam inveniretur ars typographica non extabat Targum Prophetarum, & Hagiographorum, nisi vel unum in tota quadam provincia, vel ad summum duo exemplaria in uno climate*. Raritas ergo efficere poterat, quominus in manus primorum Christianorum venirent. Accedit eodem, quod quum multa sint in his paraphrasibus, quæ rei Christianæ favent, potuere Hebræi data opera eas Christianis subdere. Vide Lamy Appar. Bibl. lib. 2. cap. 12. Quidquid sit, certum est paraphrases hujusmodi Apostolis esse antiquiores. Legatur laudatus Pridaux, & Brianus Waltonus in Apparatu Biblico proleg. 12.

§. 6. Patet ex superioribus, Canonem librorum Veteris Testamenti Christo esse antiquiorem; sed idipsum comprobatur ex

versione τῶν LXX. Patrum, quæ sub Ptolemæo Philadelpho in Ægypto fertur adornata. Hujus versionis historiam narrant Tertullianus in Apologetico cap. 18. Justinus Martyr in Apologia 2. Irenæus lib. 3. cap. 25. qui Patres 500. circiter annis a Ptolemæo Philadelpho erant. His accedunt Josephus lib. 12. Antiquit. Judaicarum cap. 2. & Philo Judæus lib. 2. de vita Mosis, qui a Ptolemæi Philadelphi tempore 300. circiter annis distabant, ita ut traditionem Majorum integriorem habere possent, in tempore maxime illo literis cultissimo. Itaque si vera est hæc historia, Canon librorum Veteris Testamenti erat tempore Philadelphi, cum libri illi in Græcorum verterentur idioma, adeoque Canon hic antiquior est Christo 300. saltem annis.

§. 7. Sed quoniam plurimi docti putant, auctores superiore §. laudatos historiam hanc ex uno Aristeæ libro descripsisse, qui Aristeas videtur impostor fuisse, plurimi hanc historiam velut fabulam explodunt. Aristeas hic, cujus librum habemus, narrat, Ptolemæum Philadelphum, Ægypti Regem, cum magno literarum flagraret amore, omnis generis libros, qui ullibi inveniri poterant, conquisivisse, ut bibliothecam suam, quam Alexandria colligebat, ornaret, suasu Demetrii Phaleræi Græci Philosophi, atque Oratoris celeberrimi, cui bibliothecæ curam demandaverat: eam ob rem curavit, ut Hebræos libros in græcam linguam versos haberet; misit idcirco ad Eleazarum summum Judæorum Pontificem, ut libros istos remitteret, simul & homines utriusque linguæ callentissimos.

Addit

Addit Aristeas, Eleazarum convocato Concilio, viros 72. ex qualibet nempe Tribu sex, una cum exemplo librorum Sacrorum literis aureis descripto ad Regem misisse: isti in Insula Pharo septem stadiis ab Alexandria distante, simul collatis studiis 72. dierum spatio integram abolverunt versionem. Lecta ea est coram toto Judæorum, Græcorumque populo, atque probata nimis: ita honorifice dimissi Patres. Hæc Aristeas: his Posteriores addidere miracula quædam. Ex his tria præcipua sunt 1. quod interpretes illi Spiritus Sancti afflatu acti numquam erraverint, nec errare potuerint. Ita Irenæus adversus Hæreses lib. 3. cap. 25. Clemens Alexandrinus Stromate 1. Theodoretus præfatione in psalmos, Augustinus de Civitate Dei lib. 18. cap. 43. Veteres istos hac in re sequuntur Robertus Bellarminus de verbo Dei lib. 2. cap. 6. Cæsar Baronius ad ann. 331. & Joannes Morinus exercitat. 6. cap. 1. Sed hanc sententiam magnis argumentis confutavit Hieronymus. Et sane ipse ille Aristeas, dum scribit 72. interpretes inter se singulis de rebus contulisse, ut perfectam versionem darent, aperte indicat, Patres illos inspiratos non fuisse: hæc enim collatio cum divina inspiratione consistere non potest. Alterum miraculum est de τῶν 72. Cellulis, quas primus videtur vulgasse Justinus Martyr in Exhortatione ad Gentes, quem sequuti sunt Irenæus adversus Hæreses lib. 3. cap. 25. Cyrillus Jerosolymitanus Catechesi 4. aliique; sed Epiphanius in libro de Mensuris, & ponderibus 36. tantum Cellulas statuit. Eam opinionem deridet idem Hieronymus in Pro-

logo ad Pentateuchum. Nec refert, quod Justinus scribat, monstrata sibi ab Alexandrinis cellularum rudera: facile fuit a viris astutis viro bono imponi, quemadmodum eidem & imposuere Cumani, dum Sibyllæ antrum ostenderent. III. Superest miraculum 72. dierum spatio versionem hanc adornatam. Sed hoc, ut ingenue fateamur, etiam sine ullo miraculo fieri potuit.

§. 8. Quidquid sit de miraculis, illud perpendendum est, quid sentiendum sit de hoc Aristeæ libello. Enimvero quum inde, ut creditur, tota ea historia nata sit, erit certe ea falsa, si constet impostorem fuisse Aristeam. Plurima sunt, quæ ostendunt Aristeam hunc personatum esse: facit enim se Aristeas missum a Ptolemæo ad Eleazarum, auctore Demetrio Phaleræo, ab eo impetrasse 72. viros, sex ex singulis tribubus: at id fabulosum esse, facile evincitur ex iis, quæ Aristeas ipse narrat. I. Tempore Ptolemæi Philadelphi, Demetrius Phaleræus Alexandria non erat, quod narrat Aristeas; ejectus enim erat ob veteres similitudines, ut testis est gravissimus Hermippus apud Diogenem Laertium lib. 5. sect. 78. II. Tempore hoc, quo adornata fertur hæc versio, nullæ erant 12. illæ tribus, quas memorat Aristeas; sola enim tribus Juda, paucis ex aliis Tribubus admixtis, redierat ex captivitate. Hic manifesto bonus Aristeas tenetur. III. Tota Aristeæ narratio sapit Rabbinnicas fabulas, ut qui in libris Hebraici Talmudis versatus est, nullo negotio agnoscat Rabbiorum genium gloriosum. Itaque ob has, & alias rationes primum Ludovicus Vives ad Augustin. de

Ci-

Civit. Dei lib. 11. cap. 42. ea de re suspicatus est: deinde Leo a Castro, Alphonsus Salmero, Josephus Scaliger calculum addiderunt: tandem Humphredus Hodius, Antonius Wandalus, alique hunc Aristæ librum omnino explere.

§. 9. Quidquid autem ejus libri sit, quod haud in magno ponam discrimine, & valde est probabile tempore Ptolemæi istius versionem aliquam Sacrorum librorum adornatam fuisse, & certum est, tempore Christi, & Apostolorum versionem hanc 70viralem, seu totam uno tempore factam, seu paulatim extitisse. Secundum enim hoc magna Veterum consensione comprobatur: non enim Græci tantum Patres quæcumque ex Veteri Testamento citant, ex hac 70virali versione citant; sed Apostoli quoque nullis aliis veteris Scripturæ exemplaribus usi videntur, quam 70viralibus. Itaque tota vetus Ecclesia hanc versionem auctoritate Apostolica comprobata personat. Primum vero illud & eo confirmatur præterea argumento, quod Judæi Hellenistæ habere debuerunt libros Sacros in ea lingua scriptos, quæ erat vulgaris, Græca nempe. Vix credibile est, non statim post Alexandri tempora has sibi confecisse versiones. Præterea nego, cæteros, qui eam 70. narrant historiam, ab Aristæ accepisse. 1. non valde distabant, præcipue Josephus, & Philo: ergo a populari traditione habere poterant. 2. in plurimis ab Aristæ diffident; quod non solet evenire iis, qui exscribunt. 3. Justinus memorat hanc popularem traditionem, & Philo diem festum anniversarium in Insula

Pharo ob ejus rei memoriam. Itaque potius putaverim, personatum illum Aristæam ex publica fama historiam suam compilasse, quam ex hoc alios accepisse. Quid? quod versionem antiquiorem Græcam, quæ Pythagoræ ipsius tempore extaret, memorat Aristobolus Judæus auctor perantiquus apud Clementem Alexandrinum in 1. Stromate, & apud Eusebium in 13. Præparationis Evangelicæ cap. 12.? Ex his omnibus conficitur, Canonem librorum Veteris Testamenti antiquissimum esse, quod probari oportebat.

§. 10. Quæ cum ita sint, pervestigandum modo est, quinam hujus Canonis auctor fuerit, & quando sit collectus. In primis observandus est aureus Josephi locus in libro 1. contra Appionem, qui locus merito Danieli Huetio laudatur. Narrat eo in loco Josephus, Judaicæ Gentis eam fuisse consuetudinem, ut post bella libros Sacros recognoscerent, & restaurarent. Sane hæc fecisse Nehemiam post reditum ex captivitate Babylonica narratur in 11. Machabæorum cap. 2. Quæ cum ita se habeant, magnam habet Sæctatorum copiam Christianorum, & Rabbiorum plurimorum sententia illa, qua nobis tradiderunt, Esdræ, postquam ex captivitate Babylonica rediisset, libros Sacros aut dispersos collegisse, aut corruptos emendasse, idque Sinagogæ magnæ, seu Synedrii magni consilio, & auxilio, quod ad Mosaiici Senatus instar instituisse Esdræ, & Nehemiam credunt. Erat autem Esdras ad id aptissimus propter eximiam rerum sacrarum peritiam, ob quam Scriba doctus appellatur. Consule Hue-

Huetium in propositione 4. Demonstratio-
nis Evangelicæ. Fuere autem quidam etiam ex vetustis Patribus, qui opinati sunt, Esdræ libros Sacros, qui in Jerosolymorum incendio omnes funditus perierant, divini Spiritus afflatu dictasse: nititur hæc sententia auctoritate libri 4. Esdræ; sed ea sententia plures ob rationes merito rejicitur. I. Libri 3. & 4. Esdræ nullam fidem merentur, plurimisque fabulis scætant. II. Non est probabile in Jerosolymorum incendio nullos privatos Codices supervivisse, cum codices Bibliorum sacrorum infiniti pene essent: singuli enim Hebræi, si Rabbini credimus, debebant aut exscribere, aut curare, ut alii sibi exscriberent saltem volumen Legis, idest Pentateuchum. III. Esdræ ipse rogatus est a populo, ut produceret volumen Legis, quod produxit, & legit, audiente populo. Quis autem putet, lectum librum, quem ipse dictarat; quod auctor id narrat de pervulgato codice? IV. Quidam libri Canonici, & Paralipomenon, & libri Regum ex vetustioribus compilati apparent: in illis enim passim lector remittitur ad vetustiores; quod repugnat cum hoc systemate.

§. 11. Cæterum quod ad Canonem istum spectat, scio Richardum Simonium in historia critica Veteris Testamenti opinionem hanc de Synagoga magna, & de Canone Esdræ inter fabulas aniles, & Rabbiorum nugas retulisse. Scio similia scripsisse Spinozam in Tractatu Theologico-Politico, qui post Judam Machabæum Canonem tandem conflatum censuit: scio id ipsum persuasum fuisse Hobbesio in Leviana.

thane. Sed viri isti nullam asserti sui rationem protulerunt præter intemperantem Criticam, & judicandi libidinem, qua sola ratione a veterum Judæorum, & Christianorum constante traditione dimoveri non possumus. Sed mittamus paulisper Synedrium magnum; nam alioquin video vehementer inter Doctos contendere, quando nam is Senatus, qui certe Christi tempore extabat, post captivitatem constitutus sit. Mosaiicus enim ille Senatus vel a Regum tempore obsoletus erat: sub captivitate vero penitus evanuerat. Ejus in libris Esdræ, & Nehemæ nec vestigium quidem, nec vola, quidquid contendat Seldenus (de Synedriis lib. 2. cap. 16.). Itaque viri gravissimi negant, hoc temporis, Esdræ scilicet, ullam fuisse Synagogam magnam (ea 120. virorum erat) aut Synedrium (71. virorum). Vide Clericum in disert. de Synedriis, quæ addita est Commentario in libros Veteris Testamenti. Mittamus hoc, inquam: non video & hoc rejiciendum, Esdræ libros Sacros collegisse, & emendasse: erat enim ea res in Republica Hebraica restituenda præcipua, quam vix sine gravi crimine regiminis potuit omittere. Cæterum tantum abest, ut istæ Hobbesii, & Spinozæ conjecturæ apud me valeant, ut potius putem, Canonem Sacrorum librorum ipso esse Esdræ antiquiorem: & vero libri isti, qui sunt in Hebræorum Canone, non Esdræ primum tempore divini sunt habiti, sed longe ante, ut ex historia Judaica patet; præterea auctorum sunt Esdræ antiquiorum. Quis autem concoquat, Hebræos ante Esdræ libros Sacros non

non curasse, non distinxisse a non Sacris, nec in unum corpus collegisse? Id sane toti œconomiz religionis Hebraicæ adversatur. Ad hæc: discimus ex Josepho in libris contra Appionem, diligentissimos fuisse Hebræos in distinguendis libris Prophetarum ab iis, qui Prophetarum non erant. Quamobrem cum post captivitatem Babyloniam falsi Prophetæ passim veris admiscerentur Judæi, ne in electione librorum sacrorum errarent, secum statuerunt nullos alios divinos excipere. Quæ Hebræorum cura demonstrat, librorum Sacrorum Canonem tunc cœpisse, cum libri isti Sacri primum scribi cœperunt, autumque temporis progressu. Atque ita responderi facile potest argumentis Hobbesii, & Spinozæ, ex eo præcipue desumptis, quod in Canone Hebraico recensentur Prophetarum libri Esdra recentius scripti. Nempe non uno tempore consignatum fuisse Hebraicum Canonem, certum habeo: paulatim ut Prophetarum libri scribebantur, in illum adlegebantur.

§. 12. Illud superest, ut examinemus, cum plurimi libri, qui nunc in Canone Tridentino sunt, apud Veteres non sint habiti Canonici, quibusnam argumentis Tridentini Patres, idest paullo supra 30. Episcopi, quot Sessioni illi 4. interfuere, inter Canonicos retulerint. Libri, de quibus ante Concilium Tridentinum disputatum est, plures sunt: ex Vetere quidem Testamento Esther, Baruch, Danielis pars, Tobias, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, Machabæorum & 2. Ex

Novo Testamento Marci, Lucæ, Joannis partes quædam: Epistola ad Hebræos, Epistola Jacobi, posterior Petri, primæ Joannis versus unus. 2. & 3. ejusdem Joannis, Epistola Judæ, & Apocalypsis. Sane tres gravissimi Scriptores, nempe Melito Sardenis apud Eusebium lib. 4. Historiæ cap. 26. Auctor Synopsæ, & Gregorius Nazianzenus in carmine de Scripturis genuinis librum Esther rejecerunt ex Canone; sed ii ipsi, qui librum hunc Canonicum fecerunt, septem postrema Capita rejecerunt. Ita Hieronymus præfatione in hunc librum, Nicolaus Lyranus, Dionysius Carthusianus, Cardinalis Cajetanus; & post comitia Tridentina Sixtus Senensis lib. 1. & 8. Bibliothecæ Sanctæ: librum Baruch rejicit Hieronymus; & inter recentes Theologos Joannes Driedo in primo libro de Scripturis, & Dogmatibus Ecclesiasticis cap. ult. historiam trium puorum, historiam Susannæ, historiam Diacenis; quæ leguntur in Daniele, rejiciunt Judæi: iis consentire videtur Hieronymus præfat. in Daniele. Julius Africanus apud Eusebium in historia lib. 6. c. 13. Susannæ historiam habet, ut adulterinam: his subscripsit laudatus Driedo. Libros Tobiz, Judith, Sapientiz, Machabæorum Hieronymus expunxit ex Canone: idipsum Auctor Synopsæ, & Concilium Laodicenum Canone 59. Præterea omnes hos recensitos libros rejiciendos putavit Cajetanus, qui tempore Lutheri vivebat.

§. 13. Quod pertinet ad libros Novi Te-

sta-

stamenti, (a) ultimum caput Marci a pluribus Catholicis rejectum fuisse, quod Manichæismum redoleret, scribit Hieronymus Epist. ad Elvidiam quæst. 3. idem Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos meminit quosdam in dubium revocasse historiam de sudore Christi sanguineo, de Angeli apparitione, de Consolatione, quæ leguntur Lucæ 22. Præterea versum illum: *tres sunt, qui testimonium dant in Cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus*, qui legitur in prima Joannis, spurium fuisse apud Veteres, plurimis argumentis probat Erasmus: Epistolam ad Hebræos rejectam a Veteribus passim scribit Hieronymus, iisque ad hæsit Card. Cajetanus: Epistolam Jacobi, Tom. I.

postremam Petri, primam, & secundam Joannis, Epistolam Judæ non omnes Ecclesias recepisse, docet Eusebius lib. 2. historiæ cap. 23. Tandem Apocalypsim plures Veteres rejecisse testatur Hieronymus (b). Certe Concilium Laodicenum in suo de Scripturis Canone non retulit. Quæ cum ita sint, quæret quispiam, quibus argumentis Tridentini Patres libros, de quibus Veteres dubitarunt, aut quos rejecerunt diserte, inter Canonicos retulerunt (c)?

§. 14. Respondemus, non omnem veterem Ecclesiam libros istos rejecisse, sed aut privatos doctores, aut privatas Ecclesias; idque tum fecisse, cum nondum Ca-

G

non

(a) De Canonis Novi Testamenti tempore non consentiunt Docti. Græbius *Spicileg. Sacul. I.* pag. 320. sic scribit: Canon Sacrorum Librorum non statim ab Ecclesia, vivis adhuc Apostolis, factus erat; imo ne quidem mox post martyrium Pauli, & Petri, quo tempore S. Clemens Epistolam dabat ad Corinthios, Canon erat conditus; siquidem ipse sæpissime Veteris quidem Testamenti Scripturas, nullam vero Novi Testamenti allegavit, exceptis iis, quæ ad ipsos Corinthios ab Apostolo datæ erant, literis; unde colligere est, Clementem nullas alias Corinthiis notas existimasse. Similis quoque ratio Barnabæ, & Hermæ, quorum uterque paullo post excidium Jerusalem scriptis, neuter ullum Novi Testamenti librum allegavit. Et *Mililius in Prolegom. Novi Testamenti* pag. 23.

Hucusque, nimirum ab anno evulgata Epistola prioris D. Pauli ad Thessal. ad tempus usque editi Joannis Evangelii, dimidium fere dico sæculum, sparsi erant hi libri, ac separatim circumferebantur singuli, absque omni cæterorum comitatu. Nondum enim erat facta collectio aliqua sive Epistolarum, sive etiam Evangeliorum. Non Epistolarum certe; siquidem de aliquarum ex his, seu auctoribus, seu auctoritate, apud ipsas Ecclesias Apostolicas sæculis proxima sequentibus privatim dubitatum, ac publice disputatum fuit: id quod neutiquam accidisset, si ab aliquo Apostolorum adhuc superstite, ac præsertim Joanne, certus ipsarum numerus fuisset constitutus. Neque vero Evangeliorum: de hisce solis quatuor in Ecclesia lætitudinis nihil adhuc certe definitum erat, uti mox ostendam.

(b) Apocalypsim, ut librum divinum, citat Origenes in VII. contra Celsum pag. 328. edit. Gall. quo in loco citat illud Apocalypsis 5. v. 8. phialas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum.

(c) Hæc quæstio gravissima facta, postquam Lutherani, & Calviniani, Concilii Tridentini Radamanthi, adversus eum Canonem quacumque in buccam venerant, scripserunt. Litem nuper restauravit P. Corayerus, quum in Præfatione versionis historiæ Conc. Trid. Pauli Sarpi, tum in defensione ejus historiæ, quam Gallice vulgavit. *Amstelod. ann. 1742. pag. 99.*

De Librorum Sacrorum Genuinitate.

non librorum Sacrorum ab Ecclesia universa in Concilio aliquo Œcumenico collecta statutus esset; at postquam universa Ecclesia in Generalibus comitiis congregata rem attente perpendisset, reperit, præferendam eam opinionem, qua Sacri habentur, ei, qua negantur, quum præter plures doctos Patres, ei suffragetur Concilium III. Cartaginense: regulas autem sectata est, quas in hac re præscripsit Augustinus in 2. de Doctrina Christiana cap. 8. Augustini verba subjiciam: in Canonice autem, inquit, Scripturis, Ecclesiarum Catholicarum quamplurium auctoritatem sequatur, inter quas illæ sunt, quæ Apostolicas Sedes habere, & Epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in Scripturis Canonice, ut eas, quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponat eis, quas quædam non accipiunt: in eis vero, quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures, gravioresque accipiunt, eis, quas pauciores, minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit a pluribus, alias a gravioribus, quamquam hoc facile invenire non possit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto. His regulis Tridentini Patres usi Canonem suum conformarunt, atque ob signarunt; nec morati sunt, aut quod quidam Veterum omiserint, quod argumentum minimi roboris est; aut quod desertores alii negaverint, quod adversus graviores testes vix ullum habere pondus potest.

§. 1. **L**iber genuinus dicitur is, qui ab eo auctore scriptus est, cui tribuitur: ita libri Æneidos sunt genuini, si revera scripti sint a P. Virgilio Octaviani sæculi Poeta; & libri de Civitate dicuntur genuini, si scripti sint ab Augustino Hipponensi Episcopo, cui tribuuntur. Libro genuino opponitur liber spurius, qui est is liber, qui non est scriptus ab eo auctore, cui tribuitur; ex. gr. Pimander liber est spurius, quippe qui tribuitur Mercurio Trismegisto, a quo non est scriptus. Quibus regulis discerni possit liber genuinus a spurio, edisseruimus in elementis artis logico-Critice; sed consuli potest, si licet, & ars Critica Joannis Clerici, ubi ea de re ex instituto, & copiose disputat. Nunc autem ad librorum Sacrorum genuinitatem quod attinet, ea duplex statui potest; quarum altera sit ex parte Spiritus Dei, altera ex parte eorum hominum, quibus Dei spiritus usus est in his libris scribendis. Ex priori parte liber dicitur genuinus, si constet eum scriptum fuisse a Propheta aliquo, idest ab homine divino Spiritu agitato: etiam si quo Auctore usus sit in eo scribendo Spiritus Sanctus, ignoretur: ex altera parte dicitur genuinus, si constet ab eo scriptum fuisse homine, cui tribuitur: gratia claritatis priorem genuinitatem vocabimus *divinam*, alteram dicemus *humanam*. De utraque hic generatim differemus, & historicum in morem: nam de divina, sequente capite ex instituto agendum.

§. 2. Primus liber, qui in Canone est, non Judæorum tantum, sed etiam Christianorum, dicitur *Pentateuchus*: is completitur quinque volumina, quamquam apud vetustissimos Hebræos, unum retulerit, quemadmodum Rabbinæ tradunt. I. volumen ab Hebræis ex patrio vocabulo dicitur *Beresith*, idest *in principio*; a Græcis vero *Genesis*, quia universi productionem explicat. II. ab Hebræis appellatur *Veelesemoth* a patrio itidem vocabulo, idest *hæc sunt nomina*; a Græcis *Exodus*, seu *exitus*, quod nimirum narret mirabilem Israelitarum exitum ex Ægypto, duce Mose. III. dicitur Hebræis *Vaïcra*, idest *vocavit*, itidem a voce initiali & *Torat hachohanim*, *lex Sacerdotum*; a Græcis *Leviticus*, quia totum occupatur in Officiis, sacrisque Levitarum muneribus describendis. IV. appellatur ab Hebræis *Vajedabber*, idest *locutus est*; a Græcis, & Latinis liber *Numerorum*, quia in ipsa ejus fronte *Moses*, & *Aaron* totius populi calculum iniisse narrantur. V. tandem nominatur apud Hebræos *Elle addebarim*, idest *hæc sunt verba*: inscribitur etiam a Rabbinis *Misna*, idest *Lex*; a Græcis *Deuteronomion*, idest *secunda lex*: exhibet enim repetitam Legis promulgationem.

§. 3. De his libris tria quæri possunt præcipue. I. an omnium librorum sint vetustissimi, quod plurimi contendunt. II. an humanam habeant genuinitatem? an habeant divinam? III. sequente capite expendetur: de primo, & secundo, hoc in loco. Plurimi sunt auctores, qui primum literarum inventorem faciunt *Mosem*, a

quo *Pentateuchus* scriptus dicitur; in primis *Artapanus* apud *Eusebium* in historia Ecclesiastica. Hic eam ob rem primum omnium librorum, qui ab orbe condito sint scripti, faciunt *Pentateuchum*; at hæc opinio minus videtur probabilis: quis enim sibi persuadeat literarum usum ante *Mosem* nullum fuisse? Accedit, quod in libro *Numerorum* cap. 21. v. 14. memoratur *liber Bellorum Domini*, qui procul dubio antiquior esse debet scriptore *Pentateuchi*. Præterea viri doctissimi, in primis *Isaacus Jaquelotius* in dissertatione 1. de existentia Dei cap. 23., probabilissimis argumentis confirmant usum Canticorum, & Cantica ipsa scripta longe ante *Mosem* extitisse. *Marshamus* vero literas diu ante *Mosem* extitisse in Ægypto, gravissimis conficit testimoniis in Can. Chron. Sæcul. 2. Cæterum versamur in quæstione, in qua ob defectum veterum monumentorum nihil certi definire possumus. *Josephus* contra *Appionem* hanc sententiam magnis argumentis probare conatus est, nullum esse scriptum, quod suo tempore extiterit (erant autem plurima, & antiquissima Chaldæorum, Ægyptiorum, Græcorum) *Pentateucho* antiquius, quod sane hoc nostro tempore audacter affirmare possumus. Quum enim cætera omnia perierint, nullum restat, quod *Mosaicis* hisce scriptis sit antiquius.

§. 4. Sed illa gravior est quæstio, utrum *Pentateuchus* *Moyse* humanam habeat genuinitatem, seu an revera a *Moyse* scriptus sit? Hæc genuinitas probari non potest, nisi ex traditione: itaque liber is genuinus habetur, qui genuinus habitus est ab omnibus,

nibus, qui & auctoris tempore vixerunt, & deinceps sequuti sunt: ita non alia ratione libros Platonis, Aristotelis, Tullii, Livii genuinos habemus. Sed, ajunt, plures sunt libri ab Antiquis habiti genuini, quos Recentiores spurios demonstrarunt; velut Canones Apostolici, libri Dionysii Areopagitz, Constitutiones Clementis Romani &c. eodem vero argumento Pentateuchum genuinum esse demonstratur. Primum extitisse Mosem quemdam, qui Hebræos ex Ægypto eduxerit, non Hebræi modo omnes, sed Gentiles ipsi scriptores Ægyptii, Græci, Latinique tradunt. Legatur Huetius in demonstratione Evangelica prop. 4. Sane ex scriptoribus Gentilibus, quos habemus, Strabo, Diodorus Siculus, Justinus Trogi, Tacitus, alique, Mosem, resque ab eo gestas memorarunt. Præter quam quod totius Populi hæbraici continuata, & vetustissima consensio rem omnem conficit: in his enim rebus nisi nationis auctoribus credatur, nulla erit vetus historia, quæ vera probari possit. Manifestis igitur argumentis evincitur Mosem extitisse. Sed secundo iisdem argumentis comprobatur, Mosem Pentateuchum scripsisse; nam primo omnes quotquot fuerunt Hebræi scriptores, omni ævo certissimum habuerunt, Pentateuchum a Mose fuisse scriptum, quod solum satis est ad Pentateuchi genuinitatem ostendendam apud eos, qui non litigare, sed serio philosophari volunt. Deinde plurimi Gentiles, in primis Nicolaus Damascenus Augusti familiaris in historia universali, Strabo in Geographia, & vetustiores alii, Appion Grammaticus Alexand.

apud Josephum, Manetho ipse Ægyptius scriptor apud eundem, alique innumeri de Pentateucho loquuntur, tamquam a Mose scripto; nec Veterum ullus extitit, qui Pentateuchum a Mose abjudicaverit. Itaque Juvenalis sat. 14. hac de re loquitur, tamquam de publice credita

„Judaicum ediscunt, & servant, & metuunt Jus,

„Credidit arcano quodcumque volumine Moses.

Accedit eodem, quod in ipsis Pentateuchi libris Moses aliquid scripsisse dicitur Exodi 24. v. 4. *Scriptit autem Moyses universos sermones Domini*, & v. 7. *assumensque volumen sœderis legit audiente populo*, & cap. 34. v. 27. *Dixitque Dominus ad Moysen: scribe tibi verba hæc, quibus & tecum, & cum Israel pepigi sœdus*; & Deuteronomio 31. v. 9. *Scriptit itaque Moyses legem hanc, & tradidit eam Sacerdotibus Filiis Levi*. Ex his apparet potiore Pentateuchi partem secundum scriptorem Pentateuchi, a Mose scriptam; cur etiam non credamus, & reliqua scripsisse? Quidquid sit contra omnes Criticæ Regulas est, librum illi abjudicare auctori, cui a tota antiquitate adscriptus est. Nam si hoc argumentum incertum est, & dubium, omnis, ut dixi, vetus historia pereat necesse est. Hæc argumenta probant etiam genuinitatem divinam hujus libri; nam si liber hic a Mose est scriptus, & Moses ex magna Veterum consensione, & ex iis, quæ in Pentateucho leguntur, verus fuit Propheta, & magnus; nec fuit impostor, quod in Chronologia Sacra demonstravimus, sequitur Pentateuchum a magno

Pro-

Propheta scriptum fuisse, esseque adeo librum divinum; sed ea de re paulo post prolixius.

§. 6. At magnam hanc Veterum consensionem evertere conati sunt recentes isti paulo liberiores Philosophi, Thomas Hobbesius in Leviathane, Isaacus Peyrera in Tractatu Præadamitarum, Benedictus Spinoza in Tractatu Theologico-Politico, Richardus Simonius in historia critica Veteris Testamenti, Joannes Clericus in Responsionibus, & observationibus in historiam Simonii, Joannes Tolandus in Originibus Judaicis, & id genus omne Atheorum, aut Deistarum. Eorum præcipua argumenta in pauca conferam. I. Auctor Pentateuchi non eodem stilo scribit; plurima interrumpit, quædam repetit inepte, quæ ostendunt, non ab uno auctore fuisse illum scriptum; sed a pluribus, & diversis temporibus. II. Hujus libri auctor loquitur de Mose in tertia Persona, tamquam de auctore perantiquo, ejusque laudes recitat, quæ demonstrant, alium fuisse a Mose. III. Quid attinisset passim repetere verba illa: *usque in præsentem diem*? quæ probant auctorem istum Mose fuisse recentiore. IV. Geneseos cap. 12. v. 6. sic scribit: *pertransivit Abraham terram (Cananæam) usque ad locum Sichem, usque ad convallem illustrem: Cananeus autem tunc erat in terra*: qui hæc scribit, significat Cananæos suo tempore non fuisse in Cananide; at erant tempore Moïsi, nec ejecti sunt, nisi diu post Moysen; quippe qui tempore tandem Davidis Hebræi potiti sunt Jerosolymis, ut patet: ergo hæc Moses non scripsit. V. Deutero-

nomii 3. v. 11. ita scribitur: *Solus quippe Og Rex Basan restiterat de stirpe Gigantum; monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath Filiorum Ammon novem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus*: qui hæc scribit, supponit eos, quibus scribit, ignorare, quisnam fuerit Og iste: at Hebræi tempore Moïsi Og cognoscebant; viderant enim illum pugnantes, cæsum, & humi jacentem. Præterea lectus ferreus cur Scriptoris hujus ævo in Rabbath, non in Basan est, ubi tempore Moïsi fuerat, nisi quod temporis diuturnitate translatus est? Recentior ergo Mose Scriptor iste habendus est. VI. Geneseos 36. v. 31. *Reges autem, qui regnaverunt in terram Edom, antequam haberent Regem Filii Israel, fuerunt hi &c.* qui hæc scribit, profecto scribit, postquam Hebræi Reges habuerunt: at fuit id diu post Moysen. Ergo Scriptor iste Mose est recentior 500. scilicet circiter annis. VII. Moses erat implicitus curis Reipubl. molestissimis: eæ curæ tales, ac tantæ erant, ut Jethronis consilio coactus sit 72. alios minores Judices statuere: qui ergo in tantis curis potuit Moses animum historiæ Judicæ scribendæ intendere? VIII. In Republica Hebræa, vel ab ipso Moïsi tempore publici fuerunt Notarii ad Ægyptiorum exemplar, qui Annales scriberent publicos: id testatur Josephus, & comprobatur a doctissimis Rabbiorum; demonstratum præterea est a Richardo Simonio: sane isti Annales memorantur passim in libris Canonicis. In lib. Numerorum memoratur *liber bellorum Dei*; in libris Josue, Paralipo-

me-

menon, Regum memorantur Annales alii, in primis Annales rerum Judicum, Regum Judæ, Regum Israelis. Ex his Annalibus libros Josue, Judicum, Paralipomenon, Regum collectos gravissimi Theologi nostri post Theodoretum, aliosque veteres, præcipue Andreas Masius, & Sixtus Senensis putant. Pentateuchi igitur libri ab iisdem Notariis primum fusi scripti sunt, deinde in epitomen collecti. (a)

§. 6. Atque hæc sunt præcipua argumenta, quæ probare videntur, librum Pentateuchi non fuisse a Mose perscriptum; quibus si ostendamus nullam inesse vim, vetus traditio solida remanebit. Et primum sane argumentum, quod magnifice adornat Simonius, totum desumptum ex ideis rerum nostrarum, quibus res veteres dimetiri solemus. Nempe veteres illi, & antiquissimi Scriptores non tanto ordine scribebant, quanto nos. Contenti erant cogitationes suas explicare, ut prodesse: de ordine, & de pulchritudine scriptorum minus erant solliciti. Ipse Paulus Apostolus, qui cultioribus scribebat temporibus, non verebatur prædicare: se imperitum esse sermone, sed non scientia: se non venisse in persuasibilibus humana sapientie verbis. Accedit, quod qui scribit res sui temporis, quæ publice sunt notæ, paucis plerumque verbis illas indicat; nos, qui legimus antiqua illa, videmur in illis mutilationem deprehendere, quod antecedentia quædam, aut

(a) Qua, inquit Simonius (hist. Crit. Vet. Test. lib. I. cap. I.) hypothesi omnibus objectionibus, quæ adversus interpolationes, perturbationes rerum, & historiarum, mutilationes Chronologia, & Genealogiarum obscuritatem, cæterorumque locorum fiunt, potissimum a Spinoza, responderi facillime posse puto, ut auctoritas Scripturarum sancta recta conservetur.

consequentia, quæ velut nota auctor omisit, ignoramus. Sed & idem veteres Scriptores in more habent quædam repetere, si e re publica interesse videant. Nullum ergo inde solidum argumentum contra genuinitatem Pentateuchi desumi potest.

§. 7. In secundo argumento solvendo non est, cur multum laboremus. Scitum enim est, veteres plurimos Scriptores in historiis suis de se scripsisse in tertia persona: ita Cæsar in Commentariis de bello Gallico, Dares Phrygius de excidio Trojano, alique. Laudes porro, quas interferit, modestissimæ sunt: nihil scribit, quod adulationem sapiat: vera scribit. At verba illa: usque in præsentem diem, si dicamus a Restauratoribus Scripturarum addita ad faciliorem rerum vetustarum intelligentiam, nihil genuinitati horum librorum derogabit. Sane dubitandum non est, Esdram, aut alios scripturarum restauratores quædam illis addidisse, aut recentia nomina propria vetustis substituisse, ut Geographia intelligeretur, aut facta historica minutis notulis explicasse clarius; quod contigit in iis locis, quæ in 3. & 4. argumento sunt posita. Ejusdem naturæ est, quod in calce Deuteronomii describitur de Moysis morte, & parentalibus. Ad eadem pertinet, quod de Regibus Judæorum scriptum est in 36. Genes. ut mittam alia. Sed hæc libri genuinitatem non everunt. Præterea potuerunt hæc ad libri marginem

ginem notari, deinde paulatim in corpore ipso describi.

§. 8. Ad duo postrema argumenta ita respondemus: Primum non negamus Mosen implicitum fuisse magnis Reipublicæ curis, sed illæ non prohibebant, quin aliquid scribere posset. Nec putandum est uno tempore Pentateuchum scriptum; nam Genesis scribi potuit a Mose ante exitum ex Ægypto, cum in Madianitide otio abundaret: quo in loco librum quoque Jobi scripsisse plerique autumant. Deinde paulatim, quæ in quatuor aliis libris continentur, potuit exarare. Sane Mosen scripsisse legem a Deo datam, non est quod dubitemus: Hobbesius ipse, & Simonius ea in re consentiunt. Quædam etiam alia ut scriberet, Deus ipse præcepit. Quod si ista scribere potuit, cum semel stilum sumisset, probabilissimum est & reliqua, quæ cum his sunt conjuncta, scriptitasse. Sed erant, inquit, publici Notarii, qui Annales scriberent: esto; at id non vetat, quin Moses, alique Prophetæ scribere ipsi aliqua potuerint. Quid? si dicamus Mosen, aliosque Prophetas, non ipsos manu sua scripsisse, sed Notariis dictasse, iisque usos tamquam Amanuensibus? nam id constat de Jeremia. At quod vult Simonius, libros omnes Veteris Testamenti a Notariis istis primum copiosius scriptos, dehinc ab iisdem in compendia redactos, qui, pro ut e re esse publica judicabant, iis addiderint, detraxerint, immutaverint, quædam etiam minus ad rem popularem pertinentia suppresserint (hist. Crit. V. T. lib. I. c. I.) minus videtur probabile. Primum, Nota-

rios istos tam esse antiquos apud Hebræos, quam contendit Simonius, nullo modo constat; mera est hypothesis: & si fortassis sequioribus temporibus extiterint, sane eorum antiquitatem arbitrato suo statuit Criticus iste, aut saltem frigidis conjecturis probat. Deinde si statuamus, primos libros a Prophetis scriptos, quod magna consensione tradunt Hebræi, num credere poterimus, Hebræos passuros fuisse Prophetarum suorum libros mutilari? Mirum certe est, auctorem libri *Cosri*, quem Buxtorfius P. latine dedit, potuisse scribere, integros historiarum, & Prophetiarum Hebræici populi libros desiderari, librosque, qui habentur, non alia continere, quam quæ ad populi faciunt institutionem, relictis aliis, ut archivis delitescerent. Nam quamquam ea sententia & Origenis fuerit, & aliorum veterum Theologorum, audacissima tamen mihi videtur: quippe quæ tota eo tendit, ut credamus, Sacerdotes, & Scribas Hebræos non Dei doctrinam prædicasse populis, sed quod viderant esse ad populos aut in obedientia continendos, aut ad armandos pro rebus suis, aut quod rei Sacerdotum esset accommodatum; quod divinitatem omnem Hebræicæ Religionis destruit. Sed, inquit Richardus: Notarii illi Prophetæ erant & ipsi: nempe & hoc eodem arbitratu suo statuit. Cæterum quod in plurimis libris Annales ipsi memorentur, non imus inficias: sed etsi quidam libri Hebræi a Prophetis ex vetustis Annalibus compilari dicantur, an id de omnibus tuto affirmare possumus? De libro vero *Bellorum Dei*, qui laudatur in Numeris, non consentiunt Do-

xi. Calmet in ea est opinione, librum illum fuisse Annales quosdam veteres minime divinos. Alii arbitrantur esse vetusta quædam hominum piorum carmina, in quibus res a Deo erga homines gestas pro ejus temporis consuetudine descriptas fuisse putant. Ego in ea sum sententia, aut Mosem ipsum indicasse futores Annales, qui ab aliis suo tempore scriberentur, aut verba illa a restauratoribus Scripturarum addita, ut remitterent Lectorem ad pleniorum aliquam historiam post Mosem scriptam.

§. 9. Sequitur liber Josue, qui seriem continet rerum ab ipso gestarum per annos 17, quibus post Mosem populum Hebraicum rexit, & præterea res quasdam gestas sub Eleazaro. Librum hunc a Propheta aliquo scriptum, adeoque divinam habere genuinitatem, ex ipsa continuata Hebræorum traditione probamus: nam sane diligentissimi fuerunt Hebræi in libris Prophetarum a sæcularibus discernendis, ut superius demonstratum est. De genuinitate humana non constat, nedum inter Hebræos, sed ne inter Christianos quidem. Rabbi Isaac Abarbanel præfat. in Josuam affirmat scriptum fuisse a Samuele. Hugo Grotius post tempora Salomonis scriptum fuisse censet. At Thalmudistæ arbitrantur ab ipso Josua fuisse scriptum, postrema vero capita ab aliena manu addita: in eadem opinione erat Auctor Synopsos. Theodoretus vero putat excerptum fuisse ex libris *Iustorum* in eodem lib. cap. 10. recensitis. Andreas Masius, qui in hunc librum doctissimos edidit commentarios, putat eum ab Esdra ex publicis Annalibus compilatum fuisse. At

Natalis Alexander in Historia Ecclesiastica Veteris Testamenti, ætate mundi 4. dissertat. 16. post multa concludit, librum hunc incerti esse Auctoris, quod verissimum est. Præter Masium doctissime in hunc librum commentatus est Nicolaus Serarius Jesuita & ipse.

§. 10. Liber Judicum historiam continet annorum 315. a Josue nimirum morte ad finem usque Samsonis. De illius Auctore sic scribit Huetius in Demonstratione Evangelica: *Eum esse librum bellorum Dei in libro Numerorum laudatum, censuit Aben-Ezra. Visum est quibusdam, Judices ipsos sua in libro hoc gesta consignasse. Samueli adscribunt Isidorus, & Thalmudista: alii Ezechieli, Esdræ nonnulli.* Auctor Synopsos de vita, & morte Prophetarum scriptum fuisse putat a Scribis sacris: quæ fortassis opinio verior est. Quidquid sit, id certum est non constare de genuinitate humana libri istius: at constat tamen de genuinitate divina; est enim liber antiquus, ut plurimis probat Huetius, & in Canonem Hebræorum relatus: nemo unquam de illius divinitate dubitavit.

§. 11. Liber Ruth historiam continet cujusdam foeminae Moabitidis, quæ nupta Booze inter Progenitrices Davidis esse meruit. Hunc librum partem esse, & veluti appendicem libri Judicum, Hebræorum sententia est. Testatur quoque Origenes apud Eusebium in Historia Ecclesiastica lib. 7. c. 25. & Hieronymus in Prol. Galeato, hunc librum cum libro Judicum unum fuisse apud Hebræos volumen. Hinc de Scriptore eadem dubitatio; sed cum & in Canone Hebræo-

bræorum semper fuerit, & nemo de divina ejus genuinitate unquam dubitaverit, inter libros divinos referendus procul dubio est.

§. 12. Tum vero recensentur libri quatuor Regum, quorum tamen duos priores Samuelis appellant Hebræi, duos posteriores Regum. De eorum genuinitate divina constat; semper enim ab Hebræis ut divini sunt habiti, nec unus quidem ea de re unquam dubitavit. Sed non item constat de genuinitate humana. Scribit Grotius, ab Hebræorum eruditissimis auctorem credi Jeremiam omnium quatuor librorum. Calmet præfat. in hos libros varias, quæ feruntur opiniones, futes conjecturas vocat. Ipse vero putat Esdram fuisse eorum Scriptorem, quæ & ipsa conjectura est. Verosimiliorem puto sententiam Sixti Senensis, Joannis Clerici, Simonii, veterumque illorum, Diodori Tarsensis, Theodreti, & aliorum, qui censent hos libros ab aliquo Prophetarum excerptos esse ex publicis Hebræorum Annalibus. Sane in his libris passim lector remittitur ad publicos Hebræorum Annales; quod magno est argumento ex illis esse collectos.

§. 13. Paralipomenon, idest *prætermisforum* unus est apud Hebræos liber, qui & liber Chronicorum vocatur: apud nos in duos divisus est. Primus continet Epitomen Historiæ, & Chronologiæ sacræ ab orbe condito ad Davidem per annos 2991. secundus reliquorum omnium Regum utriusque Regni Hebraici contexuit historiam. Esdram libros istos lucubrasse, Hebræorum omnium fama est consentiens, inquit Huetius. Sed eos esse collectos ex vetustioribus Tom. I.

Annalibus ab incerto Auctore ipse censet Huetius: hæc certe omnium probatissima est sententia; sed quamquam incerta sit genuinitas humana, constat tamen de divina: semper enim in Canone Hebræorum sunt habiti.

§. 14. Sequuntur duo libri *Esdra* dicti; sed re vera primus tantum *Esdra*, alter *Nehemiæ* magna Hebræorum, & Christianorum consensione, perstreperente licet Spinoza, tribuuntur. Itaque magna probabilitate illorum humana genuinitas constat. Præterea cum semper in Canone Hebræorum, & Christianorum fuerint, de illorum divina genuinitate etiam constat. Sane reperti non sunt, nisi Anabaptistæ, qui eos ex Canone rejecerint. Feruntur autem duo alii libri *Esdra*, tertius nempe, & quartus. Eos fuisse genuinos, & Propheticos, veteres plurimi Christiani sibi persuaserunt; sed nec Hebræi illos, nec Christiana Ecclesia umquam pro divinis habuit; enimvero putidissimis Rabbiorum fabulis scatent: itaque in Editionibus Bibliorum ad calcem referri solent cum aliis quibusdam apocryphis.

§. 15. De genuinitate humana libri *Tobia* non constat, de divina vero post Comitium demum Tridentinum constat, ut superius dictum est. Idem dictum volumus de libris *Judith*, & *Esther*, qui sequuntur. Hugo Grotius putat, librum *Judith* lucubratum fuisse Antiochi Epiphanis tempore, paulo ante Assamonæorum Principatum, totumque esse ænigma, & concinnatum ad confirmandos Judæos adversus grassantem impij hujus regis tyrannidem: uno verbo esse

esse vult sacram quandam Tragœdiam. Censet igitur, quod Judith sit Gens Judaica, Bethulia Templum Dei, gladius Judithæ preces Sanctorum, & alia eundem in modum, quæ jam Lutherus, Erasmus, alique scripserant. At hæc esse falsa ex eo patet, quod Juditha dicatur fuisse filia Merari, uxor, & vidua Manassæ, qui characteres sunt Historiæ, non fabulæ; quasi vero Orestes non dicatur in fabulis filius Agamemnonis, ejusdem Clytemnestra vidua. Sed opponunt non memorari hanc historiam in aliis Judæorum scriptis. Respondeo, argumentum hujusmodi negativum, ut vocant, nihil omnino probare. Legatur Serarius, qui in hunc librum doctissimos edidit Commentarios. Quod spectat ad librum Estheræ, ejus historiam commentitiam esse, & nihil esse præter Tragœdiam, Novatores ferme omnes sibi persuaserunt, quæ esse falsa Theologi nostri omnes demonstrarunt. Consulatur Bellarminus de Verbo Dei scripto, & Calmetus præfatione in hunc librum.

§. 16. Liber Job sanctissimi illius viri invictam patientiam, probatissimam virtutem, & sublimem de Divina Providentia disputationem continet. Singula in hoc libro verba plena esse sensibus, scribit Hieronymus in epist. ad Paulinum. Jobo inter Hebræos Philosophos locum facit Buddeus introduct. ad Historiam Philosophiæ Hebræorum §. 10. *Neutiquam*, addit ille, *audiendi sunt, qui volunt nullum unquam Jobum exstitisse, namque & Ezechiel cap. 14. v. 14., & Jacobus Apostolus cap. 5. Jobi meminere, ut viri summæ integritatis, san-*

ctitatis, patientiæ. Omnes certe veræ historiæ characteres in hoc libro conspiciuntur, in primis propria nomina regionum, amicorum, & filiorum, quasi in Romanensibus historiis id non obtineat. Non est igitur & hæc Tragœdia, ut quidam autumant; sed de auctore incerta omnia. Huetius post plurimos Veteres putat fuisse Moysen, qui eum librum, dum in Madianitide versaretur, scripserit; sed nihil affert pro sententia sua, nisi conjecturas admodum leves. Fridericus Spanhemius, qui historiam Jobi scripsit, & illustravit, putat, hunc librum, seu potius libri Historiam primum fuisse a Jobo, aut Jobi amicis lingua Arabica scriptam; deinde ex ea circa Davidis, aut Salomonis tempora librum hunc conflatum ab Hebræorum aliquo. Liber, quidquid sit, in Canone Hebraico est, & Christiano, adeoque de genuinitate divina constat.

§. 17. Liber 150. Psalmorum propheticus pene totus est, ut Patres docent. Eorum præcipuus scopus sunt Christus, & Ecclesia. Versibus constare Psalmos, constans est Eruditorum sententia: sed quales sint versus illi, inter doctos non constat. Hieronymus, alique Psalterium digestum esse putant carminibus Iambicis, Alchaicis, & Sapphicis instar Pindaricorum, & Horatianorum. Joannes Clericus censet Poësim Hebræorum fuisse non metricam, qualis Græcorum, & Latinorum, sed rhythmicam, qualem Galli, Itali, & Germani habent. Sed hunc rhythmum non omnes odorantur Critici. Scaliger Psalmos esse solutam orationem, caractere tamen poetico ani-

animatam, idest phantasia Poetica adornatam censuit, plurimosque habuit sectatores. Pridaux in Hieronymi sententiam ivit, eumque sectati sunt Auctores Historiæ Universalis *nota* ad cap. 2. partis 1. voluminis 4. Legatur dissertatio Calmet de Poësi Hebræorum. Auctor Psalmorum non unus est David, ut Philastrius Brixienfis putavit, licet major pars Davidi debeatur, ut perspecte docet Hieronymus. Sane quidam sunt Psalmi Davide posteriores, velut ille: *Super flumina Babylonis illic sedimus, & flevimus*, qui haud dubium post captivitatem Babylonicam scriptus est. De genuinitate divina hujus libri constat ex Canone Hebræorum, & Christianorum.

§. 18. Liber Proverbiorum Ethicam sacram continet, cujus auctor in fronte sese prodit: *Parabolæ Salomonis filii David Regis Israel*. Hunc librum tanti fecit Erasmus, ut præceperit Horatianum illud:

Nocturna versate manu, versate diurna. de ejus divina genuinitate ex Canone Hebraico constat. Eidem Salomoni magna consensione tribuitur Ecclesiastes, licet Grotius Zorobabeli adscribat: est & ipse in utroque Canone.

§. 19. Sequitur liber Hebraice inscriptus *Sir a sirim*, idest Canticum Cantorum, qui est Hebraismus, pro Cantico omnium perfectissimo. Sub figura nuptiarum Salomonis cum Filia Regis Ægypti, intimam quamdam caritatis Christi, & Ecclesiæ unionem describit, ut Patres interpretantur. Nonnullos offendit amatorium hoc descriptionis genus, secretiora nuptiarum arcanæ, lenesque amantium sub noctem su-

furri, & molles contrectationes: itaque tantum abest, ut librum Sacrum habeant, ut potius pastoralem, & amebam Eclogam reputent, quos inter est Sebastianus Castalio. Sed iis tota Hebraica, & Christiana Ecclesia adversatur: magna consensione Salomoni tribuitur; estque in utroque Canone.

§. 20. Sequentes duo libri, *Sapientia nempe, & Ecclesiasticus* incerti sunt Auctoris. Philoni Alexandrino, qui sub Cajo Imperatore vivebat, primus adscribitur, ex eo ducto argumento, quod plurimos contineat Platonismos, cui sectæ erat Philo addictissimus. Alter tribuitur Jesu filio Sidrach, qui illum ex Hebræo exemplari traduxerit. Legatur Dupinus in Prolegomenis Bibliorum lib. 1. cap. 3. Superius monuimus, hos duos libros, nec in Hebræo Canone fuisse, nec ante Comitia Tridentina ulla publica Ecclesiæ lege Canonicos fuisse habitos. Sed Tridentini Patres Canonicos illos declararunt.

§. 21. Prophetas majores a minoribus sola libri magnitudo distinguit. Sunt autem illi quatuor. Primo loco ponitur *Isaias*, qui vaticinatus est sub quatuor Regibus Juda, Ozia, Jonathane, Achazo, & Ezechia. Ab impio Manassæ lignea serra dissectum communis est Hebræorum traditio. Secundus est *Jeremias*, qui anno vitæ 15. ut putat Hieronymus, Propheticum munus obire cœpit. Cum Jeremia conjungunt Hebræi Prophetiam Baruch, qui Jeremiæ fuit amanuensis. Tertius est *Ezechiel* ortus ex nobili Sacerdotum stirpe. Prophetare cœpit in Chaldæa tempore captivitatis Baby-

lonicæ. Vetus est traditio, Ezechielem a Pythagora auditum fuisse, quam probabilem putat Huetius in *Demonstratione Evangelica*, & Stanlejus in *Historia Philosophiæ in Pythagora*, quod contingere potuit in provecta Ezechielis senectute. Quartus est Daniel ex regio semine natus, qui tempore captivitatis Babylonicæ prophetavit in Regia Chaldaeorum. Cum hoc probabilius esse Pythagoram convenisse, opinatur Pridaux: opinatur & ab eo multa Zoroastrem accepisse. Libros istos esse genuinos, constantissima est omnium Hebræorum traditio. Benedictus Spinoza in *Tractatu Theologico-Politico* arbitratur, has prophetias longo post prophetas istos tempore collectas, varieque interpolatas. Nititur eo potissimum argumento, quod nec rerum in iis, nec historiarum ordo constet. Sed hoc argumentum, quod invictum videtur Spinozæ, nihil omnino probat: nempe Deus dum Prophetas alloquebatur, non rerum ordinem, aut historiæ concatenationem spectabat, sed populi utilitatem, & religionis integritatem. Revelationes vero Dei scribebant Prophetæ eo prorsus ordine, quo illæ erant factæ. Idem dicendum est de duodecim Prophetis minoribus. Nec tamen resistimus, ut in aliis libris, ita in his quædam explanationis gratia aut ab Esdra, aut aliis sacrorum Librorum restauratoribus esse addita. Quidquid sit, Prophetarum libri divinam habere genuinitatem, semper & in Hebræa, & in Christiana Ecclesia creditum est.

§. 22. Restant ex Veteri Testamento libri Machabæorum duo, qui enarrant statum Reip. Hebræicæ sub Græcorum Monarchia.

Lingua Hebraica scriptos fuisse consentiunt viri docti, ostenduntque frequentes eorum Hebraismi; sed exemplaria Hebræa jamdudum perierunt. Non sunt in Canone Hebraico, nec fuerunt in primo Christianorum Canone: post Comitia tamen Tridentina Canonici sunt. Atque hi sunt Veteris Testamenti libri. De libris vero Veteris Testamenti apocryphis legatur vir doctissimus Fabricius in *Codice Pseudo-epigrapho Veteris Testamenti*.

§. 23. Sequuntur libri Novi Testamenti. Hi omnes Græce sunt scripti, si excipias Evangelium Matthæi, quod lingua Syriaca exaratum contendunt Docti, cui addunt Epistolam ad Hebræos. Evangelium omnium primus scripsit Matthæus anno æræ vulgaris 39. ut consentiunt Eruditi. Videtur Matthæus scripsisse, ut Veteris Testamenti Prophetiis de Christi adventu Judæos convinceret. Dehinc scripsit Marcus brevius anno 43. paulo ante quam Alexandriam a Petro mitteretur. Ex Evangelio Matthæi videtur Marcus suum confecisse. Lucas Antiochiæ natus, & a Paulo Apostolo ad Christianismum conversus, Paulique individuus comes scripsit anno 56. ex Apostolorum reliquorum narrationibus, ut ipse testatur. Omnium ultimus Evangelium scripsit Joannes, postquam ex exilio rediisset anno 99. æræ vulgaris, ut putant. Duabus de causis scripsit, ut refert Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis in Joanne: Prima, quod ea de re rogatus esset ab Episcopis Asiæ. Secunda, ut Ebionem, & Cerinthum, qui negabant Christum ante Mariam extitisse, refutaret: itaque Scriptorum

Novi

Novi Testamenti nemo plenius Christi Divinitatem explicuit. Quo vero tempore singulæ Apostolorum Epistolæ sint scriptæ, non vacat dicere. Legatur Juveninus de Scripturis tom. 1. institut. Theologic., & Dupinus in *Prolegomenis Biblicis*. Libros istos Novi Testamenti esse ab iis auctoribus scriptos, quibus tribuuntur, tam est ex constante Christianorum traditione apertum, ut qui id negat, neget etiam se videre. Nulla igitur hac de re aut fuit unquam, aut esse potest inter homines sani capitis controversia.

CAPUT III.

De Librorum Canonicorum Divinitate.

§. 1. **U**T librorum Canonicorum divinitatem demonstremus, initium faciendum est a libris Novi Testamenti. Sed ut librorum Novi Testamenti divinitas constet, quædam, quæ Deistæ adversus eorum genuinitatem opponunt, omnium primum paucis sunt confutanda. Christi, inquit, Discipuli, qui horum librorum auctores feruntur, omnes erant analphabeti, idest literarum ignari. Scribere igitur ipsi libros istos non poterant; genuini ergo non sunt. Respondemus 1. non omnes Christi Discipulos literarum ignaros fuisse; nam Matthæus cum telonio præfesset, literarum erat haud dubium peritus. Lucas Medicus erat, & Philosophus, ut Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis testatur. Paulus in Mosaica lege a Gamaliele erat eruditus. De Marco, ignorasse eum literas nullo argumento Deistæ probare possunt: stat ergo

pro eo vetus persuasio. Jacobus auctor Epistolæ erat Frater Domini: educari ergo & ipse in literis potuit. Controversia ergo ad tres refertur, Joannem, Petrum, & Judam; fuisse enim eos piscatores disertis verbis traditur in Evangelio. Sed primo id non obstat, quo minus legere, & scribere sciverint, cum Hebræi ferme omnes studerent, utpote qui Legis discendæ opus habebant. Deinde etiam si demus, scribere eos nescivisse, an non potuerint amanuensibus uti? nec enim liber minus est genuinus, quod non ab ipso Auctore scriptus fuerit; sed ab amanuensi aliquo, auctore ipso dictante. Respondemus 2. eodem modo Apostolos scribere potuisse literarum ignaros, quo modo linguas, quas ignorabant, loqui. Scio hanc responsionem, qua ad miracula confugimus, a Deistis rideri; sed qui scit, totam Christi, & Apostolorum vitam continuata fuisse miracula, id profecto non ridet.

§. 2. Opponunt 2. plerisque Novi Testamenti libros fuisse ab antiquis aliquot repudiatos, veluti Evangelium Lucæ a Cerintho, & Carpocrate, Joannis Evangelium ab Alogis, Acta Apostolorum, & Pauli Epistolas a Severianis, Epistolas ad Hebræos, Jacobi, & Petri secundam, ut & Apocalypsim a magna veterum Christianorum parte. Respondemus 1. constare saltem de genuinitate Evangelii Matthæi, quod a nemine repudiatum est; quod si constat, constat sane de præcipuis Christianæ Religionis fundamentis. Deinde qui rem hanc sincere expendit, is invenit procul dubio paucos quosdam, & ignobiles Hæreticos com-

communi Ecclesiæ traditioni se opposuisse nulla ratione, sed pura contradicendi libidine, & studio dogmata sua perversa, quæ in libris illis damnabantur, defendendi. Quod si huiusmodi argumenta adversus communem Veterum contestationem vim aliquam habere possunt, actum erit de Veterum monumentorum omnium genuinitate. Dicamus Æneidem Virgilii esse a Patribus Benedictinis elucubratam, quando id Arduino placet. Non pudet autem Deistas intestabiles hos homines pro causa sua laudare?

§. 3. Illa objectio paulo molestior quibusdam videtur, libros istos corruptos esse, & plane diversos ab iis, quæ Apostoli scripserunt. Id certe nobis opponunt Muhammedani; sic autem probare conantur. 1. plura sunt, quæ veteres PP. ex scriptis Apostolicis citant, quorum in libris, quos habemus, neque vola, neque vestigium apparet, quale illud: *estote probi nummularii*. 2. Pleraque apud Patres reperiuntur ex his libris laudata, quæ diverso modo leguntur; cuiusmodi illud in Clementis epistola 2. usurpatum: *Si exiguum non servastis, quis magnum vobis dabit?* Dico enim vobis: qui fidelis est in minimo, & in multo fore fidelem; quæ verba sunt quidem apud Lucam, sed diverso plane modo. 3. infinitæ sunt variæ lectiones librorum Novi Fœderis, ut videre est in Novo Testamento Millii. In præfatione Novi Testamenti Westenii triginta mille variæ lectiones numerantur. 4. an probabile est ex omnibus libris, qui a tempore, a librariis, a Critico-falsariis mirum in modum corrupti sunt, solos Sacros Chri-

stianorum libros immunes fuisse servatos? 5. Narrat Victor Tununensis Episcopus Africanus auctor coævus, quæ sequuntur: *Messala Consule, Anastasio Imperatore iubente, Sancta Evangelia, tamquam ab idiotis Evangelistis composita reprehenduntur, & emendantur*. Victoris Chronicon, in quo hæc leguntur, primum editum est Ingolstadii per Canisium anno 1600. editum etiam est a Scaligero ad Chronicon Eusebii. Hæc contigerunt 6. Sæculo: ab eo igitur tempore non amplius habemus Evangelia talia, qualia fuerant ab Apostolis scripta. Refert præterea Victor, idem narrari ab Isidoro Hispalensi in suo Chronico; & leguntur eadem verba in Chronico Isidori Hispalensis edito Parisiis 1601. ut sit mirum, Huttellium præfidenter scribere potuisse, se frustra in Isidori Chronico locum illum perquisivisse. Nec dubito, quin ex hoc facto Mahummedani Alkorani conditores jam hauserint, nos corrupisse Evangelia. Cæterum hoc factum tam destruit genuinitatem Evangeliorum, quam conatus tot aliorum hæreticorum, qui identidem tot Scripturas corruerunt: nempe probe cavit semper Ecclesia ab huiusmodi exemplaribus corruptis; quod pluribus Veterum querimoniis, & cautionibus adhibitis probari posset, si esset opus. Revera conferendo loca Evangelica, quæ in nostris Codicibus extant, cum locis citatis a Theologis infinitis, qui ante Anastasium scripserunt, eadem reperiuntur; quod apertum est argumentum, Evangelia, quæ nunc habemus, sincera esse.

§. 4. Sed & huic objectioni facillime respondetur.

Respondetur. Primum Criticorum regula est, libros esse integros, si qui veteres, & coævi ex illis descripta habent, eodem prorsus modo in libris illis scripta reperiuntur, ut Clericus in arte critica tom. 2. part. 3. sect. 2. cap. 2. §. 9. docet. Cum autem quæ veteres Christiani, & Apostolicis temporibus vicini ex libris Novi Testamenti laudant, eodem prorsus modo in illis reperiantur, ut quilibet judicare facile potest, si loca illa pene innumera conferre velit, conficitur, libros istos integros omnino esse. Sed variant quædam! Respondemus, varietatem hanc non reperiri in sententiis, sed tantum in verbis. Ea autem hinc nata est, quod veteres illi Theologi scribentes, dum nimis memoriæ confiderent, non fuerunt solliciti, ut loca, quæ citabant, consulerent: hinc etiam factum est, ut plerumque nec librum citent, aut unum pro alio citent. Quod autem sententias quasdam proferant, quæ in scriptis istis non habentur, id ex duabus potissimum causis factum censeo. 1. quod eas non ex Scriptura, sed ex traditione habuerint. 2. quod fortassis plerique veterum Patrum apocryphis libris usi sint; nam ferebantur ea ætate & alia Evangelia, veluti secundum Ægyptios, secundum Hebræos, secundum XII. Apostolos, secundum Petrum, secundum Paulum, secundum Matthiam; & alia scripta apocrypha sub Apostolorum nomine, de quibus legitur Concilii Romani definitio sub Gelasio Papa apud Gratianum part. 1. dist. 15. & Richardus Simonius in Historia Critica Novi Testamenti. Non omnes autem veteres Theologi ea critica fuere præditi,

qua possent accurate hos libros internoscere.

§. 5. Quod ad varias lectiones, & corruptiones spectat, hæc duorum sunt generum: aliæ enim sententias, aliæ verba attinent. Prioris generis corruptiones saltem in locis, quæ fidem, spem, & mores spectant, nullas esse in sacris Novi Testamenti Codicibus, ex eo patet, quod nullæ hucusque ejus generis produci ab Atheis potuerunt. Posterioris vero generis etsi aliquæ sint; ex tamen integritati librorum non officiunt. Qui autem Sacri libri vim temporis, Librariorum, Criticorum, falsariorum evadere potuerint, non est scitu difficile: nempe cum libri isti & majori reverentia haberentur, & in publicum Ecclesiarum usum describerentur, maxima in eo cura adhibebatur. Cæterum cum libri alii profani etiam antiquiores integri ad nos demandati sint, quanquam non eadem cura haberetur, quid mirum est, si libri Sacri integre ad nos pervenerint?

§. 6. Accedamus nunc ad horum librorum veritatem demonstrandam. Cujuslibet libri duæ quasi partes statui possunt, Dogmatica, & Historica; & illa quidem docet, hæc vero narrat. Liber ergo verax est, cum & nihil docet, quod sit aut rationi, aut experimentis contrarium, & nihil narrat, quod aut incorruptæ aliorum fidei, aut claris argumentis adversatur; huiusmodi esse libros Novi Testamenti afferimus: initium faciemus a parte Historica. In omni historia tria sunt spectanda, Historicorum numerus, scientia, & probitas. Circa numerum, vulgatum est Josephi illud: *Hi-*

historiam, quæ res gestas ita narrat, ut narratur in multis libris coætaneis, vel ætati, quæ res gestæ sunt, proximis, veram esse. Circa scientiam, dum constat Historicis & coætaneos fuisse, & rebus, quas narrant, præfentes, præterea nec omnino stupidos, & rerum, de quibus agitur, capaces, de Historiæ veritate dubitari non potest. Circa probitatem tandem sequentia veniunt observanda. I. an Historici affectu aliquo adulationis, ambitionis, amoris, odii, spei, aut alio agitati scripserint. II. an spectaverint voluptatem, aut utilitatem suam. III. an personarum, quarum res gestas narrant, vel umbras virtutum studiose perquirant; vitia vero, vel probra occultare nitantur. IV. an saltem ad imponendum aliis publica aliqua auctoritate coacti sint. Si horum nihil in historicis suspicari possumus, eos integræ probitatis, & fidei esse non dubitabimus.

§. 7. His positis accedo ad demonstrationem conficiendam. Historiæ Novi Testamenti narratur a plurimis, & coævis, & magna ex parte oculatis viris, nec barbaris, nec omnino idiotis, saltem rerum, de quibus agitur, capacibus, in quibus omnes probitatis characteres adsunt; quique ut eam doctrinam propagarent, gravissima pericula, dolores, & mortem subierunt; qui tandem nullum commodum humanum spectabant, aut sperabant, & qui Magistri fui, atque Condiscipulorum nec probra tacent. Præterea historiæ istæ eodem modo narrantur ab iis Christianis, qui ætati illi proximi fuerunt, & quorum plurimi erant Philosophi doctissimi e Gentilismo ad Chri-

tianismum conversi, ut Clemens Romanus, Ignatius Martyr, Justinus Martyr, Polycarpus, Theophilus Antiochenus, Irenæus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Cyprianus, Arnobius, Lactantius, alique: ergo historiæ istæ veræ sunt.

§. 8. Sed idipsum auctoritate Historicorum extraneorum, Gentilium nempe, & Judæorum confirmatur. Ac primum, Joannem cognomento Baptistam Judæos ad virtutem, & pietatem excitasse, atque lavacrum dimittendis peccatis adhibuisse, ab Herode demum cæsum fuisse, testis est Josephus in libris de bello Judaico, & Antiquitatum Hebraicarum, testis nempe Apostolis coætaneus. Jesum Nazarenum vixisse quondam in Judæa, rerum Romanarum potente Tiberio, non tam Christiani, sed & Judæi omnes quicunque post illa tempora scripserunt, & Gentiles ipsi magna consensione testantur: in primis Suetonius in Claudio cap. 25. ubi *Chrestus* scribitur pro Christo, quia nomen illud Græcis, & Latinis notius erat. Tacitus lib. 15. annal. postquam de Christianorum suppliciis locutus est, addit: *Auctor nominis ejus Christus, qui Tiberio imperitante per Procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat.* Plinius Junior Epistola omnibus obvia, quæ libri X. est 97. cujus & Tertullianus meminit in Apologetico, & Eusebius in Chronico, scribit, Christianos carmen Christo quasi Deo dicere solitos, obstrictosque inter se non in scelus aliquod, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent. Quæ Christianorum mor-

ralis

ralis a Plinio adnotata diligenter observanda; ex ea enim patet, Christianos primævos eadem & docuisse, & egisse; idest vitam suam secundum Evangelium perfecte instituisse. Oppidulo Judææ natum fuisse Jesum ex pauperula puella Fabri materiarum uxore, in Ægyptum præterea aufugisse agnoscebat Celsus Christiani nominis hostis infensissimus (apud Origenem contra Celsum lib. 1.).

§. 9. Edita a Christo, & Apostolis miracula confessi sunt Hebræi Thalmudici operis conditores, quod sub initium tertii sæculi confectum est, ut Hottingerus in Historia Ecclesiastica par. 1. cap. 3. sect. 3. & Barthololocius in Bibliotheca Magna Rabbinica tom. 3. demonstrarunt. Extat eadem de re Josephi præclarum testimonium lib. 18. Antiquitatum, in quo & Christi, & ejus Resurrectionis, & miraculorum præclaram facit mentionem: eodem loco paulo post commodius dicemus. Sed eadem miracula Christianæ Religionis hostes Celsus, Porphyrius, Julianus, & Muhammedes in Alkorano minime dissimularunt. Præterea eorum miraculorum totus Christianus Orbis testis est luculentissimus. Quid enim? An infinitæ nationes nomen Christo dederunt sine ullis miraculis? At id erit miraculum omnium maximum, ut Chrysostomus, Augustinus, Damascenus, alique ratiocinantur. Nec opponant Muhammedanos: scimus enim armorum vi ad Muhammedanam Religionem adaectos. Quod Bælius in Diction. art. *Muhammed* regerit, & Principes Christianos vim armorum adhibuisse, frigidum est: Principes enim

Tom. I.

Christiani diu post provectam quamcunque Religionem provenere, ut notum est ex historia. De historica ergo Novi Testamenti parte luculentissimis constat argumentis.

§. 10. Accedamus ad alteram, Dogmaticam nempe. Ea quoque in duas partes distribui potest; Theoreticam, & Practicam, quarum illa spectat, quæ de Deo, ejusque operibus scire hominem oportet; hæc vero quæ agere, ut sit beatus. Ut a Theoreticis initium faciamus, id primum asserimus, hæc omnia adamussim principiis rectæ rationis consentire, ita ut nihil sit in his libris, quod ad hanc parum spectet, quod sanæ, & incorruptæ rationi repugnet. Summa tantum capita attingere satis est. Libri isti docent Deum existere, eumque esse mentem puram (Joann. 4. v. 23. & 24.); eum esse æternum, & immensum (1. ad Timoth. cap. 1. v. 17. Act. 18.) & esse unicum (ad Ephes. 4. v. 6.): & esse bonum, atque beneficum (Lucæ 18. v. 19.): & immutabilem, atque immortalem (ad Rom. 1. v. 23. 1. ad Timoth. cap. 6. v. 16. Jacob. cap. 1. v. 17.); & omniscium (Act. 15. v. 18. ad Hebr. 6. v. 16.): & Omnipotentem (Matth. 19. v. 26. 2. ad Corint. cap. 6. v. 18.): & Creatorem Universi (passim in omnibus libris): & diligentem Conservatorem (Matth. 6. v. 25. & 26.): & justum, ita ut peccata puniat, virtutes remuneretur (ad Rom. 2. v. 6. & 7. 2. ad Thessalon. cap. 1. v. 6.). Præterea mentes humanas esse immortales (Matth. 10. v. 28. Lucæ 12. v. 4. & 5.): eas manere præmia, aut poenas æternas secundum earum

I

rum

rum opera (Matth. 25. v. 31. & alibi). Mitto cætera. Hæc omnia dogmata & ratio naturæ comprobatur, & sensus hominum communis confirmat. Vera ergo sunt censenda.

§. 11. Veniamus ad Præcticam. Moralis Christianorum librorum exactissimis rationis naturalis ratiociniis adamussim respondet: quinimo moralem ipsam naturalem auget, illustrat, emendat, falsa Philosophorum systemata evertit, societatem humanam fovet, & mirum in modum promovet. Qui ergo eam veram esse negat, is oculos adversus lucem meridianam claudit. Sed explicemus hæc uberius. Officiorum, quæ ratio naturalis purgatissima nobis præscribit, tria sunt genera, erga Deum, erga nos, erga alios. Ratio docet Deo deberi amorem, obsequium, servitutem, preces, invocationem; est enim Deus, & Pater, & natura excellentissima, & Dominus, & benefactor, & gubernator sapientissimus. Eadem ratio docet nos debere nobismetipsis curam, & custodiam, animi quidem majorem, ut nobilioris partis, minorem corporis, omnesque conatus nostros tendere debere ad beatitudinem. Tandem docet nos Proximo, id est omnibus aliis hominibus (nam nobis æqualibus) debere & amorem justitiæ, ne ullo eum modo lædamus, & amorem humanitatis, ut omnibus modis prosumus. Hæc, & quæ ex his sequuntur, libri Novi Testamenti apertius, & luculentius, quam recta naturæ ratio, docent; quod productis locis probabimus.

§. 12. Deum esse amandum, & quidem

super omnia, omnes Scripturæ Evangelicæ docent: & quidem super matrem, & Patrem (Matth. 10. v. 37.). Porro omne studium nostrum in eo positum esse debere præscribunt, ut ipsi placeamus, & alia omnia ita diligamus, ut comparatione facta, ea quasi non amemus (1. ad Cor. cap. 7. v. 29. & sequentibus). Præterea signum amoris hujus esse, si ejus præcepta observemus (Joan. 4. v. 22. & Epist. 1. cap. 5. v. 3.): esse honorandum, & glorificandum (1. ad Timoth. cap. 1. v. 17. & alibi): in eo solo fidendum, & sperandum (Matth. 6. v. 25.): timendum timore filiali, ut boni simus (passim): adorandum (Matth. 4. v. 10. Joan. 4.): invocandum, & orandum (Jaco. 1. v. 5. Matth. 7. v. 7. ad Rom. 12. v. 12.): & quidem hæc omnia ei præstanda non in externis tantum signis, sed SPIRITU; non in superstitione, sed in VERITATE (Joan. 4. v. 23.): gratias ei agendas (ad Ephes. 5. v. 20. & passim). Præterea vetantur in his libris omnes actus etiam cogitationis, qui sunt hujusmodi officiis oppositi.

§. 13. Ad nos quod attinet, præcipitur nobis studere non bonis hujus vitæ, quæ præterit, sed bonis æternis, quæ nos vere, & æternum beatos facere possunt. In hujus vitæ beatæ comparationem instruimur, nedum uxorem, filios, parentes, amicos, bona fortunæ, sed etiam vitam contemnere (Matth. 16. v. 24. Lucæ 9. v. 23. ad Titum 2. v. 12. & passim) quo quid nobis utilius, quid præstantius excogitari possit, non video. Inter omnia Platonis præcepta moralia illud unum tamquam divinum me-

rito

rito ab omnibus suscipitur, & commendatur, ut animi curas majores, & primas habeamus: quanto autem clarius, & divinius hæc a Christo præcepta sunt, & explicata?

§. 14. Accedamus ad officia erga alios homines. Amor speciei humanæ, ex quo cætera fluunt in societate humana officia, facit in Scripturis sacris utramque paginam. Hinc Matth. 22. v. 39. & 40. dicitur, ex his duobus præceptis: *Diliges Deum super omnia, & proximum sicut teipsum totam legem, & Prophetas pendere.* Apostolus ad Rom. 13. v. 7., & sequentibus sic ad rem nostram accomodate ratiocinatur: *Reddite igitur omnibus quod debetis, cui tributum datur, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timor, timorem, cui honor, honorem, nemini quidquam debete, nisi ut alii alios diligatis; nam qui diligit alterum, legem implevit. Siquidem illud: non moechaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces, & si est aliud præceptum, in hoc sermone summatim comprehenditur, nempe: diliges proximum tuum, sicut teipsum.* Hæc Paulus. Quid autem amplius de officiis erga homines dici potest? Amor erga proximum, obsequium erga majores, reverentia erga Magistratus, observantia legum, & cætera plenius, & melius in libris Novi Testamenti explicata sunt, quam in ullis Philosophorum scriptis. At quod divinius est, ipsi inimici nostri diligere præcipiuntur (Matth. 5. v. 4.) & adversus eos, qui nobis infesti sunt, mitem animum, & patientem exhibere (ibidem v. 39.). Legendus est totus sermo Domini in monte apud

Matthæum cap. 5. 6. & 7., & duo celeberrimi Augustini libri de Serm. Dom. in monte: Hinc studium pacis commendatum, & præceptum (ad Rom. 12. v. 18.); & beneficentia: principium enim illud totius moralis: *Quicumque vultis, ut faciant vobis homines, ea & vos facite illis: ista enim est lex, & Propheta*; tamquam præcipuum Christianæ Philosophiæ præceptum commendatur (Matth. 7. v. 12. Lucæ 6. v. 31.). Conficitur ex his quam manifestissimis, totam Novi Testamenti doctrinam veram esse. Cum autem vera sit & historica, libri Novi Testamenti veraces sunt. Quod erat demonstrandum.

§. 15. Restat, ut demonstremus esse eos & divinos; id est divino Spiritu afflante conscriptos. Id vero Geometricum quasi in morem demonstrare possumus. Libri Novi Testamenti veraces sunt (ex superioribus): impostores ergo non sunt; id enim repugnat cum eorum veracitate. Affirmant autem doctrinam, quam promoveant, esse divinam: etenim aut eam scribunt, quam a Christo audiverant, qui a Deo Patre acceperat: ita Matthæus, Joannes, Petrus, Jacobus; aut quam a Spiritu Dei acceperant, ut Paulus, qui se fatetur Apostolum Jesu Christi, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, ac Deum Patrem (ad Galat. 1. v. 1. Actor. cap. 9.): aut eam tandem, quam ab aliis Apostolis, qui cum Christo vixerant, edocti erant, ut Lucas (Lucæ 1. v. 2.), & Marcus; nisi ergo id sit verum, sunt impostores, quod eorum veracitati adversatur; divini ergo sunt Novi Testamen-

si libri. Quod erat demonstrandum.

§. 16. Ad hæc addi possunt plurima alia divinitatis argumenta. I. Sanctitas doctrinæ, puritas, & sublimitas, ad quam mortalium nemo umquam pervenit. Legantur quæ hac de re diximus in Dialogo 2. Appendicis ad primam Metaphysicæ partem. II. Animus Scriptorum ab omni fraude alienus. III. Spiritus Propheticus, qui esse nequit, nisi a Deo, & qui in libris Novi Testamenti cernitur. IV. Infinita prope modum miracula variorum generum, & quæ vi tantum divina effici poterant. V. Vis ad persuadendam novam Religionem contrariam dominantī Religionī, sensui, vitæ eorum, qui tunc agebant, tanta celeritate, quanta non dicam ulla alia doctrina umquam, sed ne ullum quidem imperium armis dilatatum est. VI. Tanta discipulorum in hac Religione tuenda constantia, etiam inter durissimos cruciatus, nec tantum hominum stupidorum, & scemellarum, ne quis dicat puerorum more alios post alios ruisse; sed sapientissimorum Gentilissimi Philosophorum. Hæc, & innumera alia demonstrant, libros Christianorum sacros doctrinam continere divinam.

§. 17. Sed præstat, argumentum a miraculis desumptum paulo uberius illustrare. Cum libri Novi Testamenti sint veraces, sequitur, dubitare nos non posse de miraculis, quæ a Christo, & Apostolis facta in his libris narrantur: narrantur autem talia miracula, quæ nonnisi a Deo effici poterant, aut ab aliis causis Dei imperio, & vi, quod perinde est. Hujusmodi sunt conversio aquæ in vinum, panum, & piscium

multiplicatio (est hoc creationis genus, si attente observetur), mortuorum resuscitatio, desperatorum morborum sanationes solo verbo factæ, imperium in Dæmones, & innumera alia. Hæc omnia demonstrant, Christum, & Apostolos divinam habuisse vim, & sapientiam. Accedunt eodem miracula alia plurima, quæ primi Christiani in confirmationem doctrinæ suæ ediderunt, & quorum totus Orbis Christianus testis est. Nam sane mundus non credidit Christianæ doctrinæ sine miraculis: quod si sine miraculis credidisse dicas, id miraculum est miraculorum omnium maximum, ut ratiocinantur Augustinus lib. 22. de Civitate Dei cap. 5. Chrysostomus Homilia 34. in Matthæum, & Damascenus lib. 4. fidei Orthodoxæ.

§. 18. Huic argumento ita respondent: eos quoque, qui a Deo missi non fuerant, quique Idololatriam confirmabant, miracula edidisse. Præibat Mosem columna noctu ignea: Timoleontem, dum Siciliam adnavigaret, a Tirannis Insulam liberaturum, prævit luminosa fax, quæ Cereris, & Proserpinæ auxilium significabat, uti Harioli interpretabantur. Plutarchus in *Timoleonte*. Simile quid in Magis, qui Christum adoratum venere contigit. Sed ipse Bælius negat reale fuisse, quod narrat Plutarchus: tales enim adnectit facto circumstantias, ut intelligamus somnium fuisse simile illi, quod habuerant Sacerdotes illorum. Vide Bælium *Dict. art. Timoleon*. Verum Magi Pharaonis quædam & ipsi fecerunt miracula, ipso Mose teste. Fecerunt & Gentiles, ut passim Herodotus, Dio-

dorus

dorus Siculus, Livius, Plutarchus, Plinius, Valerius Maximus, alique narrant. Et sane ut cæteros mittam, Apollonium Thianæum puellam Romæ mortuam ad vitam revocasse scribit in ejus vita Philostratus, qui ibidem & alia multa Apollonii miracula narrat. Qua ex re factum est, ut Hierocles Gentilis Philosophus Apollonium cum Christo comparaverit. Quod si hæc dicas aut rumores fuisse vulgares ab historicis sine judicio adoptatos, aut confictos esse a Hierophantis, ut mysteriis suis fidem conciliarent, an non idem, inquit, dicere de vestris licebit? Præsertim cum præter auctores vestros, qui in hac causa suspectæ fidei esse debent; quique aut mala fide ea confingere, aut phantasia agitati credere potuerunt, nulli alii extent auctores sine amore, & odio partis scribentes, qui ea notarent. Ad hæc, Christus ipse negat ex miraculis posse dignosci divinitatem viri alicujus, cum dicat, vel ipsos falsos Prophetas miracula facere posse: *Surgent, inquit, Pseudo-Christi, & Pseudo-Prophete, & dabunt signa magna, & prodigia* (Matth. 24.). Idem in Deuteronomio edixerat Moses. Tandem miracula esse possunt effecta causarum naturalium nobis ignotarum. Itaque cum ignoremus, quousque naturarum agendo progredi possit, non necessario inferimus, miracula, quorum causas non videmus, non a causis naturalibus, sed a Deo facta esse. Ita Spinoza in *Tractatu Theologico-Politico*. Voolston vero anno 1727. in Anglia nova via, & ratione, quam nemo hucusque excogitaverat, Novi Testamenti miracula elevare adgressus

est. Contendit allegorice omnia interpretanda esse: nempe quæ Christus fecisse miracula narratur, numquam fecit, sed ea tantum efficiet in altero suo adventu; narrari vero, velut facta ab Apostolis, quæ tantum erant facienda. Legatur le Moine *dissertation historique sur les écrits de M. Voolston. Haga 1732*. Interpretatio, agebat, literalis Novi Testamenti carnalis est, & occidit: *litera occidit, spiritus vivificat*: spiritualis ergo sensus sectandus est: quod ille principium, quo ad miracula evertenda abutitur, subdole magna veterum quorundam Patrum copia statuere conatus erat usque ab anno 1705. ut sibi scilicet præpararet impietatis suæ viam. At hæc hominis absurdissimi portenta risu, aut commiseratione digniora sunt, quam seria confutatione. Nam qui serio eum confutaverit, qui scribat totam Livii historiam allegoriam esse eorum, quæ Respublica Romana olim, quum fortassis restitueretur, perficeret? Enimvero ut qui hæc scribit, oportet frontem omnem humanam excutere; ita qui serio refellit, insanire. Quam satius illi fuerat profiteri statim se impium, quam horrenda hac hypocrisis homines decipere?

§. 19. Facile autem his omnibus respondemus. I. Eorum miraculorum, quæ a Gentilibus narrantur, partim esse conficta, partim ope Diaboli facta. Prius ipsi Gentiles confessi sunt, in primis Cicero, quum in libris de natura Deorum, tum in libris de divinatione. Livius ipse, & Tacitus passim mordaciter derident hujusmodi miracula, quæ Sacerdotes avari ad plebeculam deludendam confingere sole-

bant.

bant. Posterius ex eo probatur, quod doctrina, quam miracula illa confirmant, falsa est: atque idcirco non potuit miraculis a Deo confirmare. Vide quæ diximus in Appendice Metaphysicæ pag. 41. Sed censet Augustinus de Civit. potuisse inter Gentiles miracula a Deo fieri in probationem virtutis alicujus moralis, qualia fuere miracula Vestalium Romanarum, quarum altera cribro aquam, altera zona navim Tiberi hærentem traxit, ut pudicitiam suam intactam ostenderent. Ad Apollonii miracula quod spectat, esse ea omnia ficta demonstravit olim Eusebius. Sane Philostrati historia ab omnibus, qui eam legunt, Romanensis habetur. Quæ postremo loco ex Evangelio dicta sunt, facile refelluntur, si observaverimus, Christum hoc docere, quod olim Moses in Deuteronomio, non ex solis miraculis alicujus divinitatem cognosci, sed ex doctrina præterea: quod si miracula cum vera doctrina sint conjuncta, tum certum erunt Prophetæ divinitatis argumentum. Quæ vero objicit Spinoza, nullius sunt pretii; quamquam enim ignoramus vires causarum naturalium, at non ignoramus Deum universum gubernare: qua ex re sequitur, miracula, quæ in Natura proveniunt, quibus divina Religio confirmatur, non posse esse falsa; ita enim si esset, Deus aut nos negligeret, aut deciperet, cum æque utrumque fieri nequeat. Præterea etsi ignoremus vires totius naturæ, non ignoramus tamen quarundam rerum peculiarium vires, a quibus, vel in quibus miracula fiunt. Quocirca quum ab homine ea fieri video, quæ supra

ejus esse vires intelligo, si id fiat in veræ doctrinæ confirmationem, profecto aut a Deo, aut Dei jussu a potentiis aliis intelligentibus factum esse non dubito.

§. 20. Quoniam libri Evangelici genuini sunt, veraces, & divini; & libri Veteris Testamenti pro divinis habentur in libris Novi, sequitur & libros Veteris Testamenti veraces esse, atque divinos. Quod autem vetusti libri, ut veraces, & divini habeantur in Novo Testamento, ex eo patet quam maxime, quod illi in hoc passim citantur, & commendantur. Absurdum autem est divinos Novi Testamenti Scriptores libros Veteris Testamenti in probationem doctrinæ suæ laudasse, & laudasse ut veraces, atque divinos, nisi illi veraces essent, atque divini. Paucis vero assumptionem nostram probabimus. Moses legem, idest Pentateuchum passim citant Evangelistæ, ut librum genuinum, & divinum, speciatim Joannes cap. 1. v. 48. & cap. 5. v. 46. Genesis laudatur Matth. 19. v. 4. & 5.; & ad Romanos 4. v. 3. Exodus Matth. 5. v. 21. & 22. Joa. 5. v. 31., ad Rom. 9. v. 17. Numeri Joa. 19. v. 36, & 1. ad Corint. cap. 10, Leviticus Matth. 8. v. 4., & c. 12. v. 5. Deuteronomium Matth. 4. v. 4. & passim, Joa. 8. v. 17. ad Romanos II. v. 13. Liber Psalmorum Matth. 4. v. 6. Joa. 2. v. 17. Isaias passim in omnibus scriptis Evangelicis. Jeremias Matth. 5. v. 17. Joa. 6. v. 45. & alibi. Ezechiel ad Rom. 2. Daniel Matth. 24. v. 15. Michæas Matth. 2. v. 6. Joa. 7. v. 42. Osea Matth. 2. v. 15. ad Rom. 9. v. 25. Malachia Matth. 11. v. 10. ad Rom. 9. v. 15. Zacharia Matt.

21. v. 4. Joa. 12. v. 14. Libri Samuelis, & Regum Matth. 11. v. 3. ad Rom. 11. v. 3. & 4. Mitto ceteros, ne longior sim. Libri igitur Veteris Testamenti veraces sunt, & divini.

§. 21. Sed idipsum probamus ex prophetiis. Promovit hoc argumentum luculentissime Huetius in Demonstratione Evangelica. Nos paucis. Prophetiam definimus: *Narrationem rerum futurarum, idest quæ nondum contigerant eo tempore, quo Prophetia illa edita est, quæque ex causis naturalibus, aut præsentis rerum statu prævideri non potuerunt.* Veræ autem Prophetiæ character est, si res prædictæ evenerint ita, ut sunt prædictæ. Ut autem argumentum a Prophetia desumptum validum sit, statuendum est vim propheticam Deo tantum convenire, atque idcirco eos tantum homines prophetare posse, qui Deo pleni sunt. Hæc propositio constat inter omnes ferme nationes, & Philosophos, ut copiose demonstratum est ab Huetio in axioma 4. Demonstrationis Evangelicæ. Legi quoque posset celeberrima dissertatio de vi prophetica Joannis Sminth, quam Joannes Clericus ex Anglico idiomate Latinam fecit, & commentariis suis in prophetas affixit. Vide & Serlok de Prophetia. Et vero cum Deus tantum sit universi conditor, & gubernator, ei tantum patere possunt, quæ in universo sunt futura: quippe universum hoc factum imago quasi est æterni universi intelligibilis, quod mente sua Deus ab æterno complectitur. Scio quosdam Philosophos, in primis Aristotelem vim propheticam tribuisse humori melancholico. Sed ri-

diculum est, morbum, & temperiem corporis id efficere posse, quod sana mens non valeat, & prophetare posse hypochondriacos magis homines, quam sapientissimos Philosophos.

§. 22. His statutis aliud præterea statuendum est, in libris nempe Veteris Testamenti infinitas esse prophetias de Christo, & Ecclesia, & de aliis, quæ Prophetiæ opere sint completæ. Hanc propositionem passim veteres, & recentiores Theologi demonstrarunt, in primis Tertullianus adversus Marcionem, Eusebius in Demonstratione Evangelica, Augustinus contra Faustum, Huetius proposit. 7. & 8. Demonstrationis Evangelicæ, Bossuetius parte 2. historiæ Universalis, Pridaux in Historia Judæorum, alique permulti. Hic præter ceteros, Pridaux nempe, attente est legendus. Itaque ii tantum hanc propositionem negare possunt, qui Veteris Testamenti libros numquam inspexerunt. Vide quæ a nobis sunt scripta in citata Appendice pag. 43. & sequentibus. Magna igitur impudentia est Episcopii, qui in Matth. cap. 10. scribit: *Prophetias, quæ in Veteri Testamento de Christo feruntur, nihil aliud esse, quam dissitas allegorias, quas vi pertraherant ad Christum Apostoli*, quod deinde Collinus adornavit, & vulgatus fecit. Nam si id verum est, non Apostolos modo, sed Christum ipsum summum fuisse impostorem sequitur, quod horret animus meminisse; nam Christus passim Apostolis veteres inculcabat prophetias. S. Lucas cap. ult. Evangelii, dum de Messiae adventu, ejusque morte Christum loquentem inducit, hæc

hæc ab eo dicta memorat: *O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetae.... & incipiens a Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant.* Ergo seu Vetus ipsum Testamentum legamus, seu Novi auctoritate utamur, propheticum esse Testamentum Vetus reperiemus.

§. 23. Ex his autem hunc in modum argumentamur: vis prophetica non est nisi a Deo (ex demonstratis): est autem Vetus Testamentum propheticum (ex superioribus): ergo divinum est. Quæ cum ita sint, perspicite Origenes in 1. contra Celsum scripsit: *Omnium, quæ ad adstruendam Christi fidem adhiberi possunt, argumentorum maximum hoc esse, quod prædictus fuit a Prophetis, qui apud Judæos fuerunt.* Legatur Huetius, quo nemo doctius hoc argumentum persecutus est: vetant enim temporis angustia me hac de re copiosius differere.

§. 24. Sed obijciunt Deistæ, etiam in libris Ethnicorum prædictiones quisdam reperiri, quamquam libri illi a nemine divini reputentur: nam præter oracula, vates quoque apud omnes nationes extitisse, passim apud Veteres legitur, in primis apud Clementem Alexandrinum in 1. Stromate. Cicero sane libros de Divinatione sic exorditur: *Vetus opinio est jam usque ab heroicis ducta temporibus, eaque & populi Romani, & omnium Gentium firmata consensu, versari quamdam inter homines Divinationem, quam Græci μαντική appellant, idest præsentationem, & scientiam futurorum.... gentem quidem nullam video, neque tam huma-*

nam, atque doctam, neque tam immanem, tamque barbaram, quæ non significari futura, & a quibusdam intelligi, prædicique posse censeat. Ethnicorum plerique, ut legere est apud Plutarchum in libello *de defectu oraculorum*, Dæmonibus divinationes oraculorum adscribebant: cum vero Dæmones facerent animantia longævæ quidem vitæ, sed tamen mortalia, hinc ex Dæmonum morte quorundam oraculorum defectum derivabant. In ejus opinionis confirmationem Thami cujusdam historiam de morte Magni Panis refert Plutarchus. Alii cum Democrito vim divinationis terræ vaporibus tribuebant: Aristoteles vero spiritui melancholico. Quod si, inquit, Deo vis prophetica sit tribuenda, quæ causæ esse dicetur, cur nunc Prophetæ defuerint? Ex quo illud etiam inferunt, plerisque veterum Prophetarum impostores esse, qui minus perspicacibus os sublinebant, Tandem majores illos Hebræorum Prophetas nihil aliud fuisse dicunt, quam sacros oratores, qui orationes suas phantasia obscurabant, ut viderentur Prophetæ. Hæc ultima, deliramenta sunt Spinozæ in *Treatatu Theologico-Politico*.

§. 25. Respondemus. Quod ad oracula Gentilium pertinet, patentes in his factas fuisse imposturas aut Dæmonum opera, aut Sacerdotum arte. Sane in quercu Dodonæa fraudes factas, ex antiquis monumentis probat vir doctissimus Antonius Wandalius: probat factas quoque esse in oraculis Jovis Hammonii, Apollinis Delphici, & Dianæ Ephesinæ. Hæc quoque fuit sententia veterum plurimorum, Demosthenis, Cice-

ronis,

ronis, Luciani, aliorumque. Legendi sunt libri Ciceronis de Natura Deorum, & de Divinatione. Hinc oracula omnia ambigua, & flexiloqua, quemadmodum ipse Cotta apud Ciceronem observat. Sed egregius est Ennii locus apud Ciceronem in 1. de Divinatione:

„Non habeo denique nauci Marsum Augurem,

„Non Haruspices vicinos, non de circo Astrologos,

„Non Isiacos conjectores, non interpretes somnium:

„Non enim sunt ii aut scientia, aut arte divini,

„Sed supersticiosi vates, impudentesque Harioli,

„Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:

„Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam.

Sed & Dæmones oraculis se immiscuisse, atque Gentiles delusisse, Gentilium Philosophorum fama est consentiens. Legatur Plutarchus de defectu oraculorum, & quæ nos scripsimus in citata Appendice. Quocirca non probo Wandalii, & Fontanellii confidentiam, qui omnia oracula Sacerdotum fuisse imposturas opinantur; ea enim & Veterum auctoritati, & Scripturis Sacris, & ipsi repugnat rationi; cum quædam legantur oracula, quæ nullo modo ab hominibus proficisci poterant. Sed cur non dicamus, inquit aliquis, hæc vel a Deo, vel a bonis Angelis profecta? Quia nempe doctrina, quam confirmant, veræ Religioni adversatur. Effet hic locus de carminibus Sibylli-

Tom. I.

nis dicendi. Carmina quædam Sibyllina diu ante natum Christum extitisse, quorum Romani diligentes fuerint custodes, & veneratores, ex tota Ethnica historia est perspicuum. His alia addita a Semi-Christianis sub initium secundi Ecclesiæ sæculi nemo unus dubitat. Ex utrisque profecta est collatio ea carminum Sibyllinorum, quæ nunc extat. In hac autem collectione plurima esse, quæ Christi vitam spectant, est apertum. Illud tamen controversitur, an hæc vaticinia de Christo in antiquis illis carminibus fuerint Sibyllinis, an vero fuerint addita a Christianis? Negat quidquam de Christo in vetustis illis extitisse David Blondellus in *Opere Gallico de Sibyllis*: Blondello plures, & docti quidem assentiuntur; sed Guillelm. Beveregius in *Codice Canon. illustr. cap. 14. §. 10.* Humphredus Pridaux in *histor. Judæor. tom. 5. lib. 9.* Radulph. Cudworthus in *system. intellect. cap. 4. §. 16.* quibus accedit Isaacus Vossius de *Sibyllinis orac. cap. 8.* non dubitant, quin extiterint vetera Sibyllarum carmina prophetica de Christo. Et vero in carmine Sibyllæ Cumanæ extitisse prophetiam de renovandis propediem rebus humanis, quam alio deinde flexere Latini, Virgilii locus ex 4. Ecloga extra omnem controversiam ponit:

„Ultima Cumæi venit jam carminis ætas:

„Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo:

„Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna;

„Jam nova progenies Cælo delabitur alto.

K

Si

Si hæc extabant in carmine Cumæ Sibyllæ, ut extitisse indicat Virgilius, non obcuram ea Christi vaticinationem continent. Testatur Cicero, in Sibyllinis libris vaticinationem extitisse de novo inter homines stabiliendo imperio; quam quia quidam ad Cæsarem trahebant, vehementissime homo Republicanus excanduit, eamque interpretationem execratus est. Hoc totum de Christi regno intellectum vult Cudworthus: *Nisi enim, inquit, sedem veluti quamdam, ac fundamentum in ipsa veritate positum habuisset hæc tanta fallacia, eorum scilicet, qui cetera carmina Sibyllina ad veterum similitudinem confinxerint, quemadmodum aut concipi primum, aut deinde longe, lateque fluere potuisset, temporeque roborari, id vero nullo plane modo intelligitur.* Hæc ille; quæ etiam si vera sint, argumentum nostrum non modo non enervant, sed mirifice confirmant. Non enim pugnat, eundem spiritum, qui loquutus est per Prophetas Hebræos, potuisse & apud Ethnicos veritatis testes excitare.

§. 26. Ad ea, quæ posteriori loco dicta sunt, respondemus, consensionem illam Generis humani, qua probatur, versari inter homines vim quamdam propheticam, veram esse, eaque argumentum nostrum egregie confirmari. Illud tantum hoc in loco controvertitur, quinam fuerint ii, quos vis illa prophetica subegit. Nos non negamus inter Gentiles ipsos potuisse aliquando esse Prophetas a Deo inspiratos; sed ea de re ex scriptis Gentilium, quæ habemus, nihil certi deducere possumus. Hoc vero clarissime percipimus, libros Veteris Te-

stamenti Propheticos esse, ex quo deducimus esse divinos. Quod vero addunt, vim Propheticam esse posse naturalem, tam est ineptum, ut confutatione non egeat. Sed Prophetæ erant Oratores Sacri? Erant hercle vero. Sed quid? An idcirco non erant Prophetæ? Tota, inquiunt, vis Prophetica erat vis phantastica. Quibusnam argumentis hoc probant Deistæ? Non enim satis est id asseruisse; necesse est id argumentis comprobare, quod isti non faciunt. Præterquam quod bellum certe est, atque lepide dictum, vi phantastica potuisse homines futuras hominum actiones prævidere, & exacte enarrare. Quid? Non pudet hæc effutire Deistas? Constat ergo ex superioribus, libros Novi, Veterisque Testamenti divinos esse, atque idcirco certa supeditare Theologo argumenta, ad fidem, moresque statuendos.

CAPUT IV.

Deistarum objectiones contra libros Novi Testamenti diluuntur.

§. 1. **A**rgumentorum porro, quæ contra libros Novi Testamenti protulerunt Deistæ, non unum est genus: quædam enim historiam impetunt; quædam doctrinam. Primi generis argumenta sunt huiusmodi: Josephus, & Philo Judæi Jesu æquales, cum quæ ad Remp. & sectas Judæorum spectant, scribant accuratissime, de Jesu, ejusque secta, & doctrina ne verbum quidem faciunt. Qui autem simile vero est a diligentissimis, & accuratissimis historicis rem omisam, quæ potissima, &

maxima erat? Si vera fuerint tot miracula, qui ab iis præteriri poterant? Præterea quædam res erant cum Historia Judaica necessario connexæ, ita ut præteriri nequirent sine magno historiæ dehonestamento. Huiusmodi sunt cædes infantium ab Herode facta, causa mortis Christi, & rumores eam ob rem in Judæa excitati, Christi resurrectio, ut & resurrectio veterum quorundam Patrum, qui etiam inter Hebræos Ierosolymis versati sunt redivi, ut Evangelistæ narrant: Senatus Ierosolymitani contra gliscentem Religionem Acta, Acta Pauli, ejusque defectio a Judæismo, & sexcenta alia. Scimus, inquiunt, locum quemdam Josephi, ubi de Jesu Christo honorifice loquitur, produci; sed locus est, inquiunt, interpolatus, ut viri docti plurimi, præsertim Blondellus, & Tanaquilus Faber demonstrarunt. Quod si locus ille in vetustis Josephi codicibus extitisset, quid causæ fuisse dicemus, cur neque Justinus unquam, neque Tertullianus, neque alii, qui adversus Judæos scripserunt, adhibuerint? Origenes præsertim contra Celsum memorat, ob occisionem Jacobi iusti dici a Josepho provenisse Judæis tot mala, quæ a Romanis passi sunt, & indicat locum in 18. *Antiquitatum*, nec interim facit mentionem ejus loci, qui in disceptationem venit, quum omnino opus esset. Non igitur erat tunc temporis is locus in Josepho. Præterea interpolationem tria potissimum probant. I. quod in eo loco Jesus agnoscitur esse Messias, cum tamen Josephus, qui Phariseus erat, eum pro Messia habere non potuerit. II. quod scribat, non tantum

Hebræos, sed plurimos ex Gentilibus ad se pertraxisse, cum Jesus solis Judæis prædicaverit. III. quod ita scribat, quasi suo tempore Christianorum Religio antiquissima fuerit: *neque, inquit, ad hanc diem defecit denominatum ab eo Christianorum genus.*

§. 2. Sed nunquam Criticæ, & Logicæ imperitiores Deistæ mihi videntur, quam cum huiusmodi argumentorum generi, quod negativum vocatur, æquo nimius adherent. Criticorum enim omnium una est doctrina: *se historia aliqua a plurimis, & coætanis narratur, non idcirco vocandam esse in dubium, quod ab uno, aut etiam pluribus, & ipsis coætanis prætereatur.* Quæ cum ita sint, non video quid ex Josephi, & Philonis silentio deduci possit; potissimum cum causæ fuerint silentii. Nempe Josephus secta erat Phariseus, quæ omnium maxime propter suas superstitiones a Christo vexata erat. Uterque vero Philo, & Josephus, opprobrium maximum in omnes Judæos redundare videbant, ex injusta Christi, & Apostolorum persecutione.

§. 3. Quid quod Josephus hæc non prætermisit? Meminisse enim eum & Joannis Baptistæ, & Jacobi fratris Domini, ejusque mortis, Christi, ejusque mortis, resurrectionis, & doctrinæ, is negare potest, qui Josephi libros nunquam inspexit. Unum locum proferam ex 18. *antiquit. lib. cap. 4.* *Fuit autem hoc tempore vir sapiens, si tamen virum illum oportet dicere: erat enim mirabilium operum effector, Magister hominum, qui vera libenter amplectuntur: & plurimos quidem ex Judæis, plurimos etiam ex Gentilibus*

ribus ad se pertraxit. Hic erat Christus. Cumque eum a primoribus Gentis sue accusatum Pilatus ad crucem damnaſſet, ab eo diligendo non abſtinuerunt, qui primum cape- rant: nam poſt tertiam diem redi-vivus ipſis apparuit, cum Divini vates hæc, & alia quamplurima admiranda de eo prædixiſſent. Neque ad hanc diem deſecit denominatum ab eo Chriſtianorum genus. Hæc Joſephus. Ge- nuinum eſſe hunc locum, probat conſtans, & perpetuus Codicum ferme omnium Joſe- phi conſenſus. Probat & Eusebii auctoritas, qui illum retulit & lib. 4. demonſtrationis Evangelicæ, & in 1. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ c. 12. Retulit & Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis in Joſepho, & Iſidorus Pelu- ſota lib. 4. Epistolæ. epist. 125. & in Le- xico ſuo Suidas, & alii permulti. Nullius autem pretii ſunt, quæ opponunt. Primum: non agnovit Joſephus Jeſum fuiſſe Meſ- ſiam, ſed tantum ſcripſit eum talem ha- bitum fuiſſe; Chriſti enim nomine voca- batur Jeſus, & apud Judæos, & apud Gen- tiles. Nec magis ſolidum eſt ſecundum; ſpectavit enim Joſephus tempora ſua, in quibus maximis jam incrementis Chriſtia- na Religio florebat, & Chriſto tribuit, quod Apoſtoli Chriſti effecerant. Ad tertium vero reſpondemus: verba illa non anti- quiſſimum tempus, ſed præteritum oſten- dere. Quod vero quidam in dubium voca- verint hunc locum, movere nos non de- bet; ſcitur enim Criticos ingenio ſuo ple- rumque abuti.

§. 4. Huic argumento addunt aliud ex hiſtoria reſurrectionis Chriſti. Contendunt enim. I. ἀδύνατον eſſe corpora ſemel mor-

tua revocari poſſe ad vitam. II. Si Jeſus (inquit Celſus apud Origenem lib. 2. con- tra Celſum, & Spinoza epist. 23. ad Hen- ricum Oldeburgium) reſurrexit, cur Sena- tui Jeruſolymitano, cur Pharifeis, & inimi- cis ſuis non apparuit? ita enim eos perfidie ſuæ convincere poterat facillime. III. Con- jiciunt, Jeſu Diſcipulos aut corpus Chri- ſti ſubripuiſſe, & dehinc vulgaſſe eum re- surrexiſſe; aut phantasia, vel ſpectro aliquo deceptos id ſibi perſuaſiſſe, quod maximo- pere deſiderabant; nam quæ volumus, fa- cile credimus.

§. 5. Sed prima obſectio omnium eſt ine- ptiſſima. Qua enim ratione impoſſibilem vocant Chriſti reſurrectionem? *absolute* ne & *intrinsecus*; an *extrinsecus*, & *relative*? *Absolute* non dicent; neque enim impoſſi- bile eſt animam, quæ a corpore ſoluta erat, iterum illi uniri. Quod ſi Chriſti reſurre- ctio *intrinsecus* impoſſibilis non fuit, nec fuit *extrinsecus*, ſeu *relative*: nihil enim eorum, quæ *intrinsecus* poſſibilia ſunt, Deo eſſe poſſe impoſſibile. Legatur Juſti- nus Martyr reſponſ. 7. ad obſecta de reſur- rectione. Ad alteram obſectionem reſpon- demus: non eſſe a nobis exigendas rationes operationum Dei. In tertia vero obſectio- ne reſutanda ea argumenta proferemus, quæ demonſtrant nec falli potuiſſe Apoſtolos, nec fallere; quod fiet, ſi hiſtoriam reſur- rectionis Chriſti paucis exhibeamus. Cum mulieres duæ ſepulchrum Chriſti vacuum reperiſſent, ab Angelo ſunt admonitæ, Chri- ſtum reſurrexiſſe. Id autem ſolum eſſe potuit firmum reſurrectionis Chriſti ar- gumentum. Quid enim? An corpus Jeſu

sub-

ſublatus fuerat? A quibus tandem, cum ſe- pulchrum diligentiffime cuſtodiretur? Præ- ter quam quod ſuſpiciones iſtæ locum habe- rent aliquem, ſi nulli Chriſtus redi-vivus ap- paruiſſet. Nunc autem I. apparuit Magda- lenæ prope ſepulchrum (Marci 16. v. 9. Joann. 20. v. 11.); II. mulieribus a ſe- pulchro Jeruſolymam redeuntibus (Matth. 28.); III. Petro (Lucæ 24.); IV. duo- bus diſcipulis Emmaumentem euntibus. Sed cum adhuc dubitaretur, Jeſus, ut omne dubium tolleretur, apparuit V. omnibus Apoſtolis ſimul, uno Thoma abſente (Lu- cæ 24. & Joann. 20.). Illis autem præ ti- more, & gaudio fidem non habentibus oſten- dit manus, & pedes, atque una cum iis co- medit, & bibit. VI. iterum apparuit di- ſcipulis omnibus una cum Thoma (Joann. 20.); VII. prope mare Tiberiadis om- nibus item diſcipulis ſe manifeſtavit, & cum iis manducavit, & bibit (Joann. 21.); VIII. apparuit pluſquam 500. fratribus ſi- mul (1. ad Corint. cap. 15. v. 6.). IX. dicitur verſatus cum Apoſtolis per 40. dies loquens de Regno Dei (Act. 1. v. 3.). Quis autem his perpenſis ſibi perſuadeat, Apoſtolos aut deceptos fuiſſe, aut voluiſ- ſe decipere?

§. 6. Jam vero accedunt ad Dogmaticam. Ajunt in ea primo deprehendi Fatum Stoi- cum: II. gratiam particularem Dei boni- tati repugnantem: III. quædam adverſus rectam rationem. Et primum Scriptores Evangelici docent, ne arboris quidem fron- dem moveri ſine voluntate Dei: ab eo præ- terea cogitationes noſtras eſſe: nihil poſſe facere ſine illo; ergo docent omnia in na-

tura evenire immediate a voluntate Dei: faciunt vero Dei voluntatem immutabilem; ergo Fatum Stoicorum inducunt. Deinde Paulus Apoſtolus in epistola ad Rom. di- ſerte docet, ex hominibus quosdam electos ad vitam, aliis rejeſtis, quæ eſt gratia particularis. Ea vero Dei bonitati repugnat, quæ non poſſe non aque omnes amare. Tandem in Religione Chriſtiana princi- pia rationis naturalis convelluntur. I. my- ſterio Trinitatis. II. myſterio Incarnatio- nis Dei. III. myſterio Eucharistiæ: nam primum myſterium evertit principium il- lud: *Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe*. Alterum docet Deum immenſum ſub exiguo corpore coarctatum; & in Chriſto naturam quidem fuiſſe humanam, non perſonam, quæ ſunt rationi contraria. Tertium vero adverſatur ſenſuum experi- mentis, & duobus præterea Phyſicorum principiis, quorum unum ſciſcit duas ma- teriæ partes ſeſe penetrare non poſſe; alterum: *idem corpus numero non poſſe plura diſtincta loca occupare*. His addunt doctrinam de pec- cato originali. Nam quum peccatum ſit qualitas peccantis; & qualitates, ut in Scho- lis docent Philoſophi, non migrent de ſub- jecto in ſubjectum, proſecto rationi repu- gnat Adæ peccatum potuiſſe ad nos tranſire.

§. 7. Sed quamquam ſpecioſa hæc Dei- ſtarum argumenta videantur, non ſunt tamen magis ſolida, quam priora. Nam quæ opponunt circum Fatum, hoc nituntur talo, quod Deus omnia cognoscat, & om- nia faciat voluntate immutabili. Sed ex hoc non ſequitur, nullam eſſe in homine libertatem: alias enim a nobis dictum eſt, ſcien-

scientiam, & voluntatem Dei rerum naturis, & essentiis adaptari, non illas destruere. Qua ex re fit, ut Dei voluntas incommutabilis trahat quidem, quæ ratione, & libertate destituuntur, ducat vero quam suavissime, quæ libertate sunt prædita. Quod circa gratiam particularem opponunt, alias a nobis explicabitur. Satis est hoc in loco animadvertere, passim divinos Novi Testamenti scriptores commemorare, Deum velle omnes homines salvos fieri, omnibusque hominibus media ad salutem largiri. Qua vero ratione interpretanda sint Pauli loca, loco suo commodius. Quæ vero ultimo loco opponunt, hoc tantum demonstrant, mysteria Fidei capacitatem mentis humanæ excedere, mentemque humanam adeo brevem esse, ut nequeat mysteria Fidei cum sua ratione conciliare; at non ostendunt aut principia rationis esse falsa, aut mysteria. Scio, Socinianos ita respondere: mysteria illa in scriptis Novi Testamenti non reperiri, esseque potius addita a Christianis Doctoribus. Sed & hoc falsissimum est, ut suis locis demonstrabimus; & remedium est morbo ipso pernicialius.

CAPUT V.

In quo eorum argumentis respondetur, qui Veteris Testamenti auctoritatem aut evertere, aut elevare conantur.

§. I. QUÆ vero adversus Vetus Testamentum opponere consueverunt impii, ad tres classes referri possunt. Prima classis continet argumenta, quæ

ex eo ducuntur, quod auctores Sacri quædam narrent Deo indigna; ex quo deducunt, eos spiritu Dei plenos non fuisse, cum hæc scriberent. Id autem sic probant: I. Moses Deum tanquam inertem sex diebus Mundum fabricatum esse, & die septima fatigatum requievisse scribit; quod est Deo indignum, qui opera sua in instante facit, juxta illud: *dixit, & facta sunt*: sane facit voluntatem: quæ vero sic fiunt, in instante fiunt, nec fieri quidem successive possunt. II. Narrat idem Moses, Deum mirandum opera sua adspexisse, sibi que belle acclamasse: *sunt valde bona*; quod est indignum Dei præscientia, cui nihil est novum, & mirandum. III. Se poenituisse, quod hominem fecisset, tactum dolore cordis intrinsecus; quod Dei immutabilitati repugnat: IV. Angelos cum foeminis concubuisse, & generasse gigantes; quod repugnat naturæ spirituum. V. Deum gaudere sacrificiis animalium, & odorari odorem suavissimum combustorum vitulorum; quod repugnat Dei incorporeitati. VI. Narrant Scriptores isti, Deum passim descendere de Cælo; quod repugnat Dei immensitati. VII. Deum irasci, & placari levibus de causis; quod repugnat Dei immutabilitati, & summæ perfectioni. VIII. eum faciunt omnibus membris humanis, & affectibus plenum. IX. in toto Pentateucho, aliisque veteribus Hebræorum libris nulla fit mentio neque alterius vitæ æternæ, neque immortalitatis animorum. X. Sententiæ, & cogitata, quæ leguntur in Pentateucho, non tantum nihil sapiunt mentis divinæ; sed ita humiles sunt, & plebejæ,

bejæ, ut vix dignæ sint hominibus sapientibus. Certe literati homines, quales nunc sunt, nollent hunc librum pro partu suo agnoscere. Ex his ita concludunt: quum Pentateuchus non sit divinus, ne divini quidem erunt alii libri Veteris Testamenti, qui omnes in Pentateucho, velut in fundamento communi, ædificant. Quis autem sibi persuadeat, hæc a Deo dictari potuisse?

§. 2. Altera classis continet argumenta, quæ desumuntur ex inverisimilibus, & falsis, ut ajunt. I. inquit, falsum est, Paradisum a Deo factum, ex quo quatuor flumina exirent, Phison, Gehon, Tigris, & Euphrates: nam hæc flumina ex nullo communi fonte nascuntur, ut tyrones in Geographia norunt. II. Foeminam factam de costa Adæ, quæ res incredibilis est, & fabulam sapit Rabbinicam. III. Serpentem erecto corpore stetit, locutum, & mortalium primos decepisse, Æsopi fabellis simile est. IV. homines ad mille annos vixisse, quod quis concoquat? V. Uno navilio Noetico omnia animantium, & ciborum genera collecta, quod esse non potuit. Nam si septena, & septena purorum, impurorumque vero tria singulorum generum intrarunt, oportuit decem milia saltem animantium majorum, & minorum advecta; adde cibum, aquam pro omnibus: quale tam grande spatium sufficere potuit? VI. Hebræos post infinita prodigia, quibus Jehova suam potentiam, & divinitatem ostenderat, altero mense post exitum ex Ægypto ab eo descivisse, & vitulum adorasse, quod est inverisimile,

nisi Hebræos lateribus crudis stupidiore facere velimus. VII. Diluvium fuisse per totam terram, altissimosque montes cooperuisse aquas, quod & est incredibile, & Ægyptiorum, Chaldæorum, & Sinenium Chronologiæ repugnat. VIII. Solem stetit, cum id neque ullus Gentilis Historicus narret, nec fieri potuit, cum Sol stet immobilis in centro systematis Planetarii. IX. Omnes natos ex Adamo, quod esse non potest: nam Adam albusne fuit, an niger? Si albus, unde proveniunt nigra nationes? Si niger, unde albæ? Itaque libri Moysi, & Josuæ non sunt divini; nec idcirco reliqui, qui in illis fundantur.

§. 3. Tandem tertia classis continet argumenta ex antilogiis Scripturarum desumpta. Auctores, inquit, Canonici sibi contraria narrant, aut docent: non sunt ergo divini. Probant antecedens quibusdam exemplis. I. Genes. 1. v. 25. scribit Moyses, Deum fecisse hominem ad imaginem suam, & quidem masculum, & foeminam: at Paulus 1. ad Corint. cap. 2. virum tantum imaginem Dei appellat, mulierem vero imaginem viri. II. Jacob dicit: *Vidi Deum facie ad faciem*; at Joannes cap. 1. v. 18. *Deum nemo vidit unquam*. III. Genes. 46. v. 26. *cuncta anima, quæ ingressa sunt cum Jacob in Ægyptum, fuere 66.* at Stephanus Act. 7. v. 14. *numerat 57.* IV. Exodi 12. v. 40. *habitatio filiorum Israel in Ægypto fuit annorum 430.*; id autem falsum est, cum lex data sit Moysi post vocationem Abrahami ante 420. ad Galat. 3. v. 25.: a vocatione autem Abrahamæ ad ingressum in Ægyptum fluunt

fluunt anni 215.; ergo annis tantum 215. fuerunt Hebræi in Ægypto. V. Exodi 2. v. 5. dicit Deus: *Visitabo iniquitatem patris in filios*; idem vero Deus apud Ezechielem cap. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris*. VI. lib. 1. Regum cap. 13. *Duobus annis regnavit Saul*: Actor. vero 13. *Saul regnavit 40. annis*. VII. Psalmo 31. *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die*. VIII. Jerem. 7. Deus negat se præcepisse Hebræis sacrificia, quod repugnat primis Levitici capitibus.

§. 4. Ut his omnibus respondeamus, omnium primum observandum est, stilum esse Scripturarum perpetuum res divinas ex humanarum rerum ideis explicare. Ejus stili ea est ratio, quod omnis Scriptura ad hominis institutionem data sit, ut docet Paulus ad Rom. 15. ergo ea debuit effectalis, ut ab hominibus facile intelligeretur, quod factum non esset, si Deus lingua divina, non lingua filiorum hominis, inquit Maimonides, homines allocutus esset. Agit igitur Deus cum hominibus, quemadmodum sapientes cum idiotis, qui non linguam sapientium ut intelligantur, sed lingua idiotarum loquatur. Quocirca gravissime Augustinus lib. contra Adimantum Manichæum monet: *Sanctæ Scripturæ non temerarios, & superbos accusatores, sed diligentes, & pios lectores desiderant*.

§. 5. Quibus positis facile primis objectionibus respondetur. Ad primam; Deum omnia quidem simul facere potuisse, si vellet, sed noluit, fortassis ut libertatem in Mundo creando ostenderet suam. Nam ut

dixit: *Fiat lux, & facta est lux* (Gen. 1.) & cætera dixit, & facta sunt (Psal. 148.) ita potuit dicere: fiat mundus, & factus fuisset. Ejus igitur arbitrii fuit, non vero inertiae, quod Mundum successive creavit. Nec investiganda est ratio, cur id fecerit, nisi ab homine impudentissimo, qui a Deo operum suorum rationes postulare non veretur. Atque hoc in loco meminisse oportet gravissimi illius Pauli verbi ad Rom. 10.: *O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum fictori suo: cur me tale fecisti?* Secunda vero obiectio ineptissimum est Manichæorum convicium, scilicet vox illa Dei non est admirantis, sed confirmantis bonitatem rerum: *Vidit ergo lucem* (sunt verba Augustini lib. 1. contra adversarium legis, & Proph. cap. 7.) *quam fecit, quia bona est, quoniam quod faciendum placebat, ut fieret, factum placuit, ut maneret*.

§. 6. Ad tertiam; hoc in loco loquitur Moses humanum in morem; verbis ergo illis mutatio rerum significatur, *immutabili præscientia divina manente*, ait August. de Civ. lib. 17. c. 17. Egregia quoque sunt, quæ idem Pater lib. 83. Quæst. quæst. 52. eadem de re prolixius scribit. Ad quartam, ea sumitur ex verbis Gen. 6. ibi: *Videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores &c.* Pro filii Dei, quod in Vulgata legimus, quædam Græcæ versiones habebant *Angeli Dei*. Hinc decepti veteres quidam Patres fabulam illam valde auxerunt, Justinus Martyr, Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Cyprianus, Minutius Felix,

La-

Lactantius, Eusebius, Ambrosius, & alii, de quibus consule Natalem Alexandrum in Historia Veteris Testamenti tom. 1. dissertat. 7. prop. 1. Sed parum cauti Patres isti fuerunt. Quis enim crederet Mosem scripsisse, Angelos stabilia connubia cum foeminis junxisse, qui pluribus in locis indicat, eos vera corpora non habere, sed tantum apparentia? Itaque merito Chrysostomus hæc vocat *fabulas inconsiderate loquentium* (homil. 20. in Genesim); & Cyrillus Alexandrinus lib. 2. de Genesi appellat *stultitiæ proxima*. Theodoretus vero, quem ex Græcis Patribus maxime facio, interrogat. 47. in Genesim auctores huius sententiæ vocat *stupidos, & stolidos*. Philastrius tandem Brixienfis de hæresibus cap. 54. censet Hæreticos. Filii igitur illi Dei sunt filii Seth, filia vero hominum sunt filia Caini. Conferatur Augustinus de Civit. lib. 15. cap. 13.

§. 7. Ad quatuor sequentia argumenta, eadem est responsio, atque ad tertium. Scriptores nempe sacri linguam filiorum hominum loquuntur, non linguam Dei. Egregie Augustinus lib. 83. quæstionum, quæst. 72. *Divinæ Scripturæ a terreno, & humano sensu ad divinum, & cælestem nos erigentes, usque ad ea verba descenderunt, quibus inter se stultissimorum etiam utitur consuetudo*. Sane nos non habemus aures, ut Deus habet linguam: ac proinde si Deus nos alloqueretur lingua æternitatis, quis eum posset intelligere? Ad nonum respondemus, argumento illo negativo nihil probari. Probaretur sane non esse divinum Pentateuchum, si Moses aperte poenas,

Tom. I.

& præmia æterna negaret. Quid autem causæ fuerit, quod præmia, & poenas æternas non memoraverit, ad nos investigare parum spectat. Id scimus, Deum non omnia simul hominibus revelasse, sed paulatim, juxta imperscrutabilia ejus Providentiæ arcana.

§. 8. Transeamus nunc ad secundam objectionum classem. Et ad primam quidem huius classis objectionem lib. 3. abunde respondebimus, cum de Paradiso terrestri differemus. Hoc in loco satis est scire per subsequens diluvium plurimos fluminum fontes fuisse corruptos, telluris superficie pluribus in locis disrupta, atque contracta; ita ut mirum non sit, nunc temporis nec Mosaicum fontem illum reperiri, nec locum Paradisi. Quæ vero secundo, & tertio loco sunt opposita, puerilia sane sunt, & ridicula. I. Serpentem erectis pedibus ivisse, nullibi scribit Moses, sed commentum est Rabbinicum a Josepho adoptatum. Deinde mirum non est, serpentem locutum fuisse non vi propria, sed Dæmonum. Sed ea de re lib. 3. prolixius.

§. 9. Ad quartum argumentum. Vetus hæc querela est adversus Mosaicam historiam, quam memorat Lactantius lib. 2. cap. 20. & August. lib. 15. de Civit. Ethnici, cum hanc Patriarcharum longævitatē intelligere non possent aut ridebant, aut putabant annos illos menstruos fuisse. Refert eam in rem Lactantius Varronem, Augustinus vero Plinium lib. 5. Hist. naturalis cap. 48. qui hunc in modum scribit: *Apud plerisque Scriptores reperitur Ægyptios habuisse annos quatuor mensium, alios vero trium*.

L

Ita-

Itaque cum memoratur fuisse relatum in libris, quosdam vixisse ducentos annos, alios tercentos, alios sexcentos, alios octingentos; hæc omnia propter incertitiam temporis adscita credendum est: alii quippe æstate una determinabant annum, & alterum hyeme; alii quadripartitis temporibus, sicut Arcades, quorum anni trimestres fuere. De mensibus Ægyptiorum, seu potius de annis Ægyptiorum mensuris consulite Athanasium Kirkerum in Ædipo Ægyptiaco. Seldenus ad marmora Oxonia pag. 239. idem de Ægyptiis retulit. Sed hæc responsio historię Mosaicę aperte repugnat. Nam annus Diluvii (inquit perspecte Genebrardus) dierum fuit 365. a decimo septimo nempe secundi mensis usque ad 25. ejusdem mensis vertentis anni. Mensum autem dies fuere 30. ut aperte docet Moses. Præter quam quod si anni mille fuere mille menses, & generatim anni menses, primum veteres illi Patriarchę ætatem vixerunt nostra brevior: non enim ad octoginta annos pervenerunt. Secundo, reperientur quidam generasse, cum essent quinque, aut sex annorum, veluti Malael, qui LXV. anno filium genuit. Itaque dicendum est, longitudinem vitę Patriarcharum provenisse partim ex æquabili Cœli temperie, partim ex victu simpliciore, partim ex corporis compage robustiore, partim ex peculiari Dei Providentia, qui voluit, ut genus humanum multiplicaretur. Caterum etiam recentiore ætate quosdam ad ducentos, & trecentos annos vixisse scribit Petrus Daniel Huetius in Alnetanis lib. 2. cap. 12. §. 4. & Jonstonus de naturę constantia prop. 5. art. 1.

§. 10. Ad quintum. Capacitatem arcę Noeticę sic describit Moses: Trecentorum cubitorum erit longitudo arcę, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius. Celsus velut fabellam historiam hanc traducebat. Origenes homil. 2. in Genesim, ut Celso responderet dixit, Noemum a Deo doctum cubitos geometricos adhibuisse, eosque sex nostros cubitos valere. Cappellus vir acerrimi iudicii in Historia Sacra pag. 30. cubitos triplicis generis distinguit, minorem, qui est quadrante longior pede, medium, qui est sexquipedalis, & majorem, qui tres pedes continet. Arcę cubitos majores fuisse vult. Itaque dimensio Arcę in hac hypothese fuerit juxta altitudinem pedum 90. juxta latitudinem pedum 150. juxta longitudinem pedum 900. tota vero arcę capacitas pedum quadratorum 4500000. Sed Joannes Temporarius, alique Critici geometricę demonstrarunt, arcam Noeticam tot animalium capacem fuisse, etiam si cubiti vulgares intelligantur.

§. 11. Ad sextum. Factum Aaronis, & Populi Hebręi Idololatria non uno modo ab Interpretibus explicatur. Quidam sunt viri docti, & eruditi, qui contendunt virulum illum fuisse tantum imaginem veri Dei, adeoque Hebręos non peccasse, quod peregrinos Deos adoraverint, sed quod Dei imaginem fecerint contra Dei præceptum, quo imagines istę prohibentur. Ita Marshamus, Spengerus, alique. Sed illud habet hæc responsio incommodum, quod hæc lex de non faciendis imaginibus post hoc factum demum sit lata. Itaque nos

con-

concedimus Hebręos fuisse stupidos, & bardos, atque a Deo rebellasse; non omnes tamen, sed infimum vulgus, iisque ob timorem vitę, & ut sedaret commotionem, Aaronem adhæsisse. Enim vero hoc vitium Sclericardias, idest duritię cordis, passim Prophetę Hebręis exprobrant. Interim non videmus, quid inde pro re sua deducere possint Deistę, nisi fortasse tunc Hebręorum vulgus homines fuisse bardos, & ingratos, quod verum.

§. 12. Ad septimum quod attinet, iis, qui paulo in vetusta Gentium historia versati sunt, facile patet, Diluvii memoriam apud omnes nationes servatam esse. Observat Grotius, omnes Ethnicas historias in Diluvium desinere, nec ultra progredi (de veritate Religionis Christian. lib. 1. §. 16.). Diluvii mentionem apertam habuerunt Berossus Chaldaicarum rerum scriptor, Abydenus Assyriorum Historicus, Plutarchus, Lucianus, Nicolaus Damascenus, alique. Nunc etiam Americani ea notitia imbuti reperti sunt. Conferatur Huetius in Alnetanis lib. 2. cap. 12. §. 1. Itaque manifestas fabulas nobis narrant quicumque Chronologias Gentilium tam longas describunt. Legatur Joannes Marshamus in Can. lib. 2. pag. 122.

§. 13. De Josue historia non est, quod multum solliciti sint Athei: etenim licet systema motus Telluris videatur cæteris probabilius; at non est certum, sed mera hypothesis, quemadmodum Niewentitius ipse observat (de existentia Dei lib. 3. cap. 7.) ex qua non licet certas consequentias deducere. Quod vero Veterum

nemo ejus historię meminerit, mirum non est: nulla enim extat Gentilium historia, quę antiquitate Josuę tempora attingat. Præterquam quod sæpe est observatum, hujusmodi negativa argumenta nullam habere vim, nisi quum defunt scriptores coevi.

§. 14. Restat, ut antilogiis, quę feruntur, respondeamus, idque quam brevissime. Ad primum, imago Dei est in homine vel in sanctitate animi, vel in proprietatibus animi essentialibus, vel in rerum dominio. Secundum priora duo locutus est Moses, secundum posterius Paulus. Ad secundum, Jacob vidit Angelum, qui Deum referebat: Christus dicit, neminem vidisse Deum, uti est. Ad tertium, narrationem interpolavit Stephanus, ut perspecte Melchior Canus: sed Stephanus Spiritu Dei non loquebatur: Lucas vero retulit, quę Stephanus dixerat, etiam si minus vera. Ad quartum Moses loquitur de prima Abrahami descensione in Ægyptum, non de ingressu Jacobi, adeoque convenit cum Paulo, qui ab eodem tempore 430. annos metitur. Ad quintum Deus in Exodo loquitur de judiciis divinis, quę homines peccatores in Adamo respiciunt; apud Ezechielem vero de judiciis humanis. Ad sextum, Saul duobus annis regnavit solus, 40. vero una cum Samuele. Ad septimum, David tacuit a confessione adulterii, & homicidii: clamavit vero, seu potius rugiit, ut vertunt Chaldaus Paraphrastes, & Aquila, conscientię latratibus. Ad ultimum, Deus in Levitico indulget genio Hebręorum, non vero præcepit sacrificia. Ita Chrysostomus:

L. 2

sed

sed hac de re alibi. Cætera his similia argumenta videsis apud Becanum in Opusculo de Antilogiis Scripturarum, aliosque Scripturarum Interpretes.

CAPUT VI.

De Traditionibus.

§. 1. **U**Niversam Theologiam revelatam, & Christianam, Divinæ revelationi, quam recta ratio præit, comitatur, & sequitur, inniti supra demonstratum est. Revelatio autem divina vel scripta est, & *Sacra Scriptura* vocatur: vel non scripta, sed prædicata, atque per manus Majorum ad posteros derivata, & *traditio* appellatur. Idem vero pondus in revelatione inest, seu scripta sit, seu non scripta: quippe stilus auctoritati divinæ revelationis nihil addere potest. Qua de re quoniam nullos dissentientes habemus, plura dicere supervacaneum est.

§. 2. Quæ cum ita sint, illud magnopere controvertitur inter præsentis Christianos, scriptane sit tota doctrina revelata, an prædicata quidem sit tota, sed non tota scripta: & præterea quinam sint characteres, seu potius Criteria, quibus non scripta revelatio discerni possit ab hominum excogitatis, aut inventis, quæ potuere cum divina doctrina misceri. Quod ad primum attinet, Lutherus, Calvinus, Zuinglius, & Novatores ferme omnes pernegant aliquam esse revelationis partem non-scriptam. Omnia nimirum isti, quæ vel Prophetis, vel Christo, vel Apostolis a Deo sunt revelata, scripta esse volunt. Sed quidam literati ha-

rum Sectarum viri, quamquam facile admittunt, partem fortassis aliquam revelationis scriptam non esse, sed traditam; negant tamen eam nunc ullo modo discerni posse a traditionibus, & commentis hominum, aut ullum ex ea pro re Theologica certum argumentum desumi posse: certum dicunt, idest quod nulli exceptioni sit obnoxium; nam probabilia, quum agatur de re tanti momenti, credendum nempe Deo, an hominibus, locum non posse habere videntur.

§. 3. Nos, ut rem ordine, & perspicuitate examinemus, tres Religionis revelatæ status distinguemus; nimirum statum *legis Nature* ab Adamo ad Moysen; statum *legis Hebraicæ scriptæ* a Moysen ad Christum, & statum *legis Evangelicæ* a Christo ad nos usque. In primo statu veram fuisse Religionem, & quidem revelatam, eamque in substantia eandem, quæ postea in aliis duobus statibus fuit, etsi non æque amplam, si doctrinam theoreticam spectes, inter omnes convenit Christianos. Sed an in eo statu libri divinitus inspirati fuerint, non satis demonstrari potest. Id certum est, & nullos ejus temporis libros divinos ad nos pervenisse, & ne memoriam quidem eorum ullam; & Novatores, quibuscum nunc rem agimus, concedere per id tempus sine Scripturis divinis, licet non sine revelatione, Religionem conservatam esse. Vide Eliam Benois in præfat. ad observationes criticas in Tolandi Aisidæmone pag. 36. Ex hoc autem gravissimum argumentum desumimus, quod, licet revelatio necessaria semper fuerit pro vera religione, non fuit tamen.

tamen necessaria Scripturæ divinæ, sed potuit Religio conservari sola traditione. Ne Momus quidem ad hæc friggat.

§. 4. In statu legis Mosaicæ publici fuerunt Scribæ, & Prophetæ, qui divinas revelationes in libris referrent. Prophetæ revelationes sibi a Deo factas scripserunt, sed an omnia scripserint, quæ Deus revelabat, non satis constat. Plurimis enim Prophetis legimus Deum præcepisse, ut revelationem prædicarent, non ut scriberent. Officio ergo suo satisfecissent, si prædicassent etiam nihil scribentes. Itaque opinio est doctissimorum hominum, non omnia viros illos scripsisse, sed secretiora quædam prætermisisse. Scribunt non modo celebres Hebræorum Rabbini, sed ex nostris etiam Hilarius super Psal. 2. & Origenes Homil. in Numeros, Moysen non legem solum, sed secretiorem quoque legis enarrationem in monte divinitus accepisse, quam enarrationem non scripserit, sed Sacerdotibus tradiderit, magna silentii religione. Auctor lib. 4. Esdræ cap. 14. in eadem est sententia. Revera legitimam revelationis interpretationem habuere illi proculdubio a Deo, quocum tam familiariter versabantur, & quem facile consulere poterant. Eam vero nec scripserunt, nec scribere potuerunt, nisi & secundæ hujus scripturæ secundam interpretationem, & secundam tertiam; & sic porro scribere voluissent.

§. 5. Hinc Hebræi vel ipso Christi tempore sola hac traditione secretioris doctrinæ scripta sacra exponebant. Phariseis traditiones istæ perpetuo erant in ore, sed erant tamen, quod dissimulari non potest,

fabellis plurimis corruptæ, & depravatæ; ut idcirco passim Pharisei ea de re a Christo in Evangelio vapulent. Destructo autem Templo, Reque Judæorum publ. everla, ne periret thesaurus iste, quem in traditionibus suis contineri putabant Hebræi, eas in scriptis retulerunt. Sub Imperatore Antonino anno Christi circiter 115. floruit Rabbi Jehuda Haccadose, idest *Sanctus*, qui Patrum traditiones a Moysen usque ad sua tempora per manus Majorum propagatas uno libro complexus est, qui dicitur *Sepher Mischnaiorh*, idest *secunda lex*. Magno apud Hebræos plausu exceptus est, publicamque meruit auctoritatem. Sed cum neque Origenes, neque Epiphanius, neque Hieronymus Hebraicarum rerum studiosissimi, neque ullus alius hujus libri unquam meminerit, infert Marshamus in Can. sæc. 9. librum illum vel non esse scriptum eo quo fertur tempore, vel tempore Hieronymi nondum Orbi innotuisse.

§. 6. Melchior Canus lib. 3. de locis cap. 3. ut hanc doctrinam confirmet, observat morem fuisse veterum Sapientium quædam discipulis non scripto, sed verbo tradere. Pythagoram certe hunc in modum discipulos instituisse, præter alios testantur Jamblicus, & Porphyrius in vita Pythagoræ. Galenus lib. 2. de Anatomia scribit, veteres Physicos artes a majoribus quasi per manus traditas conservasse. Cæsar de bello Gall. lib. 6. narrat Druidas Galliarum veteres Sacerdotes, & Sapientes disciplinæ præcepta nefas existimasse libris tradere. Plato scribens Dionysio de quibusdam sacris mysteriis monet, ut *Epistolam* e veteris

stigio

74
13
237
79
10.27
2314
3341

84
26
534
178
23.14

89
3
257
1331
221

stigio concerpat, ne in manus imperiti vulgi deveniat. Idem in Epistola ad Dionem sub umbris, & allegoriis recondita quædam doctrinæ capita explicat. Apud Romanos secreti erant Sibyllarum libri. Itaque Tarquinius Rex Marcum Tullium Duumvirum, quod librum secreta sacrorum continentem Petronio Sabino exscribendum dedisset, culeo insutum in mare projici iussit, teste Valerio Max. lib. 1. Addere potuisset, eum morem arcana quædam sapientiæ occultandi generalem fuisse Ægyptiis (Plutarch. de Isid. & Osir.) quibus cum tamdiu versati sunt Hebræi; ut idcirco non mirum sit, si idem Hebræi fecerint.

§. 7. Et vero quis nisi impudentissimus, idemque imprudentissimus dixerit, omnia, quæ Deo auctore dicta, aut facta sunt apud Hebræos, scripta quoque esse? Nam primum, cum Hebræi Prophetæ, & Proceres continenter Deum consulerent, infinitos pene libros scripsissent, si omnia literis mandare voluissent. Secundo, passim in ipsis libris Sacris indicatur, quosdam Dei, vel Prophetarum sermones longiores fuisse, quam scripti sunt. Tandem scriptores ipsi Evangelici multas referunt de Christo prophetias, quæ, ut nunc jacent, alium certe sensum habere videntur: eas igitur Apostoli ad Christum non retulissent, nisi certo habuissent, eas ita ab Hebræis omnibus interpretari consuevisse. At qui in eas interpretationes ivissent Hebræi, nisi Majorum traditione edocti? Qui vero traditio-

illa pure humana esse potuit, quum Deus tam præsto esset consulentibus Prophetis? Ex his omnibus facile deducimus, plurimas extitisse apud Hebræos non scriptas divinas traditiones. Atque hæc est causa, cur putemus non omnino inutilem fore operam, quæ in legendis veterum Rabbiorum scriptis locatur: quanquam cum iudicio summo hæc legenda moneamus, propter admixtas Rabbiorum fabulas. Quot autem fabulas Rabbinum commenti sint qui enarrare susceperet, is una opera maris arenulas supputaverit: a quo vitio non Josephus quidem immunis est, qui ut traditiones istas seclaretur, plurima narrat Moyse prorsus contraria, addit, demit, interpolat totam sacram historiam, ut credere possis, quod Bælius dixit, aut nihil Moysi scripta fecisse, aut in iis consulendis fuisse oscitantissimum. Nam quis sibi persuadeat ex veteri Rabbiorum traditione. I. Adamum capite Cælum, brachiis extremas Mundi partes attigisse? II. Evam e cauda Adam factam? III. Abrahamum natum circumcisum, & cum eadem anima, qua Adam, David, Messias? IV. Ab Abraham collopendisse lapidem, cuius adpectu morbi omnes sanarentur? V. Docuisse Ægyptios mathematicas Disciplinas? VI. Scripsisse libros philosophicos, & Theologicos plurimos? VII. Primum ædificasse templum (a)?

§. 8. Quod ad statum Evangelicum pertinet, plurimis discimus argumentis, Apostolos omnem revelationem prædicasse se-

cun-

cundum mandatum Christi, sed non omnem scripsisse. Scilicet erat eis præceptum, non ut scriberent, sed ut prædicarent Evangelium omni Creaturæ: scriptio autem pro natis occasionibus facta est. Matthæus ex gr. scripsit, ut pertinaces Judæos ex ipsorum scriptis confutaret, atque convinceret: Johannes ab Episcopis Asiæ rogatus, & ut Ebionem refelleret: alii ex aliis occasionibus, aut opportunitatibus. Itaque Apostolus Paulus in epist. ad Thessal. rotunde scribit: *Tenete traditiones, quas accepistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram; ad quem locum sic Chrysostomus perspicte: Hinc patet, quod Apostoli non per epistolas omnia, sed multa etiam sine literis docuerunt: eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista.*

§. 9. Sed quæstio hæc, cum sit historica, Veterum auctoritate, qui Apostolis fuerunt aut coævi, aut proximi, definienda est, nisi Canones omnes logicos violare velimus. Si vetus illa Ecclesia testatur non omnia Apostolos scripsisse, licet omnia prædicaverint, definita quæstio est. At revera id vetus testatur Ecclesia: ita Epiphanius hæresi 60. Oportet, inquit, & traditione uti: non enim omnia a divina Scriptura accipi possunt: quapropter aliqua in scriptis, aliqua in traditione Sancti Apostoli docuerunt; idque non ex opinione sua dicit, sed tamquam ex opinione, quæ publice obtineret. Idem fatetur Basilius lib. de Spiritu Sancto cap. 2. & Damascenus lib. 4. de Fide Orthodoxa cap. 17. Itaque Vincentius Lirinensis in Commonitorio, quo in loco de re-cta Fidei naturæ norma ex instituto differit,

regulam credendi statuit publicam Ecclesiarum traditionem, nempe ut credamus quæ semper, quæ ubique, quæ ab omnibus credita sunt. Existunt ergo traditiones divinæ in statu Evangelico. Idem passim quoque docet Tertullianus; ut videre possimus, persuasum id fuisse veteri Ecclesiæ, extare divinam quamdam doctrinam non scriptam, eamque continere aut dogmata quædam non scripta, aut scriptorum interpretationem. In quæstione enim facti, seu historia, nemo clariora exigere potest argumenta. Nam & in rebus humanis minus etiam probabilibus contenti sumus.

§. 10. Joannes Franciscus Buddeus summus Lutheranorum Theologus lib. 1. Theologia Dogmat. cap. 2. ad §. 33. cum retulisset locum Tridentini Concilii ex sess. 4. Decreto I. ubi Patres traditiones Apostolicas statuunt, addit: ostendere quoque debuissent Patres Tridentini quanam istæ Traditiones sint, unde nobis constet, eas esse a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatas, qua ratione in Ecclesia propagata sint, quæ ratio sit illas a doctrinis humanis discernendi; quæ cum non fecerint Patres Tridentini, sequitur, nihil solidi, & certi pro Fide Christiana ex traditionibus istis vagis desumi posse.

§. 11. Sed hæc puerilia mihi videntur, nec tanto viro digna. Nam primum constat, Christum revelationem a Patre sibi factam non scripsisse, sed prædicasse. Eam Apostoli, & Christiani coætanei a Christo exceperunt, eaque sola per plures annos, cum nulla adhuc esset Scriptura Evangelica, religionem Christianam moderati sunt.

(a) Bælius Dict. art. Abraham collegit.

Si quis est parvus
et insignibilis
Domine quis habet
te, aut quis te
sanctus tuus, qui in
solche te habet
32
12
64
14867
267
384
15134
9852
5242
403

sunt. Constat ergo origo traditionum, quam non videbat Buddeus; ratio vero eas discernendi ex consensione veteris Ecclesiæ petenda est: ex illa enim discimus, quæ sint traditiones istæ divinæ, quæ procul dubio plurimæ sunt, ut passim in his elementis observabimus. Nam ex. gr. si de doctrina Pythagoræ non scripta disceptetur, non ad alios confugere testes possumus, quam ad ejus discipulos. Qui ita disputare nolit, is arrogantissimus fuerit. Interim ne putent Lutherani, nos traditiones divinas prædicare sine ulla omnino ratione, eas in medium proferemus regulas discernendarum traditionum, quas doctissimus, & acutissimus Theologus Melchior Canus lib. 3. de locis cap. 4. proposuit, quasque nemo nisi impudentissime repudiaverit.

§. 12. Prima regula est: Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, ab ipsis Apostolis usque, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur. Eam regulam docet Augustinus lib. 4. contra Donatistas cap. 24. Consulatur & Bossuetius in expositione doctrinæ Condomiensis cap. 18. Ei vero ita respondet Buddeus, esse sc. eam plane ludricam; quippe multa mendacia circumferuntur, quorum nos plane origo latet. Sed Buddeo respondemus, totam Ecclesiam, præcisa etiam divina infallibilitate, dum testatur aliquid ab Apostolis traditum putare decipi, summæ esse demeritiæ: alioquin omnis historiæ antiquæ fides pereat necesse est. Et mirum certe est, Hæreticos istos credere dogma aliquod esse Pythagoræ, aut alterius Philosophi, quod

Pythagorici omnes, alique coætanei Scriptores id tradant: non credere vero aliquid esse Apostolorum, quamquam Ecclesia Apostolis vicina magna id consensione docet. Quod si de vetustis historiis ne consensione quidem coætaneorum, & proxime sequutorum certi esse possumus, doceant nos egregii isti Critici & Logici, qui tandem sit veræ historiæ character. Id certe magis, quam litigare, ingenui Philosophi & Christiani munus fuerit.

§. 13. Secunda Cani regula est: Si quod Fidei dogma Patres ab initio secundum suorum temporum successionem concordissime tenuerunt, ejusque contrarium ut hæreticum resutarunt, idque de Sacris libris non habetur, per Apostolicam traditionem habet Ecclesia. Tertia regula est: si quidquam est nunc in Ecclesia communi Fidelium consensione probatum, quod tamen humana potestas efficere non potuit, id ex Apostolorum traditione derivatum est. Quarta regula: si viri Ecclesiastici aliquod dogma, vel unam quamlibet consuetudinem uno ore testentur, nos ab Apostolis accepisse sine dubio certum argumentum est, ut ita credamus. Hæc quatuor Cani regulæ ad unam hanc referuntur, veterum nempe Ecclesiarum consensione traditiones divinas discerni. Quod argumentum tale, tantumque est, ut qui negat, is humanam omnem, & divinam fidem neget necesse est.

§. 14. Audiamus nunc quid ad hæc Novatores. Ajunt nos docere, Scripturam sine traditione imperfectam esse, insufficientem, obscuram, adeoque quam abjecte de illa

illa nos sentire: imo cum Nicolius, inveniunt, alique Theologi nostri doceant, sine traditione ex solis Scripturis nullum Christianorum dogma demonstrari posse, & traditiones obscuræ sint, & vagæ, clamant nos id efficere, ut Christianam Religionem funditus evertamus, quæ est ratiocinatio Bælli in Dictionario Historico-Critico pag. 2223. Editionis Amstelædamensis an. 1720.

§. 15. Respondemus hanc esse meram calumniam, & ut loquitur Bellarminus, *putidum mendacium*: nam regulæ discernendi traditiones Apostolicas, ut supra demonstratum est, certæ sunt. Non ergo vagas opiniones, sed certas, statutasque pro doctrina Apostolica habemus. Præterea asserimus, primam Religionis Christianæ capita in Scriptura Sacra contineri: ex Scriptura Sacra, ut Theologi nostri philosophentur, præcipit Ecclesia nostra. Non ergo abjecte de Scriptura sentimus, quod dum nobis opponunt, apertissime mentiuntur Novatores. Sed docemus quoque & potuisse non scribi, & revera scriptam non esse partem aliquam revelationis divinæ. Hac & prima illa capita confirmari, & alia explicari, quæ sine traditione intelligi non possent, & plura doceri, quæ in Scriptura non sunt expressa, affirmamus. Itaque traditiones apud nos non unius sunt generis: quædam enim confirmant, quæ in Scriptura sunt; aliæ Scripturas explicare docent clarius: aliæ alia dogmata, aut doctrinas Catholicas docent, ut aliæ disciplinam spectant, & cæremonias: veluti Episcopos eligendos a populo, communionem Eucharis-

Tom. I.

ticam faciendam sub utraque specie, ordinationem Diaconissarum, quæ constat ab Apostolorum ævo usitata fuisse, mutabiles sunt: spectant enim disciplinam; aliæ vero dogmata.

CAPUT VII.

De revelationis divinæ interpretatione legitima.

§. 1. **Q**uanquam revelatio, qua Theologia Christiana regitur, existat, sitque primum Theologiæ nostræ fulchrum; tamen nisi eam legitime, recteque interpretari discamus, aut parum, aut nihil rei Theologiæ promovendæ conferet; quin imo pernicialis Theologo esse poterit. Demonstratum est enim a viris doctis, nullum fuisse tam uberem errorum in religionis negotio fontem, quam pravam Scripturarum interpretationem, quod & Veteres queruntur sæpe Patres, in primis Beatus Chrysostomus. De revelationis, maxime scriptæ, interpretatione paucis igitur agendum erit. Scripturæ Canonica, quibus revelatio maxima ex parte continetur, non una lingua scriptæ sunt. Priora quidem Veteris Testamenti volumina aut Hebraice, aut Hebræo-Chaldaice exarata sunt: libri autem Evangelici omnes Græce scripti extant. Extant vero & variæ librorum istorum versiones, Græcæ, Latinæ, Italica, Gallica, Germanica, Anglicæ, Ruthenæ, Assyricæ, Arabica, & aliarum nationum, ad quas Christiana fides pervasit. Et versiones quidem Græcæ, atque Latinæ primis Ecclesiæ sæculis erant innumera, La-

M

tina

tinæ maxime, quas suo tempore vix numerari potuisse scribit Augustinus. Ex Latinis omnibus, quæ circumferebantur, eam, quæ Vulgata dicitur, tanquam Fidei, & morum normam Patres Tridentini elegerunt.

§. 2. Hinc prima nascitur regula pro Scripturarum Interpretibus, ut linguas nimirum, in quibus scriptæ sunt, Hebræam, & Græcam calleant. Hujus regulæ hæc est ratio, quod perfectæ versiones fieri nequeant; tantum abest, ut factæ sint ab ullo, ut plurimis ostendit harum rerum admiraculum peritus Richardus Simonius lib. 3. Historiæ Criticæ Veteris Testamenti. Multa scilicet sunt in linguis emphatica, & propria, quæ earum linguarum genium faciunt, quæque in alias linguas nullo modo verti possunt, maxime si linguæ minime fuerint adfines: quocirca versionum lectores nunquam plene intelligunt auctores, quos legunt, sed ut plurimum aut magis, aut minus intelligunt.

§. 3. Scio, quosdam fuisse Theologos, qui asseveraverint, non posse nunc nos ad auctographa confugere, ubi versio obscura est, aut imperfecta, aut corruptionis suspecta, ea commoti ratione, quod auctographa sacra sint corrupta. Inter hos est vir acerrimi judicii Melchior Canus, quem secuti sunt Joannes Morinus, Isaacus Vossius, aliique linguarum orientalium peritissimi, qui multa eruditione Rabbinica, & Græca id demonstrare conati sunt. Sed totus eorum conatus huc redit, ut ostendant, quædam esse ad fidem, & mores non pertinentia in auctographis Sacris aliena

manu illata, quædam etiam corrupta aut perturbata librariorum oscitantia, aut Criticorum imperitorum temeritate. At textus ipsos publica industria, & malitia Hebræorum corruptos esse minime demonstrant. Legenda quæ Morino, & Vossio regerit Richardus Simonius lib. 1. Hist. Crit. Veteris Testamenti cap. 18. & sequentibus. Certe Christi tempore hanc depravationem factam non fuisse, inde patet, quod nunquam hoc crimen Christus Hebræis objecerit. His accedit, quod Judæi religiosissimi fuerunt in exscribendis libris Sacris. Scribit Philo in lib. de egressu filiorum Israel ab Ægypto usque ad sua tempora ne verbum quidem immutatum fuisse in Lege Hebræorum. Quam religionem & recentiores servant Judæi, ut Bellarminus ipse observat lib. 2. de verbo Dei cap. 2. Si Judæi falsare voluissent divinas Scripturas in odium Christianorum, sine dubio præcipua vaticinia sustulissent, ut recte argumentatur idem Bellarminus; quod non fecerunt. Sed legatur laudatus Auctor, qui ex instituto ea de re disputat.

§. 4. Nec alia ratione regula isthæc confirmari potest, quam omnium Theologorum Christianorum consensione. Siquidem nullus est hodie vel publicus, vel privatus interpres, qui ut sensum literalem explicet ad auctographa non confugiat. Post Concilium ipsum Tridentinum doctissimi Theologi nostri ex auctographis Scripturas interpretantur. Patet exemplo Salmeronis, Massi, Cornelli a Lapide, Morini ipsius, Calmethi, aliorumque sine numero. Sane Vulgata ipsa versio licet cæteris latinis præ-

lata

lata sit, at non est tamen præposita auctographis, ut Bellarminus observat, qui Kemnitii, aliorumque Novatorum mendacia refellit, afferentium nos auctographa omnino rejecisse. Et vero Vulgata versio in locis ad fidem, & mores non pertinentibus, plurimis scatet mendis, etiam post Sixtinas, & Clementinas emendationes. Cardinalis Pallavicinus in historia Concilii Tridentini censet, Latinam Scripturæ versionem ipsa Vulgata longe puriorem, & exactiorem, quam ea, quæ pro authentica sancita est, fieri posse. Idem confirmat Jesuita Mariana, qui plurimum Theologorum præstantissimorum testimonia profert, quibus docet, multa in Vulgata data opera relictæ esse menda, quæ corrigi potuerint. Hinc regulas quoque præscribit ad errores Vulgatæ detegendos. Pro editione Vulgatæ capp. 22. 23. 24. Supra sexcenta loca, quæ manu emendatrice indigerent, proposuit ad calcem Bibliorum Hamelius. Ecclesia nostra idipsum videtur confirmare, dum præcipit, ut in Seminariis linguæ, Hebræica, & Græca tradantur, velut Theologo necessaria.

§. 5. Jam vero Scriptorum orientalium natura ferventior est, & phantasia validissima: passim igitur tropis utuntur. Eorum itaque scriptiones nihil tam reddit obscuras, quam ratio loquendi per ænigmata, parabolas, allegorias, metaphoras, & catachreses: quam loquendi rationem qui assuetudine lectionis non didicit, Scripturas istas interpretari nequit. Plurimæ Hebræorum Scripturæ hoc stilo exaratae sunt: plurima sunt hujusmodi in libris Moïsi,

Davidis, & Prophetarum. Scripturas istas dum interpretamur, magno judicio utendum est, ut pernoscamus ubi sensus literalis, & naturalis, ubi vero translatus inest. Tria autem hac in re monenda sunt. I. ne nullas in vetustis Scripturis allegorias esse putemus: agnoverunt id veteres Ecclesiæ Patres, qui plerasque Scripturarum partes allegorice interpretandas esse censuerunt, quod scirent morem sic scribendi usitatum fuisse Ægyptiis, Chaldæis, & Hebræis. II. ne allegorias ibi investigemus, ubi nullæ sunt, in quo veteres ipsi Patres plerumque peccarunt, in primis Origenes, uti & nunc Ascetici, & Oratores Sacri. Intolerabilis igitur hac in re fuit Woolstoni impudentia, qui fanatico primum furore conatus est Theologis persuadere, nihil esse in divinis Scripturis, præcipue in Novo Testamento, quod non allegorice sit interpretandum; ex quo id tandem anno 1727. quo tantus spectabat apparatus, conclusit, & Christi miracula allegorice esse interpretanda, ut validissimum Religionis Christianæ adversus impios adstruendæ argumentum nobis e manibus præriperet. Vide notata superius. III. ne putemus in stilo hoc allegorico, atque emphatico mysteria esse perquirenda. B. Augustinus lib. 3. cap. 10. de Doctrina Christiana hanc præscribit regulam rei huic accommodatam: Si verba Scripturæ pugnent cum rebus evidentibus, aut cum bonis moribus, figurata sunt censenda.

§. 6. Cum dico: non investiganda esse mysteria in stilo figurato, non est animus sensum mysticum Scripturarum negandi; tantum, ut ne extra modum aberretur, mo-

M. 2.

neo.

neo. Omnium primum igitur, ut sensus mysticus recte intelligatur, observandum est, homines propter Adæ peccatum & beatitudinem, & vitam æternam amisisse, nec suis viribus consequi eam posse. Promissus est igitur iis Restaurator, in quem qui crederent, salvarentur. Ut autem Restauratoris memoria coleretur, variis prophetiis apud antiquos Patres memoratus est. Prophetiæ vero illæ vel verbis constant, vel rebus: quæ Prophetiæ constant rebus, quæ sint symbola, & figuræ Messiae, sensum mysticum continere dicuntur. Sed ne omnia, quæ in libris Hebræorum continentur, pro Messiae symbolis habeamus, videndum est primo, an Scriptores Evangelici sensum illum agnoverint in datis illis rebus: secundo an eum sensum agnoscat Ecclesia: tertio, an circumstantiæ rerum, vel narrationis eum indicent: quarto, an eum agnoscant viri docti, Critici, & minus præjudicati. Nisi enim hæc observentur, Scripturis vim faciemus, easque oborto collo in sensus nostros rapiemus.

§. 7. Tertia regula sciscit, ut artem criticam probe discamus. Ea enim de Scriptoris ævo, genio, & fine, de Scripturæ genuinitate, & integritate judicamus. Non igitur satis est linguam Scriptoris noscere, ut eum intelligas: necessaria præterea est ars isthæc critica, sine qua viri alioquin docti in Veterum scriptis interpretandis, aut in eorum usu faciendo pueriliter sunt alucinati. Veteres Christiani Theologi, quod hanc artem ignorarent, usum plurimum fecerunt librorum quorundam apocryphorum, mutilationes, & interpolatio-

nes non distinxerunt, interpungendi rationem non perviderunt, atque sententias miscuerunt turpissime. Docuit eam artem plenissime Clericus in Arte Critica: nos in Elementis artis Logico-Criticæ per summa capita eam explicuimus; sed ea discitur melius, & plenius lectione librorum Criticorum, quam ullis regulis, & præceptis.

§. 8. Quarta regula est, ut Theologiæ Studiosus historiæ universalis, & Geographiæ præsertim Terræ Sanctæ non sit ignarus. Plurima enim sunt in Scripturis Sacris, quæ si historia affinium nationum, aut Geographia sancta ignoretur, intelligi omnino nequeunt. Quæstiones enim historiciæ, Chronologicæ, Geographicæ, Propheticiæ vix definiri queunt sine historiæ universalis, & Geographiæ, potissimum Asiæ, scientia. Itaque Theologiæ Studiosis plurimum commendo historiam Hebræorum, & vicinarum nationum Humphredi Pridai, quæ Venetiis edita est Italæ lingua.

§. 9. Quinta regula est, ut mores, & consuetudines Hebræorum perfecte teneantur. Hæc regula facit utramque paginam in Sacra Scriptura interpretanda: pendent nimirum res plurimæ a moribus, & consuetudinibus Hebræorum. Plurimi viri docti his de rebus scripserunt, Sigonius, Bertranus, Cuneus, aliique. Tyronibus commendamus Apparatum Biblicum Bernardi Lamy: est enim facilis, nitidus, plurimasque continet res, quæ in pluribus voluminibus sunt sparsæ.

§. 10. Sexta regula est, ut analogiam Scripturarum servemus: nempe ex lectione

ne Scripturarum conficiendum est systema, cuius lumine partes reliquæ interpretentur. Ad hunc finem utilissimæ sunt concordantiæ Bibliorum, maxime Hebræicæ: ope enim horum concordantiarum discimus, quoties quodlibet vocabulum adhibitum sit, & cum quot notionibus: nullus labor utilior esse potest ad Scripturas intelligendas, quam hic, quo facta cum factis, loca cum locis, sententiæ cum sententiis, verba cum verbis comparantur. Vocari hæc potest enucleata Bibliorum historia. Sane qui locum unum, aut alterum Bibliorum legunt, interpretari illum nequaquam possunt: perspicendus igitur est primum Scriptoris animus, & sensus, deinde ad loca singula deveniendum, ut vocabuli usus, & proprietates discatur.

§. 11. Septima regula: ex omnibus Scripturis Sacris quædam sunt historiciæ, quædam Propheticiæ, quædam dogmaticæ. Historiciæ, & dogmaticæ scriptæ sunt pro capitu omnium: itaque verba in his semper cum simplici, & naturali sensu sunt interpretanda, nisi ad sensum tropologicum confugere contextus moneat. Quicumque igitur sententias aut nimium sublimes, & a sensu communi nationis, cui scribebatur, remotas, aut nimis reconditas, & abstrusas hujusmodi libris tribuunt, longe ii ab eorum sensu aberrant. Quocirca ineptiunt ii, qui Metaphysicam Platoniam, Cartesianam, aut Leibnitianam in Scripturis Sacris investigant. Quid dicemus de Theologo quodam Germaniæ, qui systema Planetarium Newtonianum in Psalmis Davidicis reperiisse belle sibi plaust,

ut refert Wolfius? Huc pertinet Muschembroechius celeberrimus alioquin Physicus, & Mathematicus, qui post quosdam alios creationem spatii vacui immensi in vocabulo *Cælum*, quod creatum a Deo scribit Moses initio Geneseos, invenisse sibi videtur: merito hoc dixeris divinas Scripturas abstractis Recentiorum notionibus, & systematibus adulterare.

§. 12. Sed scripta prophetica sublimiores continent doctrinas. In iis autem duæ sunt partes distinguendæ, concinatoria nempe, & prophetica: nam qui Prophetæ dicuntur, sacri fuerunt Concionatores divino spiritu afflati. Pars concinatoria vel inculcat dogmata, vel exhortatur ad virtutes, vel insectatur vitia: ea semper cum naturali sensu explicanda est, nisi aliud obstat; nimirum hæc pars nihil debuit continere, quod non ab omnibus intelligeretur; at pars prophetica cum spectet potissimum regnum Christi spirituale, & æternum, obscurior est, & sublimior. Itaque in hac interpretanda majori cura opus est; cavendum tamen est diligenter, ne ibi prophetias statuamus, ubi nullæ sunt. Sunt enim in Scriptis propheticiis quædam emphatice pronunciata, quæ nisi attente legantur, prophetica videri possunt.

§. 13. Dixi in Scripturis Canonicis non esse investigandas sententias nimis sublimes, & ab usu, atque sensu communi eorum, quibus scriptæ sunt, remotas. Hoc tamen non ita accipiendum, ut quis sibi persuadeat, sublimes scientias, quæ nunc in usu apud homines sunt, negligendas esse a Theologo; quin imo moneo, ut quoad

fieri potest a Theologo addiscantur. Ista enim scientiæ partim mentem nostram capaciorem, & æquiore faciant, quales sunt Logica, & Geometria: partim quoque ad loca quædam Scripturarum rite interpretanda deserviunt, qualis Physica, Astronomia, ne quid dicam de Metaphysica, sine qua vix optimus Theologus fieri potest. Cæterum his scientiis caute uti debemus: nam scimus, plerosque scientiis Physicis, & Metaphysicis abusos in Atheismum proruisse, aut in Socinianismum. Sed de usu rationis humanæ in Theologia loco suo commodius.

§. 14. Octava regula, eaque omnium maxime necessaria est, quæ sequitur. Quamquam quæcumque Sacri Scriptores Divino Spiritu afflati, aut moti scribunt, veritatem habent historicam; at non omnia logicam habent veritatem, nec idcirco realem. Veritatem historicam appello, ut quæcumque in scriptis Canonicis narratur cogitata, dicta, aut facta, revera fuerint cogitata, dicta, aut facta. Veritatem vero logicam dico, ut quæ narrantur cogitata, dicta, aut facta, rebus ipsis sint conformia. Dico in omnibus scriptis Canonicis veritatem esse historicam: nam narrator est Spiritus Sanctus, sed addo non semper inesse veritatem logicam: ratio est, quod Spiritus Sanctus non semper ex persona sua loquitur, sed passim ex persona hominum etiam idiotarum, etiam impiorum. Quæcumque igitur Spiritus Dei dicit ex persona sua, vera sunt, & historice, & logice: at quæ ex aliorum dicit persona, non semper veritatem habent logicam, licet sem-

per habeant historicam. Ex. gr. quæ cogitata, dicta, aut facta legimus ab Ada, Caino, Noë, Abrahamo, Pharaone, aliisque hominibus, veritatem historicam semper habent, non semper logicam. Jacob cum surrexisset a somno dixit: *Porta cæli est hic*: veritatem habet historicam hæc propositio; narratur enim a Spiritu Sancto, sed non habet logicam. Scimus enim nullam esse cæli portam, cum cælum hoc in loco accipiatur pro sede Dei, quæ est tam immensa, quam Deus, nec in immenso porta ulla esse potest. Pharisei dicunt Christo: *Demonium habes*: hæc propositio veritatem habet historicam, falsitatem vero logicam. Prostant in Scripturis passim hæc exempla.

§. 15. Hoc in loco queri posset, utrum quæcumque in Scripturis extant, divino sint Spiritu adflata? Olden distinguit inter *inspirationem*, & *adistentiam*; primam vult in iis, quæ Scriptores sacri aliunde scire non poterant; alteram in iis, quæ ipsi scire poterant, atque sciebant, quæque spiritu suo dixerint, cum adistentia tamen Spiritus Sancti. Profert eam in rem plurima loca Scripturarum, potissimum illud Pauli 2. ad Timoth. 4. 13. *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum*: an, inquit, intererat Spiritus Sancti hæc dictare? Similia extant plurima, quæ hic Theologus de genio suo addidisse Scriptores sacros autumat. Ne autem quis putet hanc doctrinam novam esse, audiat Origenem homil. 16. super Numeros: *Sermo, qui apud Jonam scriptus est, & non est factus, a Jona potius, quam a Deo prolatus*.

latus esse videtur: non enim semper quæ per Prophetas dicuntur, quasi a Deo dicta suscipiantur oportet; nam per Moysen multa quidem locutus est Deus, aliquot tamen Moyses propria auctoritate mandavit: quod Dominus in Evangelio evidentissima distinctione secernit. Ostendit hæc & Paulus in libris suis, cum dicit de quibusdam: Dominus dicit, & non ego; & de aliis: hæc autem ego dico, & non Dominus. Similiter etiam in cæteris Prophetis alia quidem Dominus locutus est, & non Propheta, alia vero Propheta, & non Dominus. Hæc Origenes. Eadem docet S. Basilius lib. 5. contra Eunomium cap. penult. & Ambrosius lib. 8. in Lucam c. 6. Richardus Simonius perspecte de hac opinione ita scribit (præfat. in histor. Crit. Vet. Test.): Sed præterquam quod periculosa admodum hæc sententia videtur, ea plane & e diametro contradicit Novo Testamento, quod in Scriptura (Veteri) nihil non propheticum, & vere divinum agnoscit. Negari nequit, præstantes Theologos in eam sententiam ivisse, atque ea opinione gravissima argumenta Deistarum refellisse, in primis illa I. varium esse Scripturarum stilum, prout varii sunt Scriptores: quod argumento est, verba, & phrasæ non esse Spiritus Sancti, sed sententias hominum. II. plures esse locos obscuros, & qui intelligi non possint, qui nisi refundantur in Scriptores, demonstrabunt Spiritum Sanctum ita loquutum, ut noluerit intelligi, quod dedecet Deum; nam ita aut vult decipere, aut illudere. III. plures esse errores physicos, chronologicos, geographicos, quos refundere in

Spiritum Sanctum impietas est. IV. plures esse narrationes rerum nullius pretii, & loquutiones viles, quæ Dei gravitatem dedecent. Hæc, & alia argumenta, quæ præter Spinozam adornavit nuper Auctor anonymus libelli: *Examen de la Religion* Londini editi anno 1745. non alia ratione refutari possunt, quam in Scriptores, & librarios hæc menda refundendo. Sed agnosco eam opinionem, nisi a gravissimis hominibus teneatur, viam libertinis aperire posse, quod libros Sacros susque deque habeamus.

§. 16. Tandem, quoniam in omnibus Scripturis Deus locutus est linguam filiorum hominum, hominumque naturæ notionibus, moribus sermonem suum adaptavit, nona regula præcipit, ut locutiones istæ ne nimium urgeantur, atque ex iis deducatur, Deum oratione sua Populi præjudicia comprobasse; nimirum Deus Scripturas Sanctas non idcirco dictavit, ut scientias Mathematicas, Physicas, aut Metaphysicas homines doceret, sed ut iis traderet veram Moralem; non rerum naturas in iis aperuit, sed justis, & injustis, honestis, & inhonestis scientiam dedit: quocirca idiotarum præjudicia de rerum naturis, quæ Religioni, & Morali non officiant, minime curavit extirpanda, sed iis potius se aptavit, ut facillime ab hominibus imperitis intelligeretur. Longe igitur aberrant ii, qui Theoremata disciplinarum sublimium ex Scripturarum locis comprobare nituntur. Vide, ut hanc regulam illustrat vir doctus Antonius Muratorius de ingeniorum moderatione.

fieri potest a Theologo addiscantur. Istæ enim scientiæ partim mentem nostram capaciorem, & æquiores faciunt, quales sunt Logica, & Geometria: partim quoque ad loca quædam Scripturarum rite interpretanda deserviunt, qualis Physica, Astronomia, ne quid dicam de Metaphysica, sine qua vix optimus Theologus fieri potest. Cæterum his scientiis caute uti debemus: nam scimus, plerosque scientiis Physicis, & Metaphysicis abusos in Atheismum proruisse, aut in Socinianismum. Sed de usu rationis humanæ in Theologia loco suo commodius.

§. 14. Octava regula, eaque omnium maxime necessaria est, quæ sequitur. Quamquam quæcumque Sacri Scriptores Divino Spiritu afflati, aut moti scribunt, veritatem habent historicam; at non omnia logicam habent veritatem, nec idcirco realem. Veritatem historicam appello, ut quæcumque in scriptis Canonicis narratur cogitata, dicta, aut facta, revera fuerint cogitata, dicta, aut facta. Veritatem vero logicam dico, ut quæ narrantur cogitata, dicta, aut facta, rebus ipsis sint conformia. Dico in omnibus scriptis Canonicis veritatem esse historicam: nam narrator est Spiritus Sanctus, sed addo non semper inesse veritatem logicam: ratio est, quod Spiritus Sanctus non semper ex persona sua loquitur, sed passim ex persona hominum etiam idiotarum, etiam impiorum. Quæcumque igitur Spiritus Dei dicit ex persona sua, vera sunt, & historice, & logice: at quæ ex aliorum dicit persona, non semper veritatem habent logicam, licet sem-

per habeant historicam. Ex gr. quæ cogitata, dicta, aut facta legimus ab Ada, Caino, Noë, Abrahamo, Pharaone, aliisque hominibus, veritatem historicam semper habent, non semper logicam. Jacob cum surrexisset a somno dixit: *Porta cæli est hic*: veritatem habet historicam hæc propositio; narratur enim a Spiritu Sancto, sed non habet logicam. Scimus enim nullam esse cæli portam, cum cælum hoc in loco accipiatur pro sede Dei, quæ est tam immensa, quam Deus, nec in immenso porta ulla esse potest. Pharisei dicunt Christo: *Demonium habes*: hæc propositio veritatem habet historicam, falsitatem vero logicam. Prostant in Scripturis passim hæc exempla.

§. 15. Hoc in loco quæri posset, utrum quæcumque in Scripturis extant, divino sint Spiritu adflata? Olden distinguit inter *inspirationem*, & *adistentiam*; primam vulgè in iis, quæ Scriptores sacri aliunde scire non poterant; alteram in iis, quæ ipsi scire poterant, atque sciebant, quæque spiritu suo dixerint, cum adistentia tamen Spiritus Sancti. Profert eam in rem plurima loca Scripturarum, potissimum illud Pauli 2. ad Timoth. 4. 13. *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum*: an, inquit, intererat Spiritus Sancti hæc dictare? Similia extant plurima, quæ hic Theologus de genio suo addidisse Scriptores sacros autumat. Ne autem quis putet hanc doctrinam novam esse, audiat Origenem homil. 16. super Numeros: *Sermo, qui apud Jonam scriptus est, & non est factus, a Jona potius, quam a Deo prolatus*.

latus esse videtur: non enim semper quæ per Prophetas dicuntur, quasi a Deo dicta suscipiantur oportet; nam per Moysen multa quidem locutus est Deus, aliquot tamen Moyses propria auctoritate mandavit: quod Dominus in Evangelio evidentissima distinctione secernit. Ostendit hæc & Paulus in libris suis, cum dicit de quibusdam: Dominus dicit, & non ego; & de aliis: hæc autem ego dico, & non Dominus. Similiter etiam in ceteris Prophetis alia quidem Dominus locutus est, & non Propheta, alia vero Propheta, & non Dominus. Hæc Origenes. Eadem docet S. Basilus lib. 5. contra Eunomium cap. penult. & Ambrosius lib. 8. in Lucam c. 6. Richardus Simonius perspecte de hac opinione ita scribit (præfat. in histor. Crit. Vet. Test.): Sed præterquam quod periculosa admodum hæc sententia videtur, ea plane & e diametro contradicit Novo Testamento, quod in Scriptura (Veteri) nihil non propheticum, & vere divinum agnoscit. Negari nequit, præstantes Theologos in eam sententiam ivisse, atque ea opinione gravissima argumenta Deistarum refellisse, in primis illa I. varium esse Scripturarum stilum, prout varii sunt Scriptores: quod argumento est, verba, & phrasæ non esse Spiritus Sancti, sed sententias hominum. II. plures esse locos obscuros, & qui intelligi non possint, qui nisi refundantur in Scriptores, demonstrabunt Spiritum Sanctum ita loquutum, ut noluerit intelligi, quod dedecet Deum; nam ita apt vult decipere, aut illudere. III. plures esse errores physicos, chronologicos, geographicos, quos refundere in

Spiritum Sanctum impietas est. IV. plures esse narrationes rerum nullius pretii, & loquutiones viles, quæ Dei gravitatem dedecent. Hæc, & alia argumenta, quæ præter Spinozam adornavit nuper Auctor anonymus libelli: *Examen de la Religion* Londini editi anno 1745. non alia ratione refutari possunt, quam in Scriptores, & libenarios hæc menda refundendo. Sed agnosco eam opinionem, nisi a gravissimis hominibus teneatur, viam libertinis aperire posse, quod libros Sacros susque deque habeamus.

§. 16. Tandem, quoniam in omnibus Scripturis Deus locutus est linguam filiorum hominum, hominumque naturæ notionibus, moribus sermonem suum adaptavit, nona regula præcipit, ut locutiones istæ ne nimium urgeantur, atque ex iis deducatur, Deum oratione sua Populi præjudicia comprobasse; nimirum Deus Scripturas Sanctas non idcirco dictavit, ut scientias Mathematicas, Physicas, aut Metaphysicas homines doceret, sed ut iis traderet veram Moralem; non rerum naturas in iis aperuit, sed justis, & injustis, honestis, & inhonestis scientiam dedit: quocirca idiotarum præjudicia de rerum naturis, quæ Religioni, & Morali non officiant, minime curavit extirpanda, sed iis potius se aptavit, ut facillime ab hominibus imperitis intelligeretur. Longe igitur aberrant ii, qui Theoremata disciplinarum sublimium ex Scripturarum locis comprobare nituntur. Vide, ut hanc regulam illustrat vir doctus Antonius Muratorius de ingeniorum moderatione.

CAPUT VIII.

*de Ecclesiâ, Conciliorum, & Patrum
auctoritate in re Theologica.*

§. 1. **N**ulla de re magis inter dissen-
tientes Christianorum Sectas
unquam disputatum est, hodieque disputa-
tur, quam de germana Ecclesiâ Christi na-
tura. Wiclefistæ, Lutherani, & Calvinia-
ni plerique veram Christi Ecclesiam ex so-
lis justis, & prædestinatis constare, adeo-
que invisibilem esse opinantur. Calvinus
in Instit. lib. 4. cap. 1. hanc Ecclesiâ descrip-
tionem dat, ut & statuatur invisibilem Ec-
clesiam constare ex electis, ex Christi pec-
culio proprio, qui Deo tantum sint noti;
& non neget Ecclesiam aliquam esse visibi-
lem; totoque eo capite de visibili ea Eccle-
sia disputat: ejus quoque visibilis Ecclesiâ
cognitionem esse nobis utilem, scribit §. 4.
*Verum, inquit, quia nunc de visibili Eccle-
sia differere propositum est, discamus vel uno
matris elogio, quam utilis sit nobis ejus co-
gnitio, imo necessaria; quando non alius est
in vitam ingressus, nisi nos ipsa Ecclesia vi-
sibilis concipiat in utero, nisi pariat, nisi nos
alat suis uberibus; denique nisi sub custodia,
& gubernatione sua tueatur, donec exuti car-
ne mortali similes erimus Angelis. Neque
enim patitur nostra infirmitas a schola nos di-
mitti, donec toto vitæ cursu discipuli fueri-
mus. Adde, quod extra ejus gremium nulla
est speranda peccatorum remissio, nec ulla sa-
lus, teste Isaia, & Joële, ut semper exitia-*

(a) Joan. I.

lis sit ab Ecclesia discessio. Catholico-Ro-
mani e contrario Ecclesiam Christi visibi-
lem esse docent, idest esse societatem con-
flatam ex iis omnibus, qui per baptismum
ad Christiana mysteria initiantur, atque ex-
trinsecus saltem fidem, doctrinamque Chri-
stianam sub pastoribus suis profitentur. Præ-
terea illi Ecclesiam hanc visibilem decipi
posse, & revera passim deceptam esse con-
tendunt: nos infallibilem adserimus. Ad
me quod attinet, quotiescumque in hanc in-
cido quæstionem, eam, nisi magnopere fal-
lor, totam ex eo oriri, ac nasci puto,
quod vocabula, quibus rem hanc explicant
Theologi, non satis aut explicata, aut defi-
nita fuerint; quodque alii aliis nimis faci-
le sententias non suas imposuerint.

§. 2. Ut igitur res aperte intelligatur,
pauca sunt præmittenda de ipso Christi re-
gno, quod in Scripturis *Regnum Dei, Re-
gnum Calorum, & vita æterna* vocari
solet. Nemo est, qui vel primis labellis
Scriptores Novi Testamenti degustavit, qui
nesciat, hanc esse Novi Testamenti præci-
pua doctrinam, Christum a Patre mis-
sum, ut Regnum Dei, in quo est vita æter-
na, prædicaret, legesque traderet, quibus
Regnum hoc homines adipisci possent. Ad
hoc vero Regnum, neminem aditum ha-
bere voluit, nisi per fidem in Christum.
Voluit præterea in Christiana fide initiari
homines per Baptismum: *Nisi quis renatus
fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto* (quasi per
aquam in Spiritum Sanctum initiatus) *non
potest introire in regnum Dei.* (a)

§. 3.

§. 3. Hujus Regni Christus caput est,
Spiritus, & Rex, & Dominus; cæteri om-
nes baptizati, & credentes in Christum,
ejusque mandata servantes, ejus Regni
membra, ut passim explicat Paulus Aposto-
lus. Vide ad Ephes. 4. Quicumque autem
vel numquam doctrinam Evangelicam au-
diverant, vel eam aspernati sunt, vel ab ea
defecerunt, ad Christi Regnum non perti-
nent, sed sunt vel ab eo extranei, vel re-
belles. Hoc Christi Regnum duas quasi
ætates habet, unam in hac vita usque ad
mortem, si in singulis spectetur; usque
ad consummationem sæculi, si spectetur
in omnibus: alteram singulorum quidem
post mortem, omnium vero post Judicium
extremum. Prima ætas excipit tyrones,
eosque exercet, & præparat, ut sint digni,
qui in altera recipiantur: altera vero eos
excipit, qui in prima probati sunt, exce-
ptosque coronat. Totum hoc Regnum Dei,
quod ad utramque ætatem, Ecclesia voca-
tur, idest collectio credentium in Chri-
stum, ejus doctrinam sectantium, & leges
observantium; sed prior ætas Ecclesia mi-
litans dicitur, altera vero triumphans, &
beata. In Ecclesia beata, & triumphante
nemo reperitur, qui non sit justus, & san-
ctus; nihil enim coinquinatum illic intra-
bit, ut Joannes Apostolus testatur. Sed in
militante eadem perfectio, & sanctitas non
est exigenda; hujus enim cives exercentur
adhuc, & præparantur. Itaque si ob natu-
ræ humanæ imbecillitatem labuntur ali-
quando, deficiunt, cedunt: tamen si lapsus
emendare student, partim poenitentia, &
renovato virtutis studio, partim impetrata

Tom. I.

venia a Principis, & Regis benignitate, in
Ecclesia esse non desinunt; sed aliquando
Ecclesiæ membra fuerunt inanima. Est
enim Ecclesiæ anima caritas; ea Ecclesiæ
membra, quæ in Christi caritate vivunt,
animata sunt; quum vero ab ea caritate
passim deficiunt, sed retinent tamen inte-
gram fidem, & doctrinam, inanima. Ea
extra Ecclesiam non sunt; quippe radix vi-
tæ, fides nempe, & doctrina adhuc viva
est: statim ac ea radix exsiccata est, tunc
excinduntur, nec ad Ecclesiam pertinent.
Calviniani ab ea doctrina dissentire non
possunt, si caput illud primum lib. 4. Cal-
vinianæ Institutionis legere attente volue-
rint, nec a parentis sui dogmate discedere.

§. 4. Cum ergo quæritur, quoniam ad
Ecclesiam pertineant, si ad ea, quæ supe-
rius observata sunt, animus vertatur, ne-
minem esse puto, qui nesciat respondere.
Nempe ad Ecclesiam triumphantem perti-
nent tantum Justis, & Sanctis; ad Ecclesiam
vero militantem nemo pertinet, qui non
sit baptizatus, quique fidem Christianam
extrinsecus saltem non profiteatur. Hinc
non pertinent ad hanc Ecclesiam neque
Gentiles, neque Hebræi, neque Muham-
medani: isti enim legem Christi numquam
receperunt. Præterea nec pertinent Hære-
tici; quippe sunt manifesti rebelles, ve-
ramque Christi doctrinam non sectantur,
quæ vitæ Ecclesiæ radix est, ut diximus: nec
peccatores incorrigibiles, etsi credant; fidem
enim ementiuntur in pravis operibus perti-
naces. Eosque Christus monitos, nec rescipi-
piscences loco Ethnicorum haberi præcepit
(Matth. 18. v. 17.), idest extra Ecclesiam,

N

ut

ut sunt Ethnici. Nihil dicam de Atheis, quos ipse Hobbefius lib. 3. de Cive sub Dei quidem regno esse vult; quamquam isti sub Dei regno naturali vel inviti sunt: nihil enim extra hoc regnum esse potest.

§. 5. Quoniam autem Ecclesia militans ex hominibus constat, qui peregrinantur ad Regnum Dei beatum, ad quod pervenire nequeunt, nisi opera Evangelica perfecterint, fuerintque integri vitæ, scelerisque puri, ut patet ex superioribus: nec integritas ista, atque sanctitas morum haberi potest, nisi doctrina Evangelica perfecte teneatur, & in Christum credatur, sequitur, quemlibet, qui per Baptismum in Ecclesiam militantem ingressus est, teneri ad probe perdiscendam doctrinam Evangelicam, eamque sectandam operibus, & Fidem Christo præstandam integram, si ad Regnum Dei serio velit contendere. Hanc vero doctrinam Christus primum, & Apostoli præcipuis Mundi partibus communicarunt; sed cum ipsi abcessissent, Episcopos & Ministros verbi Dei reliquerunt, qui Christi, & Apostolorum partes agerent, ut Paulus Apostolus nos docet in 1. ad Corint. cap. 12. & ad Ephes. 4. 11. In hoc loco scribit, Christum, ut impleret omnia, dedisse alios quidem Apostolos, alios vero prophetas, alios autem Evangelistas, alios autem pastores & doctores ad institutionem Sanctorum in opus administrationis, in ædificationem corporis Christi, donec perveniamus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plene adultæ Christi. Præclara sunt in rem nostram, quæ Calvi-

nus huic loco attexuit (Instit. lib. 4. cap. 1. §. 5.): *Videmus, inquit, ut Deus, qui posset momento suos perficere, nolit tamen eosadolescere in virilem ætatem, nisi educatione Ecclesiæ. Videmus omnes ad unum erigi in eundem ordinem, ut mansueto & docili spiritu regendos se doctoribus in hunc usum creatis permittant. Et hac nota pridem regnum Christi insignierat Isaias (59. 21.): Spiritus meus, qui est in te, & verba, quæ posui in ore tuo, nunquam discedent neque ex ore tuo, neque ex ore seminis tui, & nepotum. Unde sequitur, dignos esse qui fame & inedia pereant, quicumque spiritualem animæ cibum divinitus sibi per manus Ecclesiæ porrectum respuunt. Hæc ille, ac alia, quæ aperte demonstrant, Ecclesiam debere esse infallibilem. Hi ergo docere debent Cives huius Ecclesiæ doctrinam revelatam, puram, integramque; atque cavere, ne ullis pravis commentis, & humanis opinionibus depravetur. Iidem sacri Ministri, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam, quam acquisivit sanguine suo (Act. 20. 28. debent Civium moribus invigilare, moresque istos ad normam doctrinæ sacræ exigere. Hæc Ministrorum auctoritas in docendo, & regendo, quam eis Christus concedidit regni ipse Fundator, & Rex, vocatur Auctoritas Ecclesiæ Catholicæ.*

§. 6. De hac auctoritate nunc quæritur quanta sit. Ministri isti tantum doctrinam revelatam docere debent, & cavere ne depravetur (ex §. 5.): cum vero doctrina revelata sit vel tradita, vel scripta, ut superius demonstratum est, sequitur, Ministros istos (ideest Ecclesiam Catholicam) scriptæ re-

vela-

velationis esse doctores, & interpretes; tradita vero doctores, testes, & interpretes. Sequitur præterea, solam hanc Ecclesiam Catholicam esse verum, & legitimum Doctorem, verum interpretem Scripturarum, & verum Doctorem, verum testem, verum interpretem traditionum.

§. 7. Esse vero hanc Ecclesiæ auctoritatem, qua testis, qua interpretis, qua doctoris, infallibilem, prorsus est necessarium: alioquin in Ecclesia Christi nulla esset certa Evangelicæ doctrinæ, & veritatis regula, nullus certus iudex. Nam cum & Scripturæ sacræ, & traditiones facile possint in diversos sensus trahi, si nulla esset publica, & certa interpretandi regula, nullus certus controversiarum iudex, quilibet Christi doctrinam modulo suo metiens, & suo ingenio interpretans, unitatem Ecclesiæ discerneret, eoque res ut adducatur, efficiet, ut nihil sit in Ecclesia Christi certum, quod homines sequantur. Quilibet ergo nutabit, & doctrina Christi miseros potius homines efficiet, tanta opinionum perturbatione, & pravitate. Hoc qui asserit, is asserat quoque necesse est, Christum Ecclesiæ suæ non satis providisse, nec curare quid in illa fiat; quod fini suo adversatur. Cum autem hæc sint absurda, neque hic certus controversiarum iudex esse possit alius, quam Ecclesia, Ecclesia infallibilis erit in Christiana Religione iudex. Et vero sic semper a primis Ecclesiæ incunabulis creditum est, universam nempe Christi Ecclesiam errare non posse, adeoque Fidei nostræ regulam esse credere quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est, ut

Vincentius Lirinensis nos docet in Com-
monitorio. Enimvero ponamus nullam
aliam regulam Fidei nostræ præter Scriptu-
ram, quum hæc in diversas sententias
vel in præcipuis Christianæ Religionis ca-
pitibus a Theologis diversarum Sectarum
trahatur, nemo esse certus poterit, quis
sit verus Scripturarum sensus. Nam hic
aut indoctior aliis doctoribus est, aut æ-
que doctus: si primum, jure ac merito
dubitabit, num in Scriptura intelligenda
fallatur. Si alterum, nulla erit causa, cur
suam potius alteri sententiam præferat.
Quod si se ceteris sapienterem efferet, po-
terit & de sua temeritate addubitare. Ita
nullus erit in Fide Christiana certus. Quis
itaque censeat sic Christum Ecclesiam suam
in incerto vagantem deseruisse?

§. 8. Jam vero Apostoli, & Christus pas-
sim exigunt in civibus Ecclesiæ militantis
obedientiam erga Ministros (Matth. 18. v.
17. & Paulus passim). Si autem certi non
essent Cives Ecclesiæ militantis, omnes
Ministros simul, quatenus totam Ecclesiam
repræsentant, esse infallibiles, quilibet ar-
bitratu suo, & jure illis obedientiam dene-
gare posset: quo casu auctoritas Ecclesiæ
esset nulla, & ridicula, atque tota œcono-
mia Religionis, & Regni Christi subver-
teretur.

§. 9. Præterea Ecclesia Dei fundata est
super petram stabilem, ideest Christum; &
ita, ut portæ inferi (mors scilicet, & er-
ror) adversus eam non sint locum habituræ
(Matth. 16. v. 18.): falli ergo nequit. E-
gregie Augustinus lib. 1. de Symbolo ad Ca-
techumenos cap. 6. *Ipsa est Ecclesia Sancta,*

Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica contra omnes hæreses pugnans. Pugnare potest, expugnari non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa. Ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in caritate sua, porte inferorum non vincent eam. Accedit eodem, quod huic Ecclesiæ Christus, qui eam sibi Virginem desponsavit, ut Paulus loquitur ad Ephes. se adfuturum esse usque ad consummationem sæculi, idest usque ad Iudicii diem promisit (Matth. 28.).

§. 10. Ad hæc accedit celebre Cani argumentum lib. 4. de locis cap. 4. conclus. 2. Ecclesia militans est corpus Christi, ut ad Ephes. c. 5. v. 23. docet Apostolus; Christus vero est Ecclesiæ caput. Ecclesia igitur a suo capite Christo movetur, ac regitur, ut corpus nostrum a capite nostro. Præterea Christus est Ecclesiæ anima vivificans, & regens: ergo error Ecclesiæ ad Christum referretur, ut brachii, aut pedis error ad caput, & animam, quod fieri non potest, cum Christus sit talis hujus Societatis Princeps, qui nec falli potest, nec fallere. Eamdem unionem membrorum, & capitis, simulque totius corporis per Spiritum Sanctum in Christo copulationem pereleganter describit idem Apostolus in 1. ad Corinth. cap. 12. Atque huic argumento addit aliud simile ex Isaia in cap. 59. *Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui ex modo, & usque in sempiternum.* Spiritus Dei est vis illa Dei, qua conservat Ecclesiam, & verba Dei sunt veritates, quas

Ecclesiam docet. Ergo Spiritus Dei veritates istas in Ecclesia conservat; quocirca Ecclesia falli non potest. Sed quoniam verbum recedat non promissionem, sed præceptum continet, nullius mihi ponderis id argumentum videtur.

§. 11. Cum vero vel ab ipsis Christi temporibus magna semper fuerit in Ecclesia militante partium scissura, plurimæque emergerint sectæ, quarum quælibet apud se veram Christi Ecclesiam esse prædicavit; id modo perspicendum est, an ex characteribus Ecclesiæ propriis dignosci possit, quænam sit vera. Et primus quidem veræ Ecclesiæ character est veritas doctrinæ. Itaque apud eam Christianorum partem vera reperitur Ecclesia, quæ a vera fide, & a vera doctrina Christiana nunquam excidit. Hanc esse Ecclesiam Romanam, ex eo quam manifestissime demonstratur, quod præsens Ecclesiæ Romanæ doctrina, & fides eadem semper fuerit, seu doctrina est Christi, atque Apostolorum, ut passim ostendimus. Legatur ea de re fufius differens Bellarminus, & aureus libellus Nicolii de unitate Ecclesiæ. Sed quæret aliquis: quibus argumentis dignoscamus, quænam sit Christi doctrina? Aut ope Scripturæ, aut ope Ecclesiæ. Non primum; nam si Scriptura satis est ad veram Christi doctrinam intelligendam, argumenta omnia, quæ pro Ecclesiæ infallibilis necessitate producta sunt, corrueant. Præterea non constat, ne ex Scriptura quidem, ut docent Pontificii, quænam sit vera Christi doctrina. Tandem de vera Christi doctrina valde quam dissentiant præsentis Christianorum

Christianorum Sectæ. Non alterum, ne velimus circulum vitiosum admittere: ergo nullo modo hac via veram Christi Ecclesiam dignoscere possumus. Respondemus, ex omnium recentium Sectarum Christianismi Ecclesia, quæ fuit tribus primis Ecclesiæ sæculis vera fuit: ergo & hujus Ecclesiæ, & Scripturarum ope veram Christi doctrinam percipere possumus; ex vera porro Christi doctrina de vera earum, quæ nunc in terra sunt, Ecclesia judicare.

§. 12. Sunt præterea quatuor alii veræ Ecclesiæ characteres, & notæ: nempe ut sit *Una, Sancta, Catholica, Apostolica*; quod Scripturæ symbola, & Patres magna consensione docent. Dicitur *Una* propter unionem, & consensum eorum omnium, qui in Ecclesia versantur cum Ecclesiæ capite Christo. Eleganter Apostolus in 1. ad Cor. cap. 12. *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa unum tamen corpus sunt; ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno spiritu potati sumus.* Idem Apostolus hanc unionem passim nobis commendat: *Obsecro vos, fratres* (inquit in 1. ad Corinth. cap. 10.), *ut idipsum dicatis omnes, & non sint inter vos schismata.* Monendi vero sunt Theologi, hanc unitatem doctrinæ, & fidei non etiam in minutis quæstionculis spectandam esse; tantum in articulis, & dogmatibus fidei: alioquin hujusmodi unitas in gloriosa, quæ est in cœlis, Sanctorum civitate tantum erit: fastidioso enim, & contentioso ho-

minum sit ingenio, ut nunquam in omnibus inter se conveniant omnes. Præterea eadem unitas Ecclesiæ non tantum in fide, sed etiam in caritate observanda est: quæ si deficit etiam stante eadem fide, Ecclesiæ unitas non habetur. Hoc enim in sua Rep. potissimum exigit Christus, ut omnes tanquam fratres sese diligant: itaque caritas dicitur finis universæ legis; nec alius est modus, quo vehementius Ecclesiæ unitas discindatur, quam interrupta hac inter civitates hujus Regni caritate.

§. 13. Variæ sunt rationes, ob quas Ecclesia *Sancta* dici potest: namque & intuitu doctrinæ, quam profitetur, & legum, quibus regitur, & cultus divini, cui addicta est, & sanctitatis Christi Capitis Ecclesiæ & Regis, & gratiæ, atque caritatis, quam Deus credentibus communicat, *Sancta* est, & dicitur. Nec sanctitati huic officiant maiorum Christianorum vitia. Primum hæc ab Ecclesia continenter improbantur, & damnantur. Secundo particularia sunt, non publica. Quocirca ineptit Hebræus ille in epistolis Judaicis, aut potius epistolarum Judaicarum auctor, qui ex Christianorum quorundam vitiis, aut pravis opinionibus totam Catholicam Ecclesiam arguit. Christiana sane Religio non tam in moribus Christianorum spectanda est, quam in divinis doctrinis, atque statutis; possunt enim Christianorum mores esse corruptissimi, ut revera sunt; sed Christiana Religio eadem semper est vera, & sancta.

§. 14. Vox *Catholica*, quæ in Symbolo Apostolico 4. tandem sæculo addita videtur, ut conjiciunt Critici, id significat, veram